

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AKRAN ZORBALIĞI YÖNETİMİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ,
ÖĞRETMEN VE VELİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

**GÜLSÜN BİRTAÇ GÜVENTEPE
217B1013**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR. EMRE ER**

2024

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AKRAN ZORBALIĞI YÖNTİMİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ,
ÖĞRETMEN VE VELİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

GÜLSÜN BİRTAÇ GÜVENTEPE
ORCID NO: 0000-0001-7424-7485

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. EMRE ER

TEMMUZ 2024

Gölsün Birtaç GÜVENTEPE tarafından hazırlanan “Akran Zorbalığı Yönetimine İlişkin Yönetici, Öğretmen ve Veli Görüşlerinin İncelenmesi” başlıklı çalışma 05/07/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetimi Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Doç. Dr. Emre ER

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Erkan TABANCALI

Doç. Dr. Püren AKÇAY

ÖZET

AKRAN ZORBALIĞI YÖNETİMİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ, ÖĞRETMEN VE VELİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Akran zorbalığı, bir öğrencinin başka bir öğrenci tarafından ya da öğrenci grubu tarafından tekrarlı bir şekilde agresif ve zarar verici davranışlara maruz kalmasıdır. Akran zorbalığı fiziksel, sözel, sosyal veya siber olarak görülebilmektedir. Zorbalığa uğrayan çocuklar, duygusal anlamda zarar görebilmekte ve akademik anlamda başarısız olabilmektedirler. Bu doğrultuda bu sorunun önüne geçebilmek için okul yöneticileri, öğretmen ve ebeveyn işbirliğine dayalı bir takım çalışması ve tüm paydaşların üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu çalışmada sadece akran zorbalığı kavramına, türlerine, akran zorbalığındaki rollere ve tutumlara yer verilmemiş tüm bu hususların akran zorbalığının okullardaki yönetsel bağlamı ile sentezlenmesi amaçlanmıştır. Güvenli okul bağlantısı kapsamında güvenli okul oluşumunu etkileyen faktörlerden okul iklimi, etkin liderlik, okul müdahale programları gibi noktalar ele alınarak okullardaki akran zorbalığı yönetiminin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu çalışma okul yöneticileri, öğretmen ve velilerin akran zorbalığı kavramına ilişkin sahip oldukları bakış açılarını anlamayı ve okullarda mevcut olan akran zorbalığı sorununun yönetimine ilişkin liselerde görev yapan okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin yönetsel boyutta farkındalık düzeylerini artırmayı ve bu problemin çözümüne ilişkin yaklaşımlar elde etmeyi amaçlamıştır. Bu çalışma tek bir okulda, İstanbul ilinin bir ilçesinde bulunan bir meslek lisesinde yürütülmüştür. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan bütüncül tek durum deseni, nitel veri toplama, analiz ve yorumlama yaklaşımları kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını tek bir okulun yönetici, öğretmen ve öğrenci velileri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak görüşme, gözlem ve doküman analizinden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde ise betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak, okul yöneticileri, öğretmen ve veli görüşleri doğrultusunda akran zorbalığı kavramına ilişkin farklı bakış açıları ortaya çıkmış ve okullarda yönetsel bağlamda mevcut olan yetersizlikler görünür hale gelmiştir. Araştırma kapsamında okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve ebeveynlerin akran zorbalığı kavramı ve yönetimine ilişkin farkındalık düzeylerinin artırılmasının ve bu soruna yönelik resmi yönetmeliklerin ötesinde daha temel ve yaratıcı çözüm yollarının geliştirilmesi gerekliliği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı yönetimi, güvenli okul, okul iklimi, durum çalışması.

ABSTRACT

EXAMINATION OF ADMINISTRATOR, TEACHER AND PARENT PERSPECTIVES ON PEER BULLYING MANAGEMENT

The peer bullying is the repeated exposure of a student to aggressive and damaging behavior by another student or group of students. Peer bullying is seen as physically, verbally, socially and online. The children can be damaged emotionally and they can fail academically. In this direction school administrations, teachers and parents must take responsibilities and do their duties about this issue. The prevention of this issue requires teamwork which contains cooperation between school administrators, teachers and parents. In this study wasn't aimed not only the peer bullying notion, types of peer bullying, roles which are in peer bullying and attitudes against peer bullying but also synthesising of all of them with administrative context of peer bullying which is at school. The administrative context of peer bullying doesn't include not only legal regulations which provide superficial solutions but also it includes within the frame of safe school school climate, effective leadership, school intervention programs which are components of safe school formation. This study was carried out in one school as a unit of analysis. This study was carried out in a business high school which is in a country of İstanbul. In this study the case study which is one of the qualitative researches, qualitative data collection, analysis and interpretation approaches were used. The participants of this study consist of school administrators, teachers and parents of only one school. As data collection tools observation, interviews and document analysis were used. In the process of data analysis descriptive analysis and content analysis methods were used. In the direction of opinions of school administrators, teachers and parents different perspectives came out and inabilities which were available in schools within the administrative context became visible. Within the frame of result of the research it was suggested that it was an essential necessity to raise awareness of student's parents, teachers and school administrators to this issue by different ways and teachers and school administrators must to get creative solutions beyond legal regulations.

Keywords: Peer bullying management, safe school, school climate, case study.

ÖN SÖZ

Her çocuk özel ve değerlidir. Bir çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetiştirilmesinde ve topluma sağlıklı bir birey olarak kazandırılmasında temel görev ebeveynlere ve eğitim hayatları süresince akademik, sosyal ve duygusal anlamda çocuğun gelişimine katkı sağlayan ve onu hayata hazırlayan tüm okul paydaşlarına düşmektedir.

Öncelikle sağlıklı bir birey olarak yetiştirilmemde büyük rol oynayan tüm aileme, özellikle her zaman varlığını hissettiren ve yanımda olan annem Sevgi Güventepe'ye ve aldığım her karara saygı duyup kararlarımı destekleyen babam Mehmet Erdoğan Güventepe'ye hayatımda oldukları için teşekkür ederim. Çok kıymetli öğretmen ve yazar Berker Okan'a tüm destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca tüm eğitim hayatım süresince akademik, sosyal ve duygusal anlamda gelişimime olumlu yönde katkı sağlayan tüm değerli öğretmenlerime teşekkür ederim.

Araştırmamın her aşamasında özgün düşüncelerini ve görüşlerini sunarak araştırmamı zenginleştiren, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Emre Er'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca lisansüstü eğitimim süresinceengin bilgileri ile donanımlı birer eğitim yöneticisi olabilme yolunda bizlerin yolunu aydınlatan ve her zaman desteklerini sunan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Aydın Balyer'e, Doç. Dr. Erkan Tabancalı'ya ve Doç. Dr. Mithat Korumaz'a teşekkürlerimi sunarım.

Gülsün Birtaç GÜVENTEPE
Temmuz, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
1.GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Amaç ve Alt Amaçlar	2
1.3. Önem	3
1.4. Sınırlılıklar.....	4
1.5. Sayıtlar	4
1.6. Tanımlar	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Akran Zorbalığı	5
2.1.1. Akran Zorbalığı Kavramının Tarihsel Süreci	5
2.1.2. Akran Zorbalığı Kavramının Tanımı.....	7
2.1.3. Zorbalık Türleri	8
2.1.3.1. Fiziksel Zorbalık	8
2.1.3.2. Sözel Zorbalık	9
2.1.3.3. Sosyal Zorbalık	9
2.1.3.4. Siber Zorbalık.....	9
2.1.4. Akran Zorbalığında Zorba, Kurban, Seyirci Roller ve Özellikleri.....	10
2.1.5. Akran Zorbalığının Sebepleri	12
2.1.6. Akran Zorbalığı Görüldüğüne Dair Belirtiler.....	13
2.1.7. Akran Zorbalığına Karşı Tutumlar	14
2.1.7.1. Öğrenci Tutumları.....	14
2.1.7.2. Ebeveyn Tutumları.....	14
2.1.7.3. Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Tutumları.....	15
2.2. Akran Zorbalığı Yönetimi	16
2.2.1. Güvenli Okul Kavramı	16
2.2.2. Güvenli Okul Ortamının Özellikleri.....	19
2.2.3. Güvenli Okul Ortamının Oluşumu	19
2.2.3.1. Okul İklimi Kavramı	19
2.2.3.2. Etkili Okul Liderliği.....	22
2.2.3.3. Bütüncül (Holistik) Öğrenme.....	24
2.2.3.4. Okul Müdahale Programları.....	26
3. YÖNTEM.....	28
3.1. Nitel Araştırma Yöntemi	29
3.2. Araştırmanın Deseni	31
3.3. Araştırmanın Bağlamı	33
3.4. Katılımcılar.....	35

3.5. Verilerin Toplanması.....	38
3.5.1. Yüz yüze görüşme	38
3.5.2. Gözlem.....	39
3.5.3. Doküman Analizi.....	41
3.6. Verilerin Toplanma Süreci	41
3.7. Verilerin Analizi.....	42
3.8. Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlilik	43
3.8.1. İnandırıcılık.....	44
3.8.2. Aktarılabilirlik (Transfer Edilebilirlik).....	44
3.8.3. Tutarlık	44
3.8.4. Teyit Edilebilirlik.....	45
3.9. Araştırmacının Rolü	45
4. BULGULAR	46
4.1. Tema-1: Akran Zorbalığı Tanımı	46
4.2. Tema-2: Zorbalığı Ortaya Çıkaran Faktörler	50
4.3. Tema-3: Zorbalığı Önleme Yolları.....	55
4.4. Tema-4: Okul Müdahale Programında Olması Gereken Bileşenler.....	63
4.5. Tema-5: Güvenli Okul Oluşumunda Temel Bileşenler	67
4.6. Tema-6: Okul Müdahale Programlarının Etkililiği	73
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	78
5.1. Sonuç ve Tartışma	78
5.2. Öneriler.....	86
5.2.1. Yönetici, Öğretmen ve Velilere Yönelik Öneriler.....	86
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	89
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	95

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Zorbalık Türleri.....	8
Tablo 2. Nitel Araştırmaya Katılan Yönetici ve Öğretmenlere İlişkin Bazı Demografik Veriler	36
Tablo 3. Nitel Araştırmaya Katılan Velilere İlişkin Bazı Demografik Veriler.....	37
Tablo 4. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nitel Araştırmada Kabul Gören Kavramlar	43

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye’deki Öğrencilerin En Az Ayda Birkaç Defa Zorbalığa Uğrama Oranlarının Yıllara Göre Değişimi	6
Şekil 2. Öğrencilerin Zorbalığa Uğrama Durumları	10
Şekil 3. Okulda Güvenlik Riskleri	12
Şekil 4. Güvenli Okul Oluşumunu Etkileyen Faktörler	18
Şekil 5. Bütüncül Okul, Bütüncül Toplum, Bütüncül Çocuk (WSSC) Modeli	26
Şekil 6. Nitel Araştırma Döngüsü Modeli.....	30
Şekil 7. Yin’in Durum Çalışması Desenleri.....	32
Şekil 8. Araştırmanın Tasarımı ve Süreci	32
Şekil 9. Akran Zorbalığı Tanımı Teması, Alt Temaları ve Kategoriler.....	46
Şekil 10. Zorbalığı Ortaya Çıkaran Faktörler Teması, Alt Temaları ve Kategoriler .	51
Şekil 11. Zorbalığı Önleme Yolları Teması, Alt Temaları ve Kategoriler	55
Şekil 12. Okul Müdahale Programında Olması Gereken Bileşenler Teması, Alt Temaları ve Kategoriler	64
Şekil 13. Güvenli Okul Oluşumunda Temel Bileşenler Ana Teması, Alt Temaları ve Kategoriler	68

KISALTMALAR LİSTESİ

ABİDE	: Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi
ERG	: Eğitim Reformu Girişimi
KIVA	: Kiusaamista Vastaa (Zorbalığa Karşı)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PISA	: Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
RAM	: Rehberlik Araştırma Merkezi
TIMSS	: Trends in International Mathematics and Science Study (Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması)
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
WSSC	: The Whole School, Community, Child (Bütüncül Okul, Bütüncül Toplum, Bütüncül Çocuk)

1.GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Akran zorbalığı, 2020-2022 yılları arasında tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi sürecinin ardından yüz yüze eğitime geçilmesi ile birlikte tekrar eğitim gündeminde tartışmalara konu olmaktadır. Akran zorbalığı okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, ebeveynlerin ve öğrencilerin ortak sorunu olmaya devam etmekte ve okulların tüm paydaşları arasında büyük bir çaresizlik ve tükenmişlik yaratmaktadır.

Çocukların sosyalleşmesini etkileyen en temel faktörlerden birisi çocukların akranları ile olan iletişimidir. Fakat bu iletişimin çocuklar üzerinde olumlu yansımaları olduğu gibi birtakım olumsuz yansımaları da olduğu ve çocukların akranları tarafından zaman zaman ‘zorbalık’ ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Akran zorbalığı ‘vurma, saçını çekme, tekme’ gibi fiziksel eylemler ile görülebileceği gibi; kızdırma, alay etme, isim takma veya tehdit etme gibi sözel şekillerde de görülebilmektedir. Bunun yanı sıra kişiyi gruptan dışlamak, kişiyle konuşmamak şeklinde fiziksel veya sözel olmayan bir şekilde de görülebilmektedir. Sosyal medyanın önüne geçilemez bir şekilde yaygınlaşması sebebi ile ‘siber zorbalık’ artış göstermektedir.

UNICEF, PISA, TIMMS gibi uluslararası kuruluşlar, Milli Eğitim Bakanlığı’nın yürütmekte olduğu TIMMS, PISA gibi sınav uygulamalarının yerli türevi olarak adlandırılan ABİDE (Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi) Projesi ve ERG (Eğitim Reformu Girişimi) gibi bağımsız eğitim girişimi platformları tarafından da akran zorbalığı sorununa dikkat çekilmektedir. 2018 yılında UNICEF tarafından konuya ilişkin bir inceleme raporu yayınlanmıştır. Raporda (2018) dünyada 13-15 yaş grubundan olan yaklaşık her 3 öğrenciden 1’inin zorbalıkla karşılaştığı ifade edilmiştir.

Yeni yapılan düzenlemeler ile okullarda ilgili yönetmelik değişmiştir. Özellikle ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde değişiklik yapılmış, liselerde siber zorbalık ve akran zorbalığı disiplin suçları kapsamına alınmış ve akranlarının ya da öğretmenlerinin izinsiz görüntülerini çeken ve bu görüntüleri paylaşılanların disiplin cezası alacağı yönetmelikte yer almıştır. Bu yönde düzenlenen yeni yönetmelik ile akran zorbalığının caydırıcılığı noktası ele alınmaktadır. Fakat bu disiplin cezalarının

okullarda hangi düzeyde uygulanabileceği, bu yeni düzenlemenin başarılı olup olamayacağı, bu tür eylemlerin önüne sadece disiplin cezası uygulaması ile geçilip geçilemeyeceği, ceza uygulaması olmadan akran zorbalığının önüne geçilebilecek alternatif çözüm yollarının olup olmadığı ise tartışmalıdır. Bu çalışma ile çocukların hem benlik gelişimlerini hem de akademik başarılarını yakından etkileyen akran zorbalığının okullardaki yönetimine ilişkin yönetsel boyutu irdelenmiş ve çıkarılan yasal mevzuatların ötesinde güvenli bir okulun oluşumunda ve sürdürülmesinde etkili faktörlerin ortaya konulması hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında akran zorbalığı üzerine birçok araştırma ve inceleme yapılmasına rağmen bu mevcut sorunun neden önüne geçilemediğine ilişkin temel noktalara değinmek, bu yetersizliğin nedenlerini aramak ve en önemlisi bu sorunun kaynağını oluşturan noktaların irdelenmesini sağlamak amaçlanmıştır.

Bu noktada ise önemli olan temel unsur okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve ebeveynlerin bu konuya ilişkin farkındalık kazanmaları ve işbirliği içerisinde bulunmalarıdır. Bu doğrultuda akran zorbalığına karşı okul yöneticileri, öğretmenler ve ebeveynler sorumluluklar almalı ve üzerine düşen görevleri yerine getirmelidirler. Bu sebeple öncelikle okullarda okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin bu soruna yönelik sahip oldukları farkındalık düzeyleri saptanmalıdır.

Mevcut araştırma ile liselerde görev yapan öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin farkındalık düzeylerini artırmak, farklı bakış açılarını anlayabilmek ve akran zorbalığı probleminin çözümüne ilişkin yaklaşımlar elde etmek amaçlanmıştır. Bu araştırma ile elde edilecek verilerin ve sonuçların kullanılmasında hedef kitle olarak okul yöneticileri, öğretmenler ve ebeveynler belirlenmiştir.

Bu kapsamda edinilen veriler ile akran zorbalığı sorununu ortaya koymak ve farklı görüşler doğrultusunda çeşitli programların düzenlenmesine ve okul yöneticilerine, öğretmenlere ve ebeveynlere yönelik uygulanan çeşitli programlarda ve seminerlerde bu çalışmada yer alan verilerin ve ulaşılan sonuçların paylaşarak yürütülen projelere yol gösterici katkılar sağlaması hedeflenmiştir.

1.2.Amaç ve Alt Amaçlar

Bu araştırmanın amacı okullardaki akran zorbalığı yönetimine ilişkin okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin görüşlerinin incelenmesidir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1.Okullarda akran zorbalığının yönetsel sebepleri nelerdir?

2.Okullarda akran zorbalığı yönetiminin okul iklimi, etkili liderlik, güvenli okul gibi kavramlarla ilişkisine yönelik görüşler nelerdir?

3.Okullardaki akran zorbalığının önlenmesine ilişkin yönetsel çerçevede ne tür çalışmalar yapılmaktadır?

1.3. Önem

Birçok çocuk okullarda sürekli farklı şekillerde akran zorbalığı ile karşı karşıya kalmaktadır. Çocukların bu durumu anlaması ve yaşadığı zorbalığı anlatması ise zaman alabilmektedir. Uğradığı zorbalığı çevresindeki kişilere ifade ettiklerinde çevresindekilerin kendilerine inanmayacaklarını, onlarla dalga geçeceklerini ve zorba davranışların git gide artacağını düşünmeleri sebebi ile maruz kaldıkları bu davranışları yakınlarına, öğretmenlerine anlatamamaktadırlar. Ya da bu durum zorbalığa maruz kalan kişi tarafından çevresindekilere ifade edildiğinde ‘sana şaka yapmışlardır’ şeklindeki bir söylem ile karşılaşmaları sessiz kalmalarına ve farkında olunmadan zorbalığın devamına sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve ebeveynlerin konuya karşı farkındalık geliştirmeleri ve bu davranışları yakından izlemeleri önem arz etmektedir.

Akran zorbalığı güncelliğini asla yitirmeyen belki de yitirmeyecek bir sorun olmaya devam edecektir. Akran zorbalığı, hepimize çocukluğumuzdan, ilkökul, ortaokul, lise yıllarımızdan, arkadaş ortamlarımızdan tanıdık gelen ama zaman geçtikçe unutilan ve zamanla yabancılaştığımız bir sorundur. Bu konuda ne kadar çalışma yapılmış olursa olsun her yeni çalışmanın, araştırmanın, geliştirilen her yeni programın, alınan her önlemin değerli olduğu ve bu soruna yabancılaşmak yerine soruna bizleri biraz daha yakınlaştırarak soruna karşı farkındalık kazanılmasını sağladığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu noktada bu sorunun yer aldığı çalışmalar karşımıza çıktıkça soruna biraz daha ışık tutulacak ve sorun daha görünür hale gelecektir. Okul yöneticileri, öğretmenler ve ebeveynler bu soruna karşı üzerine düşen sorumluluğu alarak sağlıklı, özgüveni ve özsaygısı yüksek nesillerin yetişmesi için çaba göstermelidir.

Bu çalışma ile bu soruna yabancılaşmak yerine bu sorunun çözümüne ilişkin harcanan çabaların ve gerekli sorumluluğun bir parçası olabilmek önemli görülmüş ve okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve işbirliği içerisinde olunması gereken öğrenci velilerinin bu sorumluluğa karşı farkındalık kazanmalarına ve bu sorumluluğu paylaşabilmelerine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu çalışmada akran zorbalığına sadece kavramsal boyutta değil kavramsal boyutunun yanı sıra okullarda akran

zorbalığının yaşanmasının önüne geçilebilmesi noktasında okul yöneticisi, öğretmen ve veli işbirliğine dayalı yönetsel boyutunun ön planda tutulması dikkate alınmış ve güvenli okul oluşumunda yer alan önemli hususların ortaya konulması hedeflenmiştir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, İstanbul ilindeki bir meslek lisesinin okul yöneticileri, öğretmenleri ve öğrenci velileri ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Sayıtlar

Bu araştırmaya dahil olan katılımcıların görüşleri doğrultusunda okullarda akran zorbalığının azalmasına yönelik uygulama odaklı farklı yönetsel çözümlerin ve iyileştirici programların geliştirilmesine yönelik önlemlerin alınabileceği varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Akran Zorbalığı: Bir öğrencinin başka bir öğrenci ya da öğrenci grubu tarafından tekrarlı bir şekilde fiziksel, sözel, sosyal ya da siber olarak saldırgan, huzursuz edici, zarar verici davranışlara maruz kalmasıdır (Erk, 2019).

Güvenli Okul: Öğrenci, yönetici, öğretmen ve tüm okul personeli olmak üzere tüm okul paydaşlarının fiziksel ve psikolojik zarar görme endişesi yaşamadan, öğretmen ve okul yöneticilerinin öğrenci disiplini ile ilgili konulardan çok eğitimsel görevlerine zaman ayırdıkları, herkesin kendini önemli algıladığı ve öğrenme için öğrencilere önemli fırsatlar sağlayan okuldur (Demircioğlu & Demircioğlu, 2020).

Kurban: Zorbalığa maruz kalan kişidir (Erk, 2029).

Okul İklimi: Okul iklimi, bir okulu diğerlerinden ayıran, onu kuşatan sosyal ve fiziksel çevrenin tüm iş görenler ve öğrencilerle etkileşimi sonucu oluşan ve okulda bulunan bireyler tarafından psikolojik olarak algılanan, hissedilen özellikler bütünüdür (Topcu, 2019).

Seyirciler: Zorbalık davranışına doğrudan maruz kalmayan fakat davranışın sergilendiği anda o ortamlarda bulunan ve durumdan etkilenen kişilerdir (Çevik, 2021).

Zorba: Fiziksel, sözel, sosyal veya siber olarak saldırgan, zarar verici davranışlarda bulunan kişidir (Çevik, 2021).

Zorbalık: Kasıtlı olarak yapılan, eyleme maruz kalan bireye zarar veren, tekrar eden, güç eşitsizliğinin söz konusu olduğu durumlarda farklı şekillerde ortaya çıkan (fiziksel, sözel, sosyal ya da siber) saldırgan davranışlardır (Birch vd., 2019/ 2022).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümün ilk basamağında akran zorbalığı kavramının tarihsel gelişimine, kavramın tanımına, zorbalık türlerine, akran zorbalığındaki rollere, zorbalığın sebeplerine, zorbalığın görülme belirtilerine, zorbalığa karşı tutumlara yer verilmiş iken bölümün ikinci basamağında ise yönetsel bağlama dikkat çekilmiş ve akran zorbalığı yönetimi incelenerek güvenli okul kavramına, güvenli okul kavramını oluşturan bileşenlere yer verilmiştir.

2.1. Akran Zorbalığı

2.1.1. Akran Zorbalığı Kavramının Tarihsel Süreci

Akran zorbalığı kavramının ortaya çıkış süreci incelendiğinde bu kavramın öncüsü olarak Norveçli araştırmacı Dan Olweus kabul edilmektedir. Akran zorbalığı, özellikle 1980’li yıllarda ve 1990’ların başlarında İskandinav ülkeleri dışındaki pek çok ülkede de çalışmalara konu olmuştur. Gökler’e (2009) göre ABD, İngiltere, Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda, İtalya, Fransa, İspanya, Almanya gibi çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalar akran zorbalığının çoğu kültürde mevcut son derece yaygın ve önemli bir sorun olduğunu göstermiştir. Çocuklarda zorbalıkla ilgili ilk sistematik araştırmalar ise 1970’li yıllarda İskandinav ülkelerinde başlamış ve zorbalık kavramına dikkat çeken ilk kişi İsveçli hekim Heinemann olmuş ve çalışmaları literatürde önemli yer tutmuştur. Heinemann’ın çalışmalarına halk tarafından gösterilen ilgi, İskandinav ülkelerinde çok sayıda öğrenci, öğretmen ve veliler ile yapılan araştırmaların temelini oluşturmuştur.

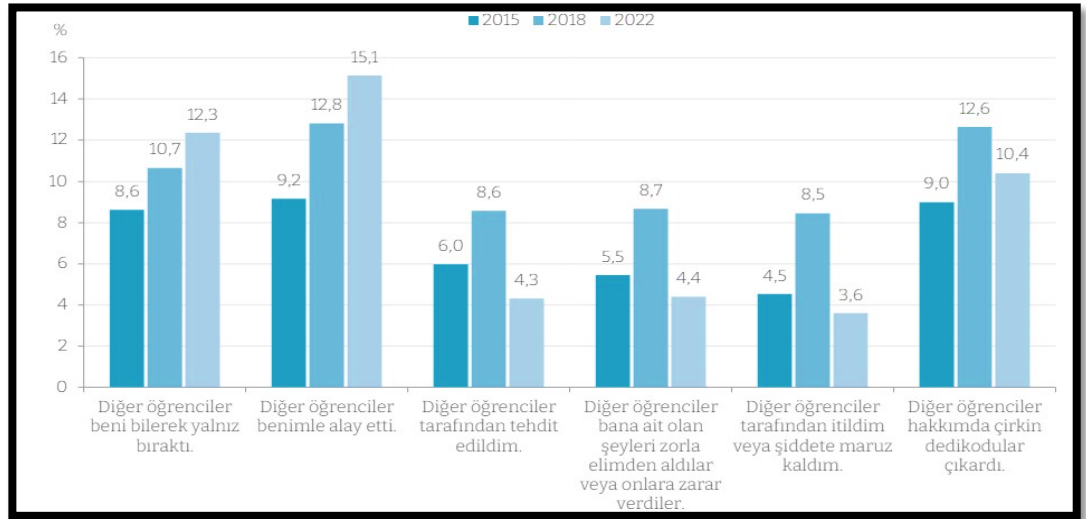
Akran zorbalığı problemi somut olarak İskandinav ülkelerinde 1982 yılında Norveçli bir çocuğun zorbaca davranışlara uğraması sonucunda intihar etmesi üzerine önem kazanmış ve 1983 yılında Norveç Eğitim Bakanlığı’nın zorbalığa karşı ülke çapında bir kampanya başlatması, öğretmen ve velilere yapılan bilgilendirme programları ve önleme programları geliştirmesi ile akran zorbalığı sorunu incelenmeye başlanmıştır (Gökler, 2009). Olweus’un “Okullarda Saldırganlık (Aggression in the Schools)” kitabının 1978 yılında yayınlanması ile birlikte okul zorbalığı konusuna yoğun bir ilgi meydana gelmiştir. Okul zorbalığının özellikle ilk olarak İsveç, Norveç ve Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinde ilgi odağı olduğu, İskandinavya’dan sonra

İngiltere, Almanya, İrlanda, Danimarka, Hollanda gibi diğer Avrupa ülkelerine yayıldığı ve sonrasında ise ABD, Avusturalya, Japonya ve Yeni Zelanda'ya yayılan zorbalık olgusu üzerine araştırmaların ve önleme çalışmalarının zamanla uluslararası bir boyut kazandığı görülmektedir.

1970'li yıllarda çalışılmaya başlanmış olan akran zorbalığı alanının Türkiye'deki yazın süreci incelendiğinde akran zorbalığı konusunun yaklaşık son yirmi yıldır incelendiği ve üzerine çalışıldığı görülmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmaların %88'inin 2005 yılından sonra yayınlandığı görülmekte ve akran zorbalığının Türkiye için henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş bir alan olduğu ifade edilmektedir. Akademik anlamda bu soruna eğilimin düşük olmasının en önemli sebeplerinden biri olarak ise akran zorbalığının genel anlamda psikoloji ve eğitim bilimleri gibi az sayıda disiplin tarafından ele alınması görülmektedir.

Şekil.1'de 2022 PISA sonuçlarına göre Türkiye'deki öğrencilerin en az ayda birkaç defa zorbalığa uğrama oranlarının yıllara göre değişimi verilmiştir. Araştırmada 2015, 2018 ve 2022 yıllarındaki değişim karşılaştırılmış ve oranlar ile belirtilmiştir.

Şekil 1. Türkiye'deki Öğrencilerin En Az Ayda Birkaç Defa Zorbalığa Uğrama Oranlarının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: MEB PISA Türkiye Raporu, 2023

PISA sonuçlarına göre 2015, 2018 ve 2022 yıllarında yapılan araştırmada tüm zorbalık türlerinin en az ayda birkaç defa görüldüğü saptanmış ve görülme oranları belirtilmiştir. Dolayısıyla sosyal zorbalığın ve sözel zorbalığın sırasıyla % 4 ve % 6 oranlarında artış gösterdiği görülmektedir.

2.1.2. Akran Zorbalığı Kavramının Tanımı

Zorbalık; bir kişinin veya grubun diğer bir kişi ya da bir grup tarafından birden fazla olumsuz eyleme maruz kalması olarak tanımlanmaktadır. Akran zorbalığı zorbaca davranışın bir kez yapılması ile sınırlı kalmamaktadır. Bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilmesi için bir davranışın aynı kişiye kasıtlı, sistemli ve tekrarlı şekilde yapılıyor olması gerekmektedir. Zorbaca davranışların süreklilik taşıması ve iki taraf arasında fiziksel ya da psikolojik güç eşitsizliğinin bulunması durumunda bu mevcut davranış zorbalık olarak değerlendirilmektedir (Birch vd., 2019/ 2022). Burada söz edilen güç eşitsizliği ise zorbaca davranış sergileyen kişinin fiziksel özellikleri, maddi imkanı, popüler olması veya farklı becerilere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Buradaki güç eşitsizliği ile akran zorbalığının iki farklı yönüne yani bir zorba tarafa bir de mağdur olan tarafa işaret edilmektedir.

Akran zorbalığı hakkında doğru bilindiği sanılan birtakım yanlış bilgiler bulunmaktadır. Bunların en başında ise zorbalığın çocuklukta doğal bir süreç olarak algılanması ve bu sürecin çocukları güçlendirdiğine yönelik olan bakış açısıdır. Oysa zorbalık doğal bir süreç olarak görülemez ve zorbalığın karakteri güçlendirmesi ile bir bağıntısı yoktur. Aksine uzmanlar tarafından zorbalığın karakter oluşumunu zedelediği, zorbalığa maruz kalan çocukların sosyal ve duygusal anlamda zarar gördükleri, çocukta özsayı ve özgüven eksikliğine yol açabileceği ve bunun sonucunda çocukları depresyona ve hatta intihara kadar sürükleyebileceğinin altı çizilmektedir (Nirengi, 2020). Diğer yanlış bir bakış açısı ise zorbaca davranışlara müdahale etmek yerine zorbalık sürecinin kendi haline bırakılmasına ve böylece zorbalığın kendi haline bırakıldığında zamanla biteceğine yönelik olan bakış açısıdır. Tam aksine zorbalığa müdahale edilmemesi veya görmezden gelinmesi durumlarının zorba kişiyi cesaretlendirdiği ve yaptığı zorba davranışların sıklığını artırmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Yanlış bilinen bir diğer bakış açısı ise fiziksel zorbalık dışındaki zorbalık türlerinin dikkate alınmaması ve önemsiz görülmesine ilişkindir. Fiziksel zorbalığın aksine çok sık görülen ve çevre tarafından çoğunlukla ‘şaka’ algısı oluşturulması sebebi ile göz ardı edilen sözel zorbalık çocukların benlik gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Yine sözel zorbalığın yanı sıra sıklıkla görülmekte olan zorbalık türlerinden sosyal zorbalık çocukları yalnızlığa itmekte ve özgüven gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yanlış bilinen diğer bir gerçek ise zorbalığın sadece erkek çocuklar arasında görüldüğü düşüncesidir. Oysa kız çocuklarının da erkek çocuklar kadar zorbaca davranışlar sergilediği sadece

sergiledikleri zorbalık türlerinin farklılaştığı görülmektedir. Erkeklerin daha çok fiziksel zorbalığa başvurduğu, kızların ise daha çok sözel ve sosyal zorbalığa başvurduğu tespit edilmektedir.

2.1.3. Zorbalık Türleri

Akran zorbalığı; uygulanma şekillerine ve eylemlerin doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleşmesine göre fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, sosyal zorbalık ve siber zorbalık şeklinde gruplanmaktadır (Aslan & Polat,2023).

Tablo.1’de araştırmacı tarafından oluşturulan ve kavramsal çerçeve kapsamında yer alan fiziksel, sözel, sosyal ve siber zorbalık olmak üzere her bir zorbalık türüne işaret eden eylemler gösterilmiştir.

Tablo 1. Zorbalık Türleri

ZORBALIK TÜRLERİ		
Fiziksel Zorbalık	• İtme • Vurma • Tekme • Eşyalarına zarar verme • Eşyalara el koymak	Doğrudan Zorbalık
Sözel Zorbalık	• Alay etme • İsim takma • Aşağılamak • Tehdit etmek	Doğrudan Zorbalık
Sosyal Zorbalık	• Gruptan dışlama • Dedikodu yayma • Onurunu zedelemek • Yok saymak	Dolaylı Zorbalık
Siber Zorbalık	• Özel fotoğraflarını çekmek, paylaşmak, yaymak, şantaj yapmak • Sosyal medya üzerinden dedikodu yapmak • Utandırıcı paylaşımlarda bulunmak • Kişinin özel bilgilerini kullanarak o kişiymiş gibi başkalarına zarar verici davranışlarda bulunmak	

2.1.3.1. Fiziksel Zorbalık

Bir çocuğun başka bir çocuğun veya bir öğrencinin başka bir öğrencinin bedenine yönelik zarar verici, tekrarlı fiziksel davranışları kapsayan zorbalık şeklidir.

Fiziksel zorbalık ‘vurmak, saçını çekmek, itmek’ şeklinde yaygın olarak görülse de kişinin ‘eşyalarına zorla el koymak, eşyalarına zarar vermek, defterlerini, kitaplarını, ödevlerini karalamak’ şeklinde de görülebilmektedir (Erk,2019).

2.1.3.2. Sözel Zorbalık

Bir çocuğun başka bir çocuğa veya bir öğrencinin başka bir öğrenciye karşı sözel anlamda sergilediği rencide edici, küçük düşürücü ifadeleri içeren zorbalık şeklidir. Bu zorbalık türü en sık görülen zorbalık türüdür ve fiziksel zorbalık türüne göre çevre tarafından daha zor fark edilebilmektedir. Küfür etmek, alay etmek, kişinin bedensel özellikleri ile (boyu, kilosu gibi), dış görünüşleri ile (gözlük takması, giyim tarzı gibi) veya konuşma tarzlarıyla (aksanı, şivesi gibi) dalga geçmek, aşağılamak, tehdit etmek bu zorbalık türüne örnek olarak gösterilebilmektedir (Güven vd.,2023).

2.1.3.3. Sosyal Zorbalık

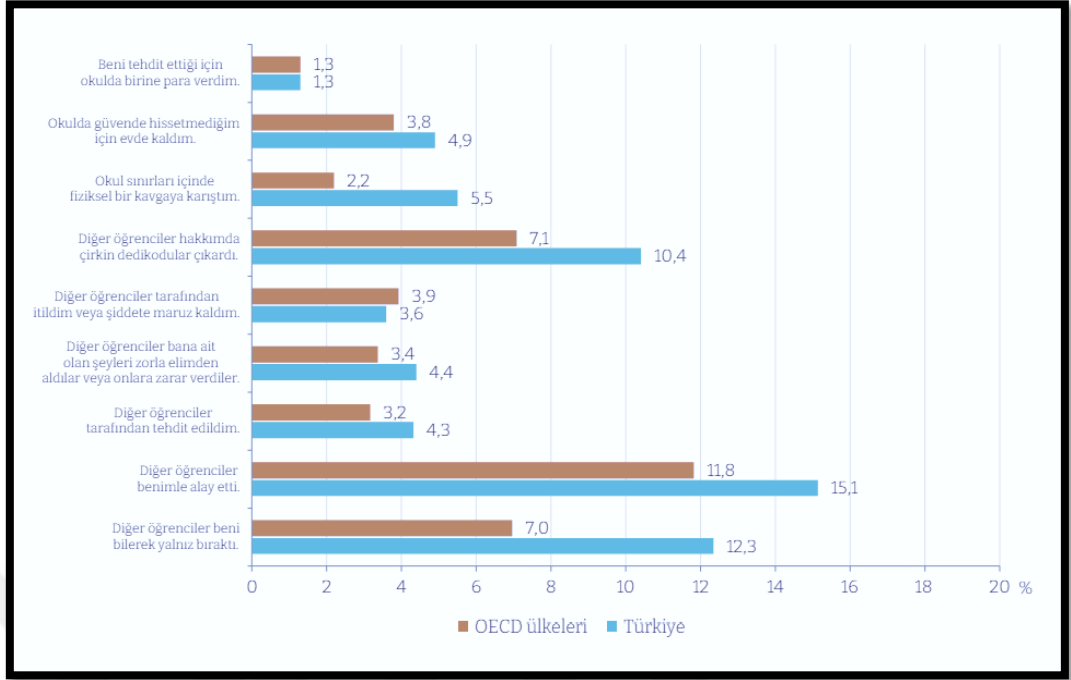
Bir çocuğun başka bir çocuğa veya bir öğrencinin başka bir öğrenciye karşı dışlayıcı, yok sayıcı davranışlar sergilediği zorbalık türüdür. Sosyal zorbalık genellikle diğer zorbalık türleri ile birlikte görülür. Çevik’e (2021) göre ‘kişiyi görmezden gelmek, yok saymak, diğer kişilerin de onunla arkadaşlık yapmasını engellemek, onurunu zedelemek, kişi hakkında dedikodu yapmak’ bu zorbalık türüne örnek gösterilebilir.

2.1.3.4. Siber Zorbalık

Bir kişi ya da grubun elektronik ortamlarda özellikle günümüzde sosyal medya gibi iletişim araçları üzerinden bir kişiye karşı zarar verici davranışlar sergilediği zorbalık türüdür. Bu zorbalık türüne ‘kişi hakkında sosyal medya üzerinden dedikodu yaymak, kişinin özel fotoğraflarını çekmek, yaymak ve şantaj yapmak, tehdit edici ve utandırıcı paylaşımlarda bulunmak, kişinin özel bilgilerini kullanarak o kişiymiş gibi başkalarına zarar verici davranışlarda bulunmak’ örnek gösterilebilir (Aslan &Polat, 2023). Zorbalık denildiğinde genellikle yetişkinlerde fiziksel zorbalık çağrışım yapmaktadır. Fakat çocuklar arasında en sık görülen zorbalık türü sözel ve sosyal hatta günümüzde önüne geçilemez bir şekilde yaygınlaşmakta olan siber zorbalık türleridir.

Şekil.2’de 2022 PISA sonuçlarına göre öğrencilerin zorbalığa uğrama durumlarına yer verilmiştir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan zorbalığa uğrama durumlarına ilişkin OECD ülkeleri ve Türkiye’deki oranlar karşılaştırmalı olarak belirtilmiştir.

Şekil 2. Öğrencilerin Zorbalığa Uğrama Durumları

Kaynak: MEB PISA Türkiye Raporu, 2023

PISA 2022 Türkiye raporuna göre zorbalık türleri içerisinde en çok ‘Diğer öğrenciler benimle alay etti’ ifadesiyle sözel zorbalığın %15,1 oranında görüldüğü ve ‘Diğer öğrenciler beni yalnız bıraktı’ ifadesiyle sosyal zorbalığın % 12,3 oranında görüldüğü saptanmış ve zorbalık türleri içerisinde en çok görülen tür sözel ve sosyal zorbalık olmuştur. Aynı şekilde rapor kapsamında Türkiye’de görülen zorbalık oranının tüm türlerinde OECD ülkelerinden yüksek oranda olduğu görülmektedir.

2.1.4. Akran Zorbalığında Zorba, Kurban, Seyirci Roller ve Özellikleri

Akran zorbalığında roller; zorba, kurban ve seyirci olmak üzere üç grupta sınıflandırılmaktadır. Bu rollerin sahip oldukları birtakım belirleyici fiziksel özellikler ve kişilik özellikleri bulunmaktadır. “Zorba, dürtü kontrolü sağlamakta zorlanan, saldırganca davranan ve bu tür davranışlardan beslenen kişidir” (Erk, 2019,s.22). Saldırgan davranışlar sergileyen ve zorba olarak adlandırılan çocuklar fiziksel olarak enerjik, aktif ve güçlü bir yapıya sahiptirler. Bazı durumlarda ise kurbandan ya da mağdurdan yaşça veya bedenlen büyük olmaktadır. Çevresi ile iletişim kurmada hazırcevap ve alaycı tutumlar sergiledikleri ve yaşlıları arasında bir popüleriteye sahip oldukları görülmektedir. Çevresindekilere karşı sorumsuz ve duyarsızdırlar ve empati kurma yeteneğinden yoksundurlar. Güce dayalı bir benlik yapısına ve baskıya dayalı bir liderlik özelliğine sahiptirler ve kontrolü her zaman ellerinde tutmak isterler.

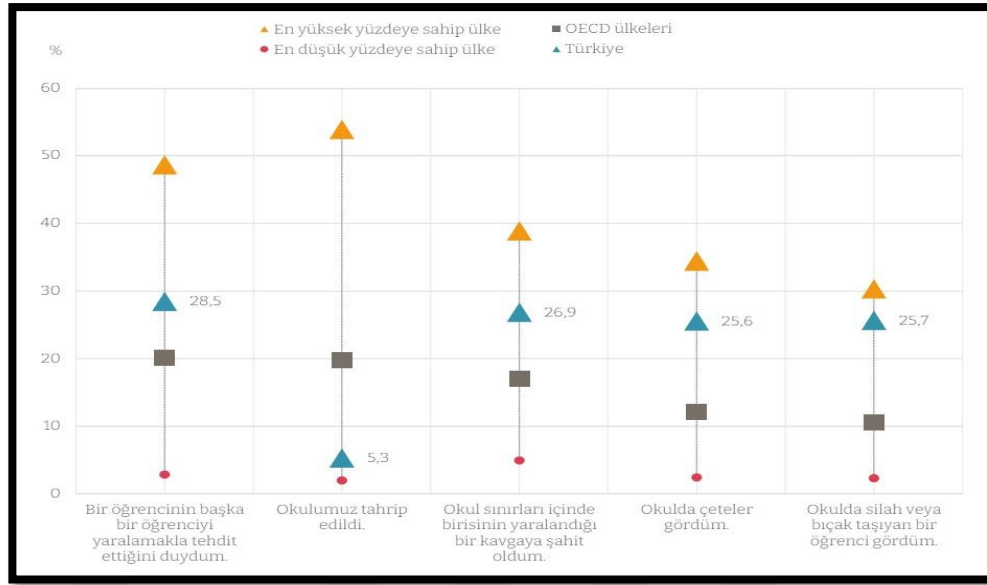
Problem çözme konusunda düşük becerilere sahip oldukları, kolaylıkla öfkelenebildikleri ve problem çözme konusunda saldırgan davranışlarda bulunabildikleri vurgulanmaktadır.

“Kurban veya mağdur ise daha pasif, farklılıklara sahip, kontrolü kendinde tutmak yerine başkalarına vermeyi tercih eden kişidir” (Erk, 2019, s.26). Zorbaca davranışlara maruz kalan kurban veya mağdur olarak adlandırılan çocuğun sahip oldukları fiziksel ve kişilik özellikleri incelendiğinde ise genellikle fiziksel anlamda gelişimlerinin akranlarının gerisinde kalmış olabileceği ve kişilik özellikleri çerçevesinde ise çekingen ve içe dönük bir yapıya sahip oldukları görülür. Pasif bir görünüme sahip oldukları, kendilerini ifade etmekte zorluk yaşadıkları ve düşük bir özgüvene sahip oldukları belirtilmektedir. Sosyal becerileri zayıftır dolayısı ile arkadaşlık kurmada başarısız olabilmektedirler. Kendilerini arkadaş çevrelerinde dışlanmış hissedebilmektedirler.

Akran zorbalığının iki temel rolü olan zorba ve kurban dışında bir de ‘seyirciler’ vardır. Seyirciler, zorbaca davranışlara sadece tanık olan, yaşananlara karşı sessiz kalan ve hiçbir eylemde bulunmayan kişilerdir. Bu kişiler kurban olarak nitelendirilen, zorba davranışlara maruz kalan kişiyi savunmayı da tercih etmez. Her iki tarafa da nötr olarak yaklaşmaktadır. Kendi içlerinde zorba davranışa maruz kalan kurbanları koruma sorumluluğu ile zorba davranışa karşı çıkarsa kendisinin de bu davranışa hedef olacağı algısı arasında çelişki yaşayan kişilerdir.

Şekil.3’te 2022 PISA sonuçlarına göre okuldaki güvenlik risklerine yer verilmiştir. Okullardaki güvenlik riskleri, en yüksek yüzdeye sahip ülke, en düşük yüzdeye sahip ülke, OECD ülkeleri ve Türkiye bağlamında oransal olarak ifade edilmiştir.

Şekil 3. Okulda Güvenlik Riskleri

Kaynak: MEB PISA Türkiye Raporu, 2023

PISA sonuçlarına göre Türkiye’de yaklaşık her dört öğrenciden biri, bir öğrencinin başka bir öğrenciyi yaralamakla tehdit ettiğini ifade etmiş ve bu oran %28,5 olarak belirlenmiş; yine öğrenciler okul sınırlarında birinin yaralandığı kavgalara şahit olduğunu ifade etmiş ve bu oran %26,9 olarak belirlenmiştir. Okulda çeteler gördüğünü bildiren öğrenci oranı ise %25,6 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye’de okul içerisinde silah veya bıçak taşıyan öğrenci gördüğünü bildiren öğrenci yüzdesinin %25, 7 oranında saptandığı PISA 2022 raporunda belirtilmektedir.

2.1.5. Akran Zorbalığının Sebepleri

Akran zorbalığına yönelik çözüm yollarını araştırmadan önce irdelenmesi gereken nokta çocukların akran zorbalığına başvurmalarının altında yatan sebepleri irdelemek ve bu sebeplere dikkat çekerek sorunu ele almaktır.

Akran zorbalığının temelinde yatan sebepler ele alınırken ilk olarak aile yapısına işaret edilmektedir. Zorbaca davranışlara başvuran çocukların, öğrencilerin bu davranışlara başvurma sebeplerinin genellikle aile içerisinde yetiştirildikleri ortamlara ve koşullara bağlı oldukları görülmektedir. Dolayısı ile ilk temel sebep olarak ebeveyn tutumlarına dikkat çekilmektedir. Bu sorunun temelinde ise bir tarafta çocuktan aşırı bir beklenti içerisinde olan, çocuğu zorlayan bir anne- baba tutumunun görüldüğü otoriter ebeveyn tutumu diğer tarafta ise özgür bırakmak adına çocuğa karşı aşırı ilgisiz olan, çocuğu başıboş bırakan ebeveyn tutumları yer almaktadır (Çevik, 2021).

Aile ortamlarında sert cezalara maruz kalan veya sevgisiz bir ortamda yetiştirilen çocukların bu zorbaca davranışlara başvurma sıklıkla görülmektedir. Aynı şekilde aile ortamlarında sert tepkilerle karşılaşan çocuklar bu davranışları örnek alarak maruz kaldıkları bu davranışları dışarıda arkadaş çevrelerindeki kişilere, akranlarına uygulamaktadırlar. Çocuklar ebeveynlerinin sergiledikleri şiddet içeren davranışları sosyal ortamlarda aynalamaktadırlar.

Otokratik ebeveyn tutumunun aksine çocuğa yaşının gerektirdiğinden daha fazla söz hakkının verildiği, çocuğa sınır koyulmayan tutumların hakim olduğu, demokratik ebeveyn tutumunun görüldüğü aile yapılarında da zorba çocuklar yetiştiği saptanmaktadır. Aslında iki karşıt tutum olarak görülen otoriter ve demokratik ebeveyn tutumları aşırılığa kaçıldığında zorba çocuk yetiştirilmesine sebebiyet verme noktasında birleşmektedirler.

Çocukları zorbalığa iten davranış sebeplerinden bir diğeri ise günümüzde teknolojik araçların ve sosyal medyanın önüne geçilemez bir şekilde hayatımızın en önemli parçası haline gelmiş olması ve bu durumla iç içe yaşayan çocukların şiddete sürekli tanıklık etmeleri ve bu ortamda görülen şiddet olaylarının sıradanlaştırılmasıdır. Teknoloji, sosyal medya ve şiddet içeren internet oyunlarının yaygınlaşması ile tanık olunan şiddet ve saldırganlık eylemleri zamanla çocukları bu eylemlerin uygulayıcıları haline getirmektedir.

2.1.6. Akran Zorbalığı Görüldüğüne Dair Belirtiler

Akran zorbalığı zaman zaman çocukluğa dair geçici bir süreç olarak görülebilmektedir. ‘Çocuktur kavga eder’ veya ‘çocuklar kavga da ederler barışırlar da’ şeklindeki söylemlere çok fazla yer verilmektedir. Bu söylemlerin sıklıkla yer alması sebebi ile çocuklar ebeveynlerine, öğretmenlerine uğradıkları davranışları anlatmaya çekinebilmekte ve zorbalığa karşı sessiz kalmayı tercih edebilmektedirler. Ya da uğradıkları sözel ve sosyal zorbalığın bir zorbalık olduğunun farkında bile olmayabilirler.

Akran zorbalığının görüldüğüne dair birtakım işaretler çocukların uğradıkları zorbalığa dair ebeveynlere, öğretmenlere, okul yöneticilerine farklı şekillerde ipuçları vermektedir. Örneğin; çocukların vücutlarında görülen açıklanamayan morluklar ve yaralanmalar, eşyalarının kaybolması veya hasar görmesi çocukların fiziksel zorbalığa maruz kalabildiği olasılığına işaret etmekte ve aynı zamanda okula gitmeyi istememek, okula gitmemek için hastalık numarası yapmak, okuldaki başarı performanslarında düşüş görülmesi, içine kapanma, kâbuslar görme, uykusuzluk sorunu yaşama, öfke

nöbetleri geçirme, depresyon ve kaygı duyma da zorbalık belirtileri arasında görülebilmektedir (Birch vd., 2019/2022).

2.1.7. Akran Zorbalığına Karşı Tutumlar

Akran zorbalığında öğrenci, ebeveyn, öğretmen ve okul yöneticilerinin tutumları hem zorbaca davranışların görülmesinde ve süreklilik göstermesinde hem de bu tür davranışların önüne geçmek için önlemler alınmasında ve bu davranışların sonlandırılmasında kilit noktayı oluşturmaktadır. Bu doğrultuda öğrencilerin, ebeveynlerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutumları son derece önemlidir.

2.1.7.1. Öğrenci Tutumları

Akran zorbalığına maruz kalan çocuklar yaşadıkları olumsuz davranışlara karşı zaman zaman sessiz kalabilmekte ve uğradıkları zorbaca davranışları ebeveynlerine, öğretmenlerine anlatmaktan çekinebilmektedirler. Arkadaşlarının zorba davranışlara maruz kaldıklarını gören çocuklar ise bu durum karşısında aynı davranışların kendilerine de yapılması çekincesi ile yaşananlara karşı çekimser kalmakta ve herhangi bir eylemde bulunmamaktadırlar. Ve akranlarının uğradıkları zorbalığa ilişkin çevresindekilere bu durumu bildirmemektedirler. Bu görüşün ve tutumun aksine öğrenciler bu durumu bildirdiklerinde zorbalığın artarak devam edeceği inancı yerine korkmadan bu zorba davranışların devamının olmaması için bu davranışlara sessiz kalmamalı ve durumu ebeveynlerine, öğretmenlerine ve yöneticilerine bildirmekten çekinmemelidirler. Aynı şekilde akran zorbalığına tanık olan ve sessiz kalan çocuklar da zorbalığa uğrayan akranları ile işbirliği yaparak ve birbirlerini destekleyerek durumun bildirilmesinde ortak hareket etmelidirler.

2.1.7.2. Ebeveyn Tutumları

Uzmanlar, çocuğun zorbalıktan korunmasının, ailenin çocukları ile olan iletişiminin iyi olmasıyla başladığını belirtmektedir. Zorba davranışlar sergileyen çocukları bu davranışları yapmaya iten ya da zorbalığa maruz kalan çocukların bu davranışlara maruz kalmalarına sebep olan faktörlerin en başında içerisinde bulundukları aile yaşantıları ve ebeveynlerinin onlara karşı geliştirdikleri tutumlar gelmektedir. Öncelikle özgüvenli ortamlarda yetişmiş, ebeveynleri ile açık bir iletişime sahip olan çocukların zorba davranışlara daha az maruz kaldıkları belirtilmektedir. Çocuklarının okul yaşantısı ile yakından ilgilenen, bir sorun olduğunda çocukları ile birlikte çözüm yolları aramaya çalışan, gerektiğinde okul ile iletişim kuran ebeveynler çocukları için sağlıklı ve güvenli bir ortam hazırlamaktadır. Ailelerin çocukları ile sağlıklı ve iyi bir iletişime sahip olmaları çocuklarının zorba

davranışlara maruz kalma olasılıklarını azaltmaktadır. Ebeveynler çocuklarının sergiledikleri davranışları yakından takip ederek çocukların davranışları ile verdikleri mesajları izlediklerinde farklı tutumlar gösterip göstermediklerini fark edebilirler ve sorunu irdeleyebilirler. Ebeveynlerin suçlayıcı, öğüt verici konuşmalar yapmak yerine daha sağlıklı ve paylaşımcı bir rolle çocuklara yaklaşmaları sorunun görünür olmasını sağlayabilmektedir. Aksi davranışlarla çocuğa yaklaşılması, suçlayıcı ya da göz ardı edici davranışlar sergilenmesi çocuğun maruz kaldığı durumu gizlemesine sebebiyet verebilir ve bu durum istemeden zorbalığın devamına sebep olabilir. Bu doğrultuda çocuğunun zorbalığa uğradığının farkına varan ebeveynler, çocuklara açık uçlu sorular sorarak onları anlamaya çalışmalı ve empati kurmalıdır. Çocuğa karşı herhangi suçlayıcı bir ifade kullanmamalı ve içinde bulundukları durumu hafifletmemelidir. Okul ile iletişime geçilmeli ve çocuğun olumlu iletişim kurabileceği bir ortamda ilgisinin olduğu bir alana yönelmesine ve sosyal açıdan güçlü bir duruma gelmesine fırsat oluşturulmalıdır. Aynı zamanda çocuklara zorbalık konusunda bilgilendirici mesajlar verilmesi de etkili olmaktadır.

Çocuğunun zorba davranış sergilediğini fark eden ebeveynlerin ise çocuklarını uyarmaları, uyarıya rağmen davranışın devam etmesi halinde çocuğun davranışına yönelik sınırlandırıcı önlemler alınması, okulla iletişime geçilmesi, rol canlandırması yapılması ve çocuğun sorun çözme becerilerin geliştirilmesi bu zorba davranışların pasifleştirilmesinde etkin olabilmektedir. Davranışların ortaya çıkış sebebinde de davranışların durdurulmasında da etkili unsurun iletişim olduğu unutulmamalı ve çocuklarla doğru iletişim yolu bulunmalıdır.

2.1.7.3. Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Tutumları

Her okulun öncelikle okul ortamında akran zorbalığının olabileceğini kabul etmesi gerekmektedir. Zorba davranışların genellikle gizli bir eylem olduğu ve öğretmenlerin, yöneticilerin görmeyecekleri bir ortamda yapıldıkları bilinmektedir. Öğretmenler ve yöneticiler bu tür zorbalık eylemlerini genellikle sonradan öğrenebilmektedir. Seyirci rolünde bulunan, zorbalığa tanık olan öğrenciler de zorbaların kendilerine de zarar verebilme ihtimalinden dolayı bu eylemleri çevrelerine bildirmeyebilirler. Bunun yanı sıra bu durum bildirildiğinde ise bu zorba eylemler zaman zaman öğretmenler ve yöneticiler tarafından göz ardı edilebilmektedir. Öğretmenlerin bu durum karşısında kendilerini yetersiz hissetmeleri veya duruma nasıl müdahale edeceklerini bilememeleri sebebi ile görmezden gelmeyi tercih etmeleri ve aynı şekilde okul yöneticilerinin de bu olayların duyurulması ile okulun

isminin kötü bir şekilde anılmaması için bu zorba davranışları görmezden geldikleri yaygın olarak görülmektedir. Okullarda bu gibi zorba davranışların önüne geçilmesinde ilk yapılması gereken bütüncül hareket etmektir. Erk'e (2019) göre bütüncül bir hareket ile zorbalık sistematik bir sorun olarak görülür ve tüm okul kapsamında müdahalede bulunulması gerekliliği ön plana çıkar ve dolayısı ile okul çerçevesinde tüm çalışanların müdahale edici bir eylem planı kapsamında birleşmeleri ve stratejiler geliştirmeleri önemlidir.

Bu bağlamda okulların tüm çalışanları bu konuda eğitimler almalı ve bu doğrultuda ortak bir eylem planı çerçevesinde birleşerek ortak hareket etmelidirler. Bu bütüncül harekete yönelik yurtdışında uygulanan 'The Olweus Bullying Prevention' programı örnek verilebilir. Dan Olweus tarafından hazırlanmış olan bu program çerçevesinde katılımcı, ılıman bir okul iklimi yaratılması, onaylanmayan davranışların net bir şekilde ifade edilmesi, sınırların açık bir şekilde çizilmesi amaçlanarak anti- zorbalık politikası kapsamında okul içerisinde yetişkin kontrolünün artması ve anti-zorbalık komitesinin kurulması gibi çalışmalara yer verilmektedir (Erk, 2019). Bu programların yaygınlaştırılması akran zorbalığının önüne geçilmesinde etkin olabilmektedir.

2.2. Akran Zorbalığı Yönetimi

*“Akvaryumda balıklar hasta ise balıkları
suçlama! Suyu kontrol et!”*

Center of Improving School Culture

2.2.1. Güvenli Okul Kavramı

Güvenli okul, eğitim ve öğretim alanının çerçevesini çizen, sağlıklı bir eğitim ve öğretim ortamını yaratma noktasında son derece önemli bir yer tutan bir oluşumdur. Güvenli okul denildiğinde sadece fiziksel ve çevresel bağlamda bir güvenlikten söz edilmemekte, bunun çok daha ötesine işaret edilmektedir. Güvenli okul, eğitim kurumları bünyesinde yer alan tüm yönetici, öğretmen, personel, öğrenci ve veliler olmak üzere tüm paydaşların işbirliğine, okul yöneticilerinin liderlik anlayışları ve bu doğrultuda şekillenen olumlu ve olumsuz okul iklimlerine, okul içerisinde yaşanan akran zorbalığı gibi şiddet eğilimli olumsuz davranışların yaşanması veya yaşanmamasına, öğrencilerin akademik başarı düzeylerine, okul içerisindeki motivasyonlarına ve tüm bunların sonucunda ortaya çıkan okula yönelik kazanılan aidiyet duygularına etki etmektedir.

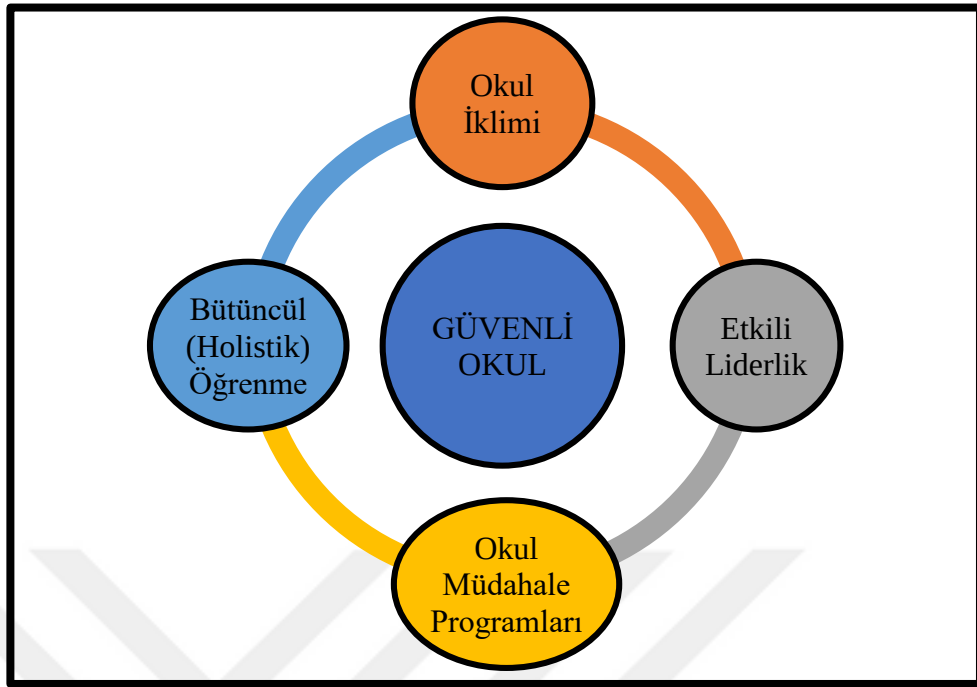
Bu çerçevede okullarda hızla yayılmakta olan akran zorbalığının sadece bireysel ve ailesel bağlamda ele alınmasının yeterli olmadığı, aslında öğrencilerin zamanlarının çoğunu geçirdikleri okulların bu noktada ele alınması gerektiği görülmektedir. Okul içerisindeki yönetsel niteliklerin akran zorbalığı vb. olumsuz şiddet eğilimlerine doğrudan ya da dolaylı olarak etkisinin bulunduğu açıktır.

Eğitim ve öğretimin sağlıklı bir şekilde ilerleyebildiği ve sağlıklı bireylerin yetiştirilmesine olanak sağlandığı güvenli okul ortamının yaratılması önem arz etmektedir. Güvenli okul oluşumu birtakım nitelikler gerektirmekte ve bu niteliksel özellikleri edinebilme noktasında ise farklı bileşenlerin bir araya gelmesi önemlidir.

Güvenli okul kavramı, özele indirildiğinde ise okul iklimlerine, okul iklimleri ise okul yöneticilerinin liderlik anlayışlarına, okul bünyesinde uygulanmakta olan öğretim yöntem ve tekniklerine, okul müdahale programlarına dayanmaktadır. Bu doğrultuda güvenli okul oluşumu, öğrencilerin akademik bağlamdaki başarılarına ve motivasyonlarına ve tüm bunların sonucunda öğrencilerin okula duydukları aidiyet duygusuna etki etmektedir. Dolayısı ile eğitim kurumları bünyesinde oluşturulan okul iklimi, yöneticilerin sergiledikleri liderlik anlayışları, uygulanmakta olan öğretim yöntem ve teknikleri ve okul müdahale programları bir döngü içerisinde ve tüm bu bileşenler güvenli okul oluşumunun temelini oluşturmaktadır. Tüm bu bileşenler şiddetin olmadığı ve öğrencilerin kendilerini güvende hissedebildikleri bir eğitim ortamının tamamlayıcısı konumundadır. Güvenli okulun oluşumunu sağlayan her bir bileşen ayrı bir önem arz etmekte ve biri eksik olduğunda güvenli okulun oluşumu zarar görmektedir.

Şekil.4'te araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve kavramsal çerçeve kapsamında yer verilmiş güvenli okul oluşumunu etkileyen faktörleri gösteren bir şema yer almaktadır. Güvenli okul oluşumunu etkileyen bu faktörler; okul iklimi, etkili liderlik, bütüncül (holistik) öğrenme ve okul müdahale programlarıdır.

Şekil 4. Güvenli Okul Oluşumunu Etkileyen Faktörler

Güvenli okul kavramı, kapsamlı ve çok katmanlı bir kavram olmakla birlikte içerisinde birçok farklı değişkeni barındırmaktadır. Bir okulun güvenli bir okul olup olmadığı noktası okul içerisinde yaşanabilecek zorbalık, hırsızlık, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, çete faaliyetleri, okula silah, kesici alet getirilmesi gibi olumsuz davranışların ve şiddet içeren eylemlerin görülme olasılığı doğrultusunda şekillenebileceği gibi yangın, deprem gibi kriz durumlarına ilişkin hususlar doğrultusunda da şekillenmektedir.

Güvenli okul, eğitim-öğretim faaliyetlerinin sağlıklı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlandığı, öğrencilerin ve öğretmenlerin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal açıdan özgür hissedebildikleri, zorbalıktan uzak, okul içerisinde sergilenmesi beklenen davranışların açık ve net bir şekilde ortaya konulduğu, iletildiği ve bu davranışların destekleyici ve özenli bir şekilde uygulandığı bir yer olarak tanımlanmaktadır (Çalık& Kurt, 2011).

Güvenli okul, nitelikli ve sağlıklı bireylerin yetiştirilmesinde ana kriterlerden biri olan, korkunun, şiddetin, ihmalin, endişenin, güvensizliğin ve ötekileştirmenin söz konusu olmadığı okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve tüm çalışanların hoşgörü, sevgi ve saygı çerçevesinde fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan kendilerini güvende hissedebildikleri mekanlar olarak tanımlanmaktadır (Avşar vd., 2020). Güvenli okul kavramına ilişkin birçok farklı tanım yapılmaktadır fakat yapılan

tanımlar tek bir noktaya işaret etmektedir. Bu nokta, güvenli bir okulun tüm paydaşların katılımı ile oluşan ortak bir ürün olduğu ve yine olumlu ve olumsuz sonuçlardan veya etkilerden tüm paydaşların etkilendiği ve sorumlu olduğu gerçeğidir.

2.2.2. Güvenli Okul Ortamının Özellikleri

Her okulun dinamiği birbirinden farklı olabilmektedir. Güvenli okul ortamını güvenli olmayan, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülemediği okul ortamından ayırtıran birtakım nitelikler bulunmaktadır. Bu doğrultuda şiddet eğilimlerinin baskılandığı, iletişimin tüm paydaşlar arasında açık ilerlediği, saygı ve empatinin temel alındığı, bireylerin kendilerini güvende hissedebildikleri ve buna bağlı olarak aidiyet duygularını geliştirdikleri güvenli bir okul ortamı ile sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi ve dolayısı ile sağlıklı bir toplum oluşumu arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir.

2.2.3. Güvenli Okul Ortamının Oluşumu

Güvenli okul ortamının oluşumu birtakım bağlantısal noktalara dayanmaktadır. Güvenli bir okul ortamının oluşumunda temel unsur okul iklimidir. Okul iklimi çok katmanlı bir yapıya sahip olmak ile birlikte genel çerçevede olumlu ve olumsuz okul iklimi olarak sınıflandırılmaktadır. Okul yöneticilerinin taşıdıkları ve benimsedikleri liderlik özellikleri, bu doğrultuda tüm paydaşların eğitim-öğretim faaliyetlerine katılımının sağlanıp sağlanmadığı, işbirliğine dayalı bir yaklaşımının ele alınıp alınmadığı, şiddet eğilimli davranışların engellenmesi ve önlenmesine yönelik okul müdahale programlarının planlanıp planlanmadığı veya uygulanıp uygulanmadığı, öğretim yöntem ve teknikleri çerçevesinde öğrencilerin sadece akademik gelişimlerinin değil aynı zamanda duygusal ve sosyal gelişimlerinin de dikkate alındığı bütünsel (holistik) öğrenme yaklaşımına dayandırılıp dayandırmadığı okul iklim tipinin saptanmasında belirleyici roller üstlenmektedir (Terzi, 2018). Bu belirleyici roller doğrultusunda ortaya çıkan okul iklim tipleri ise güvenli ve güvenli olmayan okul ortamının oluşumuna yol açmaktadır.

2.2.3.1. Okul İklimi Kavramı

Bir okulun güvenli bir okul olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği eğitim kurumlarının temelini oluşturan okul iklimine dayanmaktadır. Okul iklimine ilişkin birçok tanım yapılmakta ve okul iklim tipleri sınıflandırılmaktadır. Terzi'ye (2018) göre okul iklimi, öğrencilerin ve tüm okul personelinin sosyal, duygusal, akademik başarıları açısından önemli bir değişken olarak görülmekle birlikte okul terki, devamsızlık ve okullaşma, şiddet ve saldırganlık davranış oranlarının bir göstergesi

olarak görülen ve çocukların bilişsel, sosyal ve psikolojik gelişimini etkileyen kişilerarası etkileşimlerin kalitesi ve tutarlılığı olarak tanımlanmaktadır. Okul iklimi, bir okulu diğer okullardan farklı kılan ve onu çevreleyen sosyal ve fiziksel çevrenin tüm personel ve öğrenciler ile etkileşimi sonucunda oluşan ve okuldaki herkes tarafından psikolojik olarak algılanan, hissedilen özellikler bütünüdür (Topcu, 2019).

Ulusal Okul İklimi Konseyi'ne göre ise okul iklimi okul yaşamının kalitesi ve niteliği olarak tanımlanmaktadır ve okul iklimi bireylerin okul hayatı deneyimlerine dayanan ve onların sosyal, duygusal ve fiziksel olarak kendilerini güvende hissedebilmelerini sağlayan normları, değerleri ve beklentileri kapsayan bir unsur olarak belirtilmektedir (Aydoğan vd., 2020). Okul iklimi, en genel anlamı ile okulun kişiliği ve ruhu olarak tanımlanmaktadır.

Okul iklim tipleri örgütsel bağlamda farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Halpin'e göre bir örgüt olarak betimlenen okul; açık, bağımsız, kontrollü, samimi, babaerkil ve kapalı olmak üzere altı iklim tipinde ele alınmaktadır. Parlar'a (2020) göre Litwin ve Stringer tarafından iklim tipleri otokratik ve demokratik yapıli iklim olarak iki grupta sınıflandırılır iken Shankar, Ansari ve Saxena tarafından iklim tipleri katılımcı, otoriter ve besleyici-iş iklimi olmak üzere üç grupta sınıflandırılmaktadır. Shadur, Kienzle ve Rodwell'e göre ise iklim tipleri destekleyici, yenilikçi ve bürokratik iklim olarak gruplandırılır iken Ertekin'e göre özendirici ve özendirmeyen (erke dayalı) iklim olarak gruplanmaktadır. Bu araştırmacıların gruplandırıdıkları iklim tiplerinin taşıdığı özellikler incelendiğinde genel anlamda okul ikliminin açık-kapalı yani olumlu ve olumsuz iklim tipleri olmak üzere iki temel başlıkta sınıflandırıldığı görölmektedir.

Olumlu yani açık iklim tipine sahip örgütlerin, okulların; katılımcı, demokratik, gelişimci, yenilikçi, özendirici bir yapıya sahip oldukları görölmekte iken olumsuz yani kapalı iklime sahip örgütlerin, okulların ise otokratik, bürokratik, özendirici olmayan, gelişimden ve yenilikten uzak bir yapıya sahip oldukları görölmektedir.

Olumlu Okul İklimi

Güvenli bir okul ortamının oluşumu, temelde okulun kişiliği ve ruhu olarak tanımlanan okul iklimine ve okul iklim tiplerinden olumlu okul iklim tipine dayanmaktadır. Olumlu okul iklimi; yöneticilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve ebeveynlerin birbirlerine destek olduğu, temelinde öğrencilerin akademik ve başarı yönünden bir bütün olarak görüldüğü işbirliğine dayalı okul iklim tipidir (Terzi, 2018).

Sağlıklı iletişim becerilerinin kurulabildiği ve tüm paydaşların katılımının sağlandığı olumlu bir iklime sahip okul ortamında zorbalık, devamsızlık ve okula bağlanmama gibi olumsuz sonuçların azaldığı ve okul ortamında her bireyin kendini değerli hissedebildiği ve okula aidiyet bağlarının kuvvetlendiği belirtilmektedir. Terzi'ye (2018) göre olumlu ve güçlü iklime sahip okullarda öğrencilerin akranları ve öğretmenleri tarafından desteklenerek zihinsel ve duygusal gelişimlerini sürdürebilmeleri ve kendilerini güvende hissedebilmeleri, güvende hissedilme duygusunun okula bağlılık hislerinin gelişmesine katkı sağladığı ve bu aidiyet duygusunun okul kurallarının içselleştirilmesine imkan sağladığı dolayısı ile öğrencilerin duygusal ve akademik gelişimlerinin sağlanması sürecinin tamamlandığı görülmektedir.

Olumlu okul ikliminin sağlıklı ve akademik bağlamda başarılı gençlerin yetiştirilmesinde önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir. Okul ikliminin öğrenci ve öğretmenlerin okula bağlılık ve aidiyetleri noktasındaki ilişki, okul iklimi ve şiddet eğilimi ve zorbalık türleri arasındaki ilişki, okul iklimi ve akran ilişkileri arasındaki ilişki, okul iklimi ve akademik başarı, okul iklimi ve öğretmenlerin iş doyumunu veya öğretmen tükenmişliği arasında doğrusal bir bağlantı olduğu görülebilmektedir (Yazıcı, 2020). Olumlu bir okul iklimi tüm paydaşlar çerçevesinde psikolojik bir iyi oluş, yaşam doyumunu ve akademik sağlamlık noktasında olumlu bir etki yaratır iken olumsuz bir okul iklimi ise okulun tüm paydaşları üzerinde kaygı, depresyon, endişe ve şiddet eğilimine yol açabilmektedir.

Olumlu okul ikliminin tüm paydaşlar üzerindeki etkileri incelendiğinde, olumlu okul ikliminin akademik başarı, okula ilişkin memnuniyet, aidiyet duygusu değer ve benlik kazanımı ve motivasyon üzerine olumlu yönde etki ettiği görülmektedir. Olumlu bir okul ikliminin öğrenciler üzerindeki etkileri dikkate alındığında en genel çerçevede fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan kendilerini güvende hissedebilen sağlıklı bireylerin yetişmesine olanak sağladığı saptanmaktadır. Öğrencilerin sınıf ve okul içerisinde aktif katılımları, söz hakkına sahip olabilmeleri, öğretmen, personel ve yöneticileri ile akışkan ve sağlıklı bir iletişime sahip olabilmeleri kendilerinin okula aidiyetlerini sağlamakta ve okula aidiyetleri sağlanan öğrencilerin akademik başarılarının da arttığı ortaya çıkmaktadır. Yine aynı şekilde okul içerisinde okula dair kararların alınmasında öğretmenlerin katılımlarına izin verilmesi, öğretmenlerin söz sahibi olabilmeleri, görüşlerinin alınabilmeleri öğretmenlerin de okula aidiyetlerini etkilemekte ve dolayısı ile öğretmenlerin okula

doyum noktası artış gösterebilmekte ve bu doğrultuda öğretmenlerin taşıdığı tükenmişlik duygusu azalabilmektedir. Olumlu bir okul ikliminin yaratılmasında ise okul yöneticileri kritik önem arz eden bir role sahiptir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin okula aidiyetlerini sağlama noktasında okul yöneticileri kilit noktadır. Yöneticilerin benimsedikleri liderlik anlayışları okul ortamının olumlu veya olumsuz bir iklime sahip olacağının göstergesidir.

Olumlu bir okul ikliminin taşıması gereken bazı nitelikler ve unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar; okul müdürünün etkili liderlik özelliği, okul içi alınan kararlarda tüm paydaşların katılımının sağlanması ve işbirliğine gidilmesi, eğitimde bütünsel (holistik) yaklaşımın benimsenmesi, okul müdahale programlarının okul yönetimine dahil edilmesi şeklinde sıralanabilir.

2.2.3.2. Etkili Okul Liderliği

Güvenli okul oluşumunun temeli okul iklimine, okul ikliminin olumlu veya olumsuz ya da açık veya kapalı olması ise okul yöneticilerinin taşıdığı liderlik özelliklerine dayanmaktadır. Cotton, etkili okul liderliğinde okul yöneticilerine düşen sorumlulukları yirmi beş başlıkta toplamıştır. Cotton'a göre etkili bir okul liderinin taşıması gereken nitelikler 'olumluma, değişim öznesi, koşullu ödüller, iletişim, kültür, disiplin, esneklik, odaklanma, amaçlar/ inançlar, girdi, zihinsel uyarım, müfredat-öğretim-değerlendirmeye katılım, müfredat-öğretim ve değerlendirme bilgisi, izleme/değerlendirme, iyileştirici olma, düzen, çevreyle ilişkiler, ilişkiler, kaynaklar, durumsal farkındalık ve görünürlük' başlıkları kapsamında temellendirilmiştir (Marzano vd., 2001/2021). Etkili bir lider olarak okul müdürünün taşıması gereken sorumluluklardan biri olan olumlama özelliğinde okulun başarı ve başarısızlıklarının açık bir şekilde kabul edilerek gerçekçi bir şekilde ortaya konması ifade edilmektedir. Bu noktada öğrencilerin, öğretmenlerin başarılarının sistematik olarak tanınması ve okulun hatalarının, eksikliklerinin, başarısızlıklarının gerçekçi bir noktada saptanması ve bütünleştirilmesi önem arz etmektedir. Değişim öznesi ile okul içerisinde bulunan tüm çalışanlardan istenilen tutumların edinilmesi sürecinde etkili bir okul liderinin tüm okul paydaşlarına önderlik yapması ve gerekiyorsa okuldaki statik yapının geçici olarak bozulmasına imkan sağlaması, belirsiz olan değişim girişimlerine öncülük etmeleri ve tüm paydaşlara karar verme ve risk alma özgürlüğü tanınması şeklinde ifade edilmektedir (Marzano vd., 2001/2021). Koşullu ödüller ile ifade edilmek istenen okul içerisinde sergilenen performansların ve edinilen başarıların gerektiğinde ödüller ile karşılığını bulmasıdır. İletişim, okul ikliminin zeminini oluşturan ve okul liderinin

taşıması gereken temel sorumluluklardan birisi olmak ile birlikte okul liderinin öğrenciler ve öğretmenler ile oluşturmaları gereken güçlü bağa işaret etmektedir. Bu noktada okul liderinin öğretmenler tarafından kolaylıkla ulaşılabilir olması ayrıca önem arz etmektedir. Okul liderinin taşıması gereken ve kültür başlığı ile ele alınan diğer bir sorumluluk ise okul liderinin ortak kültür, ortak inançlar, topluluk duygusu ve çalışanlar arasındaki işbirliği noktasında tüm okul paydaşlarını teşvik etmesi olarak betimlenmektedir. Disiplin sorumluluğu, öğretimin sağlıklı ve verimli ilerleyebilmesi sürecinde kilit noktadır. Bu doğrultuda okul lideri tarafından öğretmenlerin öğretim etkinliklerine odaklanmalarını zorlaştırabilecek veya engel olabilecek durumların ortadan kaldırılması öğretimin kesintiye uğramasının önüne geçilebilmesi okul liderinin sorumluluğundadır (Marzano vd.,2001/2021). Bir diğer önemli sorumluluk ise esnekliktir. Esneklik, zihinsel çeviklik olarak nitelendirilmekle birlikte farklı fikirlerin dikkate alınabilmesi ve kabul edilebilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Etkili liderlerin gerekli koşullarda bireysel inisiyatifler alabilmesi ve alınan inisiyatifleri uygulayabilmesidir. Odaklanma sorumluluğu, kararların okul lideri tarafından net bir şekilde belirlenmesi ve bu kararların yerine getirilmesinin ön planda tutulmasıdır. Amaçlar/ inançlar bağlamında ise hedeflerin, öğretim programlarının gerçekleştirilmesi noktasında ortak değerlerin tüm paydaşlarla paylaşılması, dikkate alınması ve tutarlılığın sağlanması ifade edilmektedir. Girdi, okulun işleyişinde alınan kararlarda, okul politikalarının belirlenmesinde okul yöneticilerinin diğer paydaşları kararlara dahil edip etmediğine dayanmaktadır. Zihinsel uyarım, okul yöneticilerinin güncel teori ve uygulamalardan haberdar olması ve diğer paydaşlar ile fikir alışverişinde bulunmasına işaret etmektedir. Müfredat-öğretim ve değerlendirmeye katılım ile paydaşların tasarım ve uygulamaya ne kadar dahil oldukları, uygulamalardan ne kadar haberdar oldukları derecesi belirtilmektedir. İzleme ve değerlendirme geri dönüt olarak ortaya çıkmakta ve uygulamaların etkinlik derecesinin farkındalığını nitelemektedir. İyileştirici sorumluluk, liderin ne kadar ilham verici olduğu noktasına işaret etmektedir. Düzen, olumsuz bir kaos ortamının engellenmesi ve günlük rutinlerin takip edilmesidir. Çevreyle ilişkiler, liderin tüm paydaşlara karşı okulun savunucusu özelliğini taşımasıdır. İlişkiler ile okul liderinin öğretmen ve diğer çalışanların kişisel yaşamlarına gösterdiği farkındalık düzeyi ortaya konmaktadır. Kaynaklar, okulların ihtiyaç duyduğu teknik donanımına işaret etmekle birlikte okul liderinin bu kaynakların tahsisine imkan yaratabilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Durumsal farkındalık, liderlerin okul işleyişi, mevcut veya olası sorunlar

ve sorunların değerlendirilmesine yönelik ayrıntı ve eksikliklere ilişkin farkındalığıdır. Görünürlük, okul liderinin tüm paydaşlarla yani öğretmen, öğrenci ve velilerle ne ölçüde temasta bulunduğu ve iletişim noktasına işaret etmektedir. Görünürlük, iletişimin temelini iletişim de okul ikliminin zeminini hazırlamaktadır. Tüm bu sorumlulukların etkin bir şekilde yerine getirilmesi etkili bir lider olabilmeyi, etkili lider ise olumlu bir okul ikliminin dolayısı ile güvenli bir okulun oluşumunu sağlayabilmektedir.

2.2.3.3. Bütüncül (Holistik) Öğrenme

Bütüncül (holistik) öğrenme, öğrenciyi merkeze alarak çocuğu yalnızca eğitilmesi gereken bir zihin olarak görmeyen, öğrencilerin akademik gelişimlerinin yanı sıra onların duygusal, fiziksel ve sosyal gelişimine de öncelik veren bir eğitim modeli olmak ile birlikte çocukların iyi yetişmiş birer vatandaş, ekonomik sistemin üretken birer katılımcısı olmalarını öncelemektedir. Çocuğun çok yönlü gelişiminin sağlanması, bireyin kendi toplumları ve doğal çevreleri içerisinde bilinçli bir şekilde yaşamaları amaçlanarak hazırlanan öğretim programları ile dünyayı keşfetmeleri, anlamaları ve çevrelerinin birer parçası olmaları beklenmektedir.

Bütüncül eğitim modeli çocukların toplumsal değerleri kazanmalarının yanı sıra doğal çevreye saygıyı, sosyal adalet duygusunu geliştirmelerini ve yaratıcılık, hayal etme, şefkat, kendini bilme, sosyal beceriler ve duygusal sağlık bilincini kazanmalarını, kendi kendine hesap verebilirliği öncelemektedir (Altan & Yıldırım, 2022). Bütüncül öğrenme, çocukların zihinsel ve akademik gelişimlerinin yanı sıra kendilerine ve topluma karşı sorumlulukları noktasında farkındalık kazanmalarını hedeflemekte ve öğrencilerin akademik gelişimlerinin yanı sıra ahlaki, fiziki ve sosyal gelişimlerine olumlu katkı sağlamaktadır. Bütüncül öğrenme uygulamaları ve bütünleştirilmiş öğretim programları ile öğrencilerin sosyal ilişkilerini geliştirmeleri, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini kazanmaları ve sosyal sorumluluk, demokrasi ve hayat boyu öğrenme anlayışını edinmeleri ve yaparak-yaşayarak öğrenmeleri amaçlanmaktadır.

Sarıtaş'a (2015) göre bütüncül (holistik) öğrenmenin katkıları şu şekilde sıralanabilir:

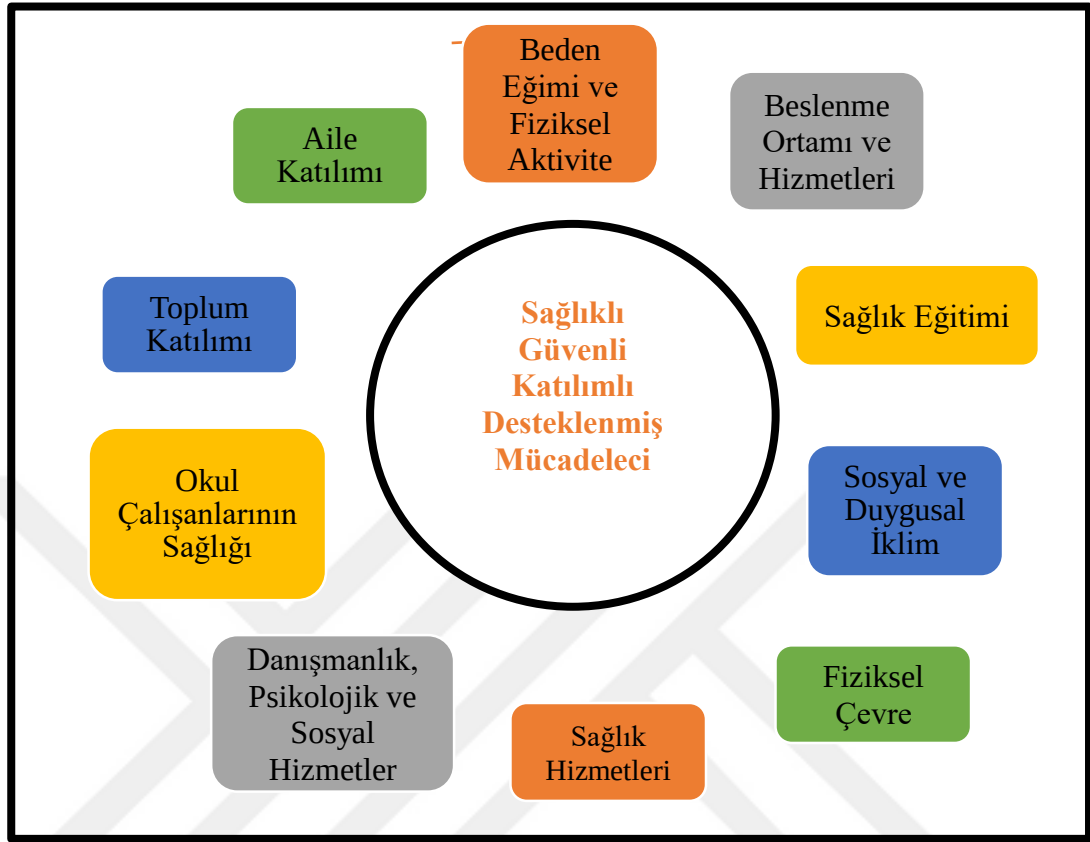
1. Doğru bir algılama gerçekleşir,
2. Anlama kapasitesi yükselir,
3. Öğrenme kolaylaşır, hızlanır ve kalitesi artar,

4. Öğrenci bilgiyi kolayca algıladığı için rahat olur, telaşlanmaz ve zamanını verimli kullanır,
5. Oluşan olumlu hava ile öğrenci daha huzurlu, keyifli ve mutlu bir öğrenme sürecine girer,
6. Motivasyonu, başarısı, olumlu enerjisi artar ve öğrenmekten zevk almaya başlar.(s.61)

Bütüncül eğitim ile öğrenciler merkeze alınarak sağlıklı, güvenli, katılımlı, desteklenmiş ve mücadeleci bir çocuk modeli hedeflenmektedir. Bu modelde öğrencilerin görüş ve düşüncelerine yer verilmesi önem arz etmektedir. Okullarda yürütülecek uygulamalarda öğrenci görüş ve düşüncelerine yer verilmesi ise öğrencilerin okula bağlılıklarını artırmakta ve dolayısı ile okula karşı geliştirdikleri aidiyet duygularını olumlu yönde etkilemektedir. Öğrencilerin okula karşı geliştirdikleri olumlu aidiyet duygusunun ise okul içerisinde olumlu bir sosyal ve duygusal iklimin oluşmasına zemin hazırladığı ve dolayısı ile öğrencilerin okula devamını artırdığı, okul terkin ve okul içerisinde yaşanabilecek riskli, olumsuz davranışları ise azalttığı görülmektedir.

Şekil.5'te 'Bütüncül okul, bütüncül toplum, bütüncül çocuk' modeline yer verilmiştir. Modelde, modeli oluşturan on temel bileşen yer almaktadır.

Şekil 5. Bütüncül Okul, Bütüncül Toplum, Bütüncül Çocuk Modelinin Bileşenleri

Tüm bu bileşenlerin her birinin önem taşımasının yanı sıra okullarda risk taşıyan olumsuz olayların yaşanmaması ve olumlu bir okul ikliminin sağlanmasında belirtilen bu bileşenlerden 'aile katılımı' ve 'toplum katılımı' ayrı bir önem taşımaktadır. Çocukların gelişimlerinde tüm bu bileşenler arasında ilk sırada yer alabilecek temel bileşen aile katılımıdır. Öğrencilerin gelişimlerini desteklemek ve iyileştirmek amacı ile aileler ve okul personeli arasında sürekli sağlanması gereken bir işbirliği gereklidir. Öğrencilerin gelişimlerinde ve sağlıklı öğrenmeler gerçekleştirmelerinde son derece önemli olan bir diğer husus ise okullarla toplum temelli kuruluşlar, kültürel ve sivil kuruluşlar, sağlık klinikleri ve sosyal hizmet kuruluşları arasında işbirliğinin sağlanması gerekliliğidir. Bu yüzden toplum katılımı ayrıca önemli bulunmaktadır.

2.2.3.4. Okul Müdahale Programları

Güvenli bir okul oluşumunun temelini hazırlayan okul ikliminin önemli tamamlayıcılarından bir diğeri ise okul müdahale programlarıdır. Olumlu okul iklimi için uygun koşullar sağlanmadığı ve oluşturulmadığı sürece okul müdahale

programlarının tek başına dikkate alınması ve uygulanması yeterli olmaz iken güvenli okul ortamının oluşumunda önem arz eden olumlu okul ikliminin ise okul müdahale programlarının desteği olmaksızın başarılı olması mümkün değildir. Güvenli okul oluşumunda soyut bir nitelik taşıyan okul ikliminin somut bir nitelik taşıyan okul müdahale programları ile desteklenmesi okullarda şiddet eğilimlerinin ve akran zorbalığının önüne geçilebilmesinde etkin rol oynamaktadır.

Akran zorbalığı ile mücadele kapsamında dünyada okul temelli zorbalık programlarının kullanıldığı ve etkin rol oynadığı araştırmalar doğrultusunda ortaya konmuştur. Bu zorbalık programları çerçevesinde ise KiVa, Olweus, No Trap, Visc müdahale programlarının diğerlerine göre okullarda daha uzun süreli uygulanmakta olduğu ve bu programlar ile zorbalığa karşı ani müdahalede bulunulmasının ötesinde öğrencide uzun süreli becerilerin geliştirilmesine önem verildiği ortaya konmuştur.

KiVa Okul Müdahale Programı

Fince ‘zorbalığa karşı’ anlamına gelen ‘Kiusaamista Vastaan’ teriminin kısaltması olan KiVa 2006 yılında Finlandiya Turku Üniversitesi’nde 7-15 yaş aralığındaki öğrencilere yönelik geliştirilen bir zorbalıkla müdahale programıdır (Doğan, 2022). Finlandiya’da temel eğitim veren tüm okullarda uygulanmaktadır. Tüm öğrencilere yönelik planlanmakta olan KiVa evrensel bir nitelik taşımakla birlikte hem önleyici eylemleri kapsamakta hem de doğrudan zorbalık vakalarına karışan öğrencileri hedef almaktadır. Geçici bir proje olmanın ötesinde yer alan bu program öğrencilerin, öğretmenlerin, ebeveynlerin ve tüm paydaşların katılımını sağlamaktadır.

Programın içeriği, evrensel eylemler ve belirtilen eylemler olmak üzere iki grupta sınıflandırılmaktadır. Evrensel eylemler, ilkokulda öğrenci derslerinden oluşmakta iken daha üst kademelerde ise çeşitli temalardan ve sanal öğrenme ortamlarından oluşmaktadır. Program, müfredat kapsamında yer almakta ve dersler kılavuzlara ve yönergelerle bağlı olarak öğretmen tarafından verilmektedir. Doğan’a (2022) göre ders temaları çerçevesinde ise zorbalık mekanizmaları, zorbalık biçimleri, grup baskısı, devam eden zorbalığı sona erdirmeye stratejileri ve mağduru destekleme yolları gibi çeşitli konular yer almakta ve on iki ders bulunmaktadır. Ders sırasında rol yapma, grup çalışması, tartışma yöntemleri kullanılmaktadır. Evrensel eylemler noktasında ise küçük yaş grupları için bilgisayar oyunları ve büyük yaş grupları için KiVa Sokağı gibi çevrimiçi ortamlar bulunmaktadır. Ayrıca okul tarafından öğrencilere ve personele yönelik yapılan çalışmaları hatırlatan ve semboller içeren

posterler ve yelekler kullanılmaktadır. Program kapsamında ayrıca zorbalık ve zorbalığı önleme konusunda ebeveynlere yönelik çalışmalar düzenlenmektedir.

Program ‘önleme, müdahale ve izleme’ olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Önleme aşaması, tüm öğrencilere yönelik olmak ile birlikte zorbalığı önlemeye ilişkindir. Müfredat noktasında yer alan dersler ve çevrimiçi oyunlar bu aşamaya odaklanmaktadır. Müdahale aşaması, zorbalıkta taraf olan öğrencilere odaklanmaktadır. Bu aşama, çözüm odaklı bir süreçtir. İzleme aşaması ise, hem öğrencileri hem de personeli ön plana almakta ve bir geri bildirim alma amacını taşımaktadır. Bu aşamada zorbalıkla mücadelede eksikliklerin ortaya konulması ve bu eksikliklerin nasıl geliştirilebileceğine odaklanılması hedeflenmektedir.

Olweus Okul Müdahale Programı

Norveç’te zorbalık vakalarının incelenmesi amacıyla Olweus ve Limber tarafından 1983 yılında geliştirilen ve en çok bilinen akran zorbalığı programlarından biridir. Program üç temel hedefi amaçlamaktadır. Bunlar, okul içerisindeki zorbalık olaylarını azaltmak, yeni zorbalık olaylarının ortaya çıkmasını önlemek, okul içerisinde akranlar arasındaki iletişimi geliştirmek ve bu sürece tüm paydaşların katılımını sağlamaktır. Program kapsamında öğretmenler ve ebeveynler için kılavuzlar şeklinde müdahale içerikleri sunulmaktadır.

No Trap! Okul Müdahale Programı

‘Tuzak yok’ anlamına gelen ve Prof. Ersilia Menesini tarafından koordine edilen bu müdahale programı, ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik geliştirilmiştir. Özellikle siber zorbalığa yönelik önlem almayı amaçlayan bu program Floransa Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Bölümü tarafından tasarlanmış bir müdahale programıdır. Bu müdahale programı, hızla gelişen teknoloji ile birlikte artış gösteren siber zorbalığın önüne geçilmesinde etkin bir rol oynamaktadır.

Visc Okul Müdahale Programı

Bu okul müdahale programı, Viyana Üniversitesi Psikoloji Bölümü’ndeki araştırmacılar tarafından geliştirilen bir müdahale programı olmakla birlikte sınıflarda öğretmenler tarafından on üç ünitelerden oluşan bir sınıf projesine dayanmaktadır. Üniteler etkileşimli oyunlara, olumlu ve gerçekçi aktivitelere dayandırılmaktadır. Öğretmenlerin yanı sıra ebeveynler de programa dahil edilmektedir. Doğan’a (2022) göre bütüncül yaklaşım modeline dayanan bu program, hem öğrenci davranışlarının değiştirilmesi hem de öğretmenlerin şiddete karşı birlikte sorumluluk alma bilincine teşvik edilmesini amaçlamaktadır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, deseni, bağlamı, katılımcıları, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci, verilerin analizi ve araştırmacının rolüne yer verilmiştir.

3.1. Nitel Araştırma Yöntemi

Bu araştırma nitel araştırma yöntem ve teknikleri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Nitel araştırma yöntemi; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma yöntemi şeklinde ifade edilmektedir (Şimşek & Yıldırım, 2018).

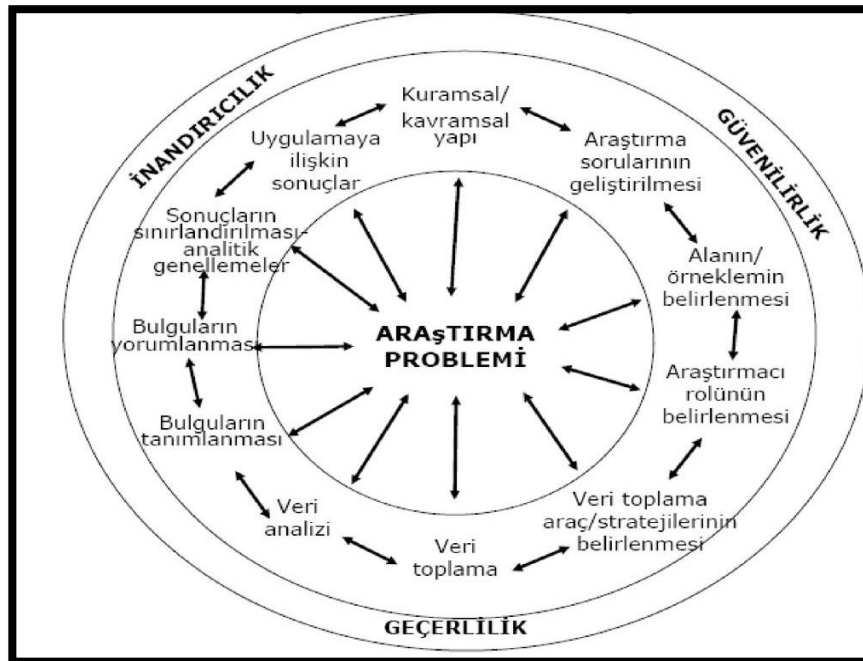
Nitel araştırma birtakım temel özellikler barındırmaktadır. Bu özellikler ‘doğal ortama duyarlık, araştırmacının katılımcı rolü, bütüncül yaklaşım, algıların ortaya konması, araştırma deseninde esneklik, tümevarımcı analiz, nitel veri’ şeklinde sıralanmaktadır. Doğal ortamda duyarlılık özelliği ile araştırma konusunu oluşturan olgu veya olayın içinde bulunduğu doğal ortamında incelenmesi ifade edilmektedir. Nitel bir araştırmada araştırmacının katılımcı rolü nicel bir araştırmaya göre farklılık göstermektedir. Nitel bir araştırmacı için veri kaynaklarına yakın olma, ilgili bireylerle konuşma, gözlemler yapma, ilgili dokümanları inceleme, araştırılan konuyu yakından tanıma ve anlama önemlidir. Bu doğrultuda araştırmacı araştırma sürecinin bir parçası haline gelebilmektedir. Bütüncül yaklaşım özelliği ile toplanan verilerin bütüncül olması ifade edilmekte problemi oluşturan değişkenlerin birbirinden bağımsız incelenmesi yerine birliktelik oluşturmaları gerekliliği ortaya konmaktadır. Nitel bir araştırmada algıların ortaya konması temel bir amaç olmak ile birlikte araştırmaya katılan bireylerin dış dünyayı nasıl algıladıkları ve yorumladıkları ön planda yer almaktadır. Araştırma deseninde esneklik özelliği ile yöntem çeşitlenmesine dikkat çekilmekte ve problemin açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmesinde mümkün olduğunca farklı yöntemin kullanılması ön planda tutulmaktadır. Nitel bir araştırmada, toplanan tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden yola çıkılarak probleme ilişkin ana temaların ortaya çıkarılması ve bu doğrultuda bir kuram oluşturulması amaçlanmaktadır. Nitel veri araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Nitel araştırmada

elde edilen veriler sayılara indirgenemez ve araştırmada temel amaç sayılar doğrultusunda sonuçlara ulaşmak değil okura betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır.

Nitel araştırma sürecinin tamamlanmasında izlenmesi gereken temel aşamalar mevcuttur. Araştırmanın ilk aşamasını araştırmanın amacını ortaya koyan ‘araştırma probleminin belirlenmesi’ oluşturmaktadır. Araştırma probleminin belirlenmesinin ardından problemin altyapısını oluşturan kavramsal çerçevenin oluşturulması aşaması yer almaktadır. Kavramsal çerçevenin oluşturulması ile araştırma problemine ilişkin soru veya soruların hazırlanması aşamasına geçilmektedir. Probleme ilişkin soruların belirlenmesi ile birlikte araştırma örnekleminin belirlenmesi aşaması gerçekleşmektedir. Örneklemin saptanması ile araştırmacının katılımcı rolü belirlenmektedir. Katılımcı rolün belirlenmesinin ardından sırası ile veri toplama araçlarının belirlenmesi, bu doğrultuda verilerin toplanması, verilerin analiz edilmesi/ bulguların yorumlanması aşamaları izlenmektedir. Son olarak ise sonuçların sınırlandırılması, analitik genellemelere ulaşılması ve uygulamaya yönelik sonuçlara yer verilmesi ile nitel araştırma süreci tamamlanmaktadır.

Şekil.6’da nitel araştırma döngüsü modeline yer verilerek nitel bir araştırmanın taşınması gereken niteliklere ve nitel bir araştırmanın aşamalarına yer verilmiştir.

Şekil 6. Nitel Araştırma Döngüsü Modeli

Kaynak: Şimşek & Yıldırım, 2018, s.8

Araştırma kapsamında katılımcıların ‘akran zorbalığı’ kavramına ilişkin geliştirdikleri bireysel tanımlara, katılımcıların akran zorbalığının ortaya çıkış sebeplerini ne şekilde betimlediklerine, katılımcıların okullarda yaşanan akran zorbalığı probleminin yönetimine ilişkin görüşlerine ve yönetsel çerçevede akran zorbalığı yönetimini hangi temele dayandırdıklarına yer verilmiş ve okullarda akran zorbalığı yönetiminin sağlanmasında yapılan güncel çalışmaların ve alınan güncel önlemlerin derinlemesine incelemesi yapılmıştır. Aynı zamanda araştırmanın, katılımcıların doğal ortamları olan görev yaptıkları okullarda gerçekleştirilmesi ve araştırmanın gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama araçları ile desteklenmesi sebebi ile araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi esas alınmıştır.

3.2. Araştırmanın Deseni

Araştırma deseni, araştırma sorularının yazılması için bir problemin kavramsallaştırılmasından veri toplama, analiz, yorumlama ve rapor yazma süreçleri dahil olmak üzere tüm araştırma sürecine işaret eden ve bir çalışmanın yürütülmesinde yol haritası niteliği taşıyan araştırma planı olarak tanımlanmaktadır (Creswell,2013/2023). Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan ‘durum çalışması (case study)’ deseni kullanılmıştır.

Creswell’e (2013/2023) göre durum çalışması şu şekilde tanımlanmaktadır:

Araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu bilgi kaynakları (gözlemler, mülakatlar, görsel-ışitsel materyaller ve dokümanlar ve raporlar) aracılığı ile detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır.(s.99)

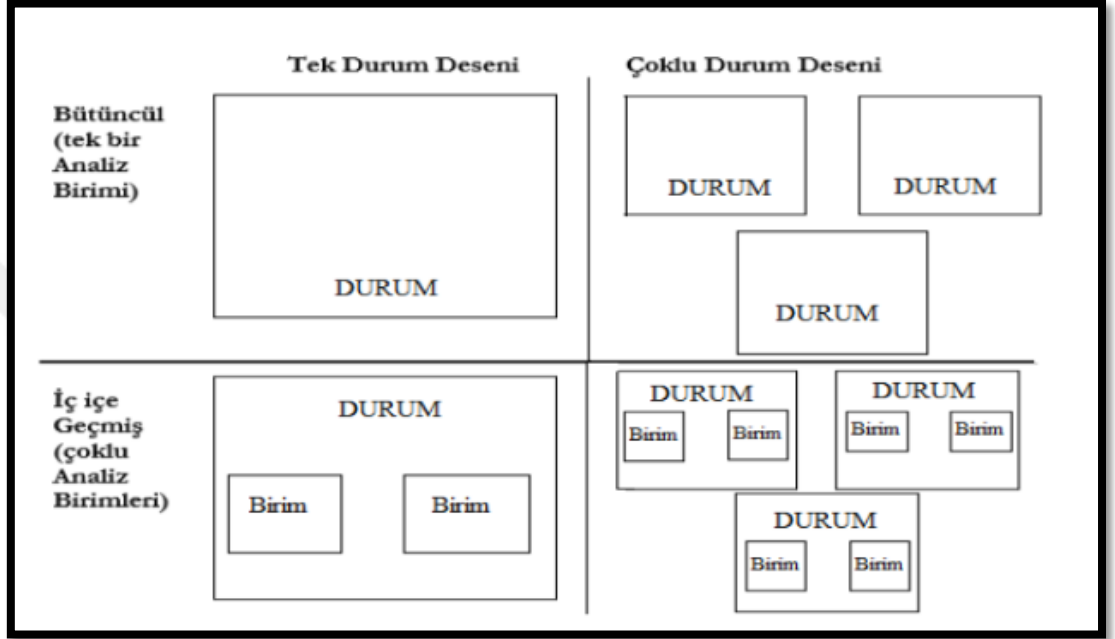
Durum çalışmalarının özellikleri dikkate alındığında bir çalışmanın durum çalışması olarak nitelendirilebilmesi için durumun öncelikle özel bir zaman ve yer gibi belirlenmiş parametrelerle sınırlandırılabilir ve tanımlanabilir olması, amacının benzersiz ve tasarlanabilir bir durumu ortaya koyması, kapsamında birçok veri çeşidini barındırarak derinlemesine bir anlayış sunabilmesi gerekmektedir (Creswell, 2013/2023).

Tek durum desenlerinde, araştırmacılar tarafından bir konu ya da sorun ele alınıp incelenir iken bu konunun örneklendirilmesi için sınırlı bir durum seçilmektedir. Çoklu durum çalışmalarında ise yine tek durum çalışmalarında olduğu gibi bir konu veya sorun seçilip ele alınır fakat bu konunun örneklendirilmesi için birden fazla

durum seçilmektedir. Verilerin analizinde durumun ayrıntılı bir şekilde betimlemesine yer veriliyor ise bütüncül analiz deseni, durumun sadece belli bir yönü betimleniyor ise tek durum analiz deseni kullanılmaktadır.

Şekil.7’de Yin’in durum çalışması desenlerine yer verilmiş ve desenlerin türlerine ilişkin bir görsel bilgilendirme sunulmuştur.

Şekil 7. Yin’in Durum Çalışması Desenleri

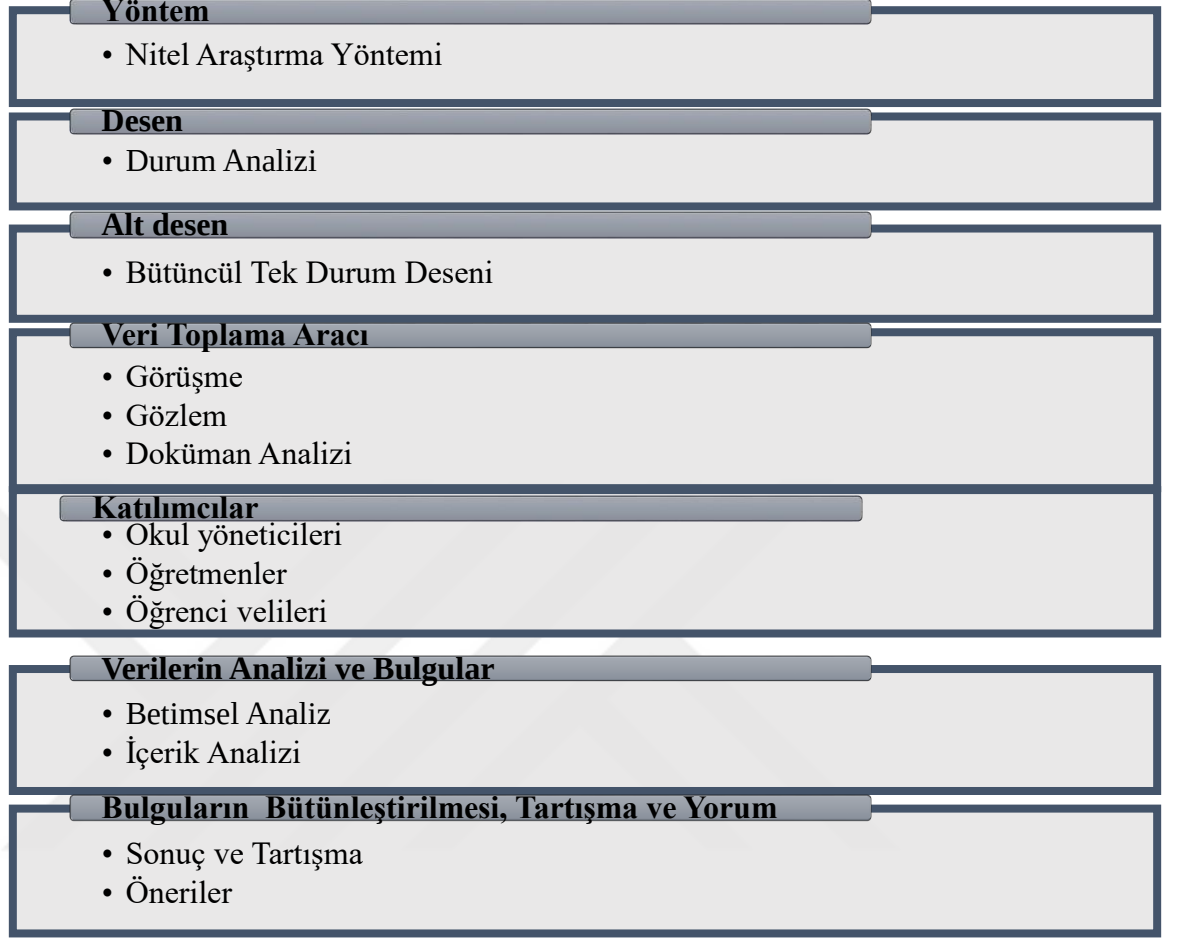

Kaynak: Yeşilbaş Özenç, 2022, s.61

Tek durum desenlerinde tek bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir program, bir okul vb.) mevcuttur. ‘Akran zorbalığı yönetimine ilişkin bu araştırma, tek bir kurumda yürütülmüş olup araştırmanın yürütüldüğü kurum İstanbul ilinde bulunan, 43 öğretmen ve 19 derslik ile 703 öğrenciye eğitim veren bir meslek lisesidir. Araştırmada tek bir analiz birimi incelendiği için durum çalışması desenlerinden biri olan ‘tek durum çalışması’ ve sorun birçok noktada ayrıntılı olarak ele alındığı için ‘bütüncül analiz’ şeklinde saptanmış ve araştırmanın deseni ‘bütüncül tek durum’ deseni olarak belirlenmiştir.

Şekil.8’de araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve mevcut araştırmanın tasarımı ve sürecini gösteren bilgilendirici bir şemaya yer verilmiştir.

Şekil 8. Araştırmanın Tasarımı ve Süreci

3.3. Araştırmanın Bağlamı

Araştırma, tek bir kurumda ve lise kademesinde yürütülmüştür. Araştırmanın yürütüldüğü kurum İstanbul ilinde bulunan, 43 öğretmen ve 19 derslik ile 703 öğrenciye eğitim veren bir meslek lisesidir. Araştırmanın yapıldığı bu lise, okulun bulunduğu ilçenin Rehberlik Araştırma Merkezi'nden (RAM) etik kurallar çerçevesinde alınan bilgiler doğrultusunda belirlenmiştir. Araştırmanın bu lisede gerçekleştirilmesi her eğitim-öğretim yılı başında okulların rehberlik servisleri tarafından RAM'a gönderilen veri sonuçlarına dayandırılmıştır.

Bu okulun belirlenmesinde, ilçeye bağlı okulların okul rehberlik servisleri tarafından öğrencileri tanımaya yönelik yapılan çeşitli çalışma (Ek-1 sınıf risk haritası yönergesi ve ek-2 sınıf risk haritası soru formu) sonuçları doğrultusunda (Ek-3 sınıf/şube risk haritası sonuç değerlendirme belgesi) okulun bağlı bulunduğu ilçenin RAM kurumuna göndermiş oldukları raporlar (Ek-4 okul risk haritası) dikkate

alınmıştır. İlçe kapsamında yer alan lise türündeki tüm okullardan RAM'a gönderilmiş olan ve içerisinde her okulun kendi bünyesinde risk yaratan akran sayısının belirlendiği veriler incelenmiş ve riskli akran sayısının fazla olması ölçüt kabul edilerek araştırmanın yürütüldüğü bu okul araştırma için uygun görülmüştür.

Araştırmanın yürütüldüğü okulda risk taşıyan tehlikeli akran sayısı fazladır ve zorbalık vakaları mevcuttur. Dolayısı ile araştırmanın başlangıç noktasını araştırmaya konu olan okulda herhangi bir zorbalığın mevcut olup olmaması sorusu değil riskli akran sayısının fazla olduğu gerçeği ve zorbalık vakalarının mevcudiyeti oluşturmıştır. Araştırma kapsamında okulda görülen zorbalık vakalarına karşı yönetsel bağlamda okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin yaklaşımları dikkate alınarak zorbalık vakalarının fazla görülebileceği bir okulda yönetsel bağlamda zorbalığın ve zorbalık yönetiminin ne şekilde ele alındığının, zorbalık vakaları ile yönetsel konunun ne şekilde bir bağlantı oluşturduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmada, akran zorbalığı kavramından, zorbalık türlerinden, zorbalığı tetikleyen faktörlerden yola çıkılarak güvenli okul kavramı çerçevesinde yönetsel bağlamda soruna doğrudan etki eden okul yöneticilerinin, öğretmenlerin bakış açıları ve dolaylı olarak okullardaki akran zorbalığı yönetimine dahil olan ve etki eden, okul yönetimi ile işbirliği içerisinde olması gerekli olan öğrenci velilerinin soruna ilişkin algıları ve bakış açıları yansıtılmıştır. Bu kapsamda okulun temel bileşenini oluşturan okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin, zorbalık vakalarının çıkış noktasına etki eden faktörler ve bu vakaların kontrol altına alınması veya önlenmesinde gerekli olan hususlar konusuna ilişkin bakış açıları ile araştırmaya katılan öğrenci velilerinin aynı şekilde bu zorbalık vakalarının çıkış noktasını nasıl gördükleri ve kontrol altına alınmasında veya önlenmesinde onların ne gibi hususlara dikkat çektiklerinin karşılaştırılarak incelenmesi hedeflenmiştir. Bu noktada araştırma; yönetici, öğretmen ve öğrenci velisi açısından zorbalık vakalarının sebeplerinin hangi faktörlere dayandırıldığı, güvenli okul tanımının onların açısından neyi ifade ettiği, zorbalık vakalarının kontrol altına alınmasında yönetsel bağlamda mevcut herhangi bir eksikliğin var olup olmadığı, okul yönetimine düşen herhangi bir sorumluluk olup olmadığı, var ise neler olduğu gibi noktaların ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Araştırmanın bağlamı zorbalık kavramı-zorbalık vakalarının türleri ve çıkış noktası-güvenli okul kavramı ve güvenli okulun oluşumunu etkileyen faktörler üzerine kuruludur.

3.4. Katılımcılar

Araştırma bütüncül tek durum analizi deseni ile yürütülmüştür. Araştırmanın yürütüldüğü okulun ve katılımcılarının belirlenmesinde ilk aşamada İstanbul ilinin farklı her lise türünün (Proje okulu, Anadolu lisesi, Meslek lisesi, İmam Hatip Lisesi, Özel okullar, Yabancı Özel okullar, Azınlık Okulları gibi) yoğun olarak bulunduğu ve kendi içerisinde sosyo-ekonomik açıdan farklılık gösteren bir ilçe belirlenmiştir. İkinci aşamada ilçe kapsamında yer alan tüm liselerin her yıl rehberlik servisleri tarafından yürütülen, öğrencileri tanımaya yönelik her eğitim-öğretim yılı başında öğrencilerden edinilen bilgiler doğrultusunda hazırlanan ve ilçenin RAM kurumuna gönderilen veriler dikkate alınarak riskli akran sayının fazla olduğu bir okul odak noktası seçilmiş ve katılımcıların bu doğrultuda belirlenen okulda görev yapıyor olmaları ön koşul kabul edilmiştir. Üçüncü aşamada ise araştırmanın örnekleme belirlenmiştir. Katılımcılar, amaçlı örneklem türlerinden biri olan ‘ölçüt örnekleme’ yoluyla belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, belli bir örnek biriminin seçilmesinin araştırmacının bireysel yargısına bağlı olduğu örneklem; ölçüt örnekleme ise araştırma öncesinde belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların derinlemesine incelenmesidir (Yıldız, 2017).

Araştırmanın katılımcıları, okullardaki akran zorbalığının yönetsel bağlamı ele alınacağı için araştırmanın yürütüleceği okulda görev yapan okul yöneticilerinden okul müdürü ve müdür yardımcıları, öğretmenler, yine aynı şekilde akran zorbalığı yönetiminde okul ile işbirliği içerisinde olması gerekli görülen öğrenci velileri şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın katılımcılarından olan okul yöneticilerinin belirlenmesinde herhangi ayrı bir ölçüt aranmaz iken araştırmaya katılımcı olan öğretmen ve velilerin seçiminde ise bazı sınırlayıcı ölçütler etkili olmuştur. Araştırmada okuldaki mevcut zorbalık vakalarının derinlemesine ele alınacağı ve akran zorbalığının yönetsel çerçevesinin inceleneceği dikkate alınarak katılımcı öğretmenlerin kıdem sürelerinin en az 5 yıl olması ve araştırma yapılan okulda en az 2 yıl görev yapmış olmaları ölçüt olarak belirlenmiştir. Yine aynı şekilde zorbalık vakalarına karşı okul yönetiminin çalışmalarının olup olmadığı veya oldu ise ne gibi çalışmaların yapıldığına ilişkin verilerin toplanması amacı ile araştırmaya katılımcı velilerin öğrencilerinin de en az 1 yıldır bu okulda okuyor olmaları velilerin belirlenmesinde ayrı bir ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırmaya 1 okul müdürü, 3 müdür yardımcısı, 7 öğretmen ve 10 veli olmak üzere 21 katılımcı gönüllü olarak dahil olmuştur. Öğretmenlerin çeşitli branşlardan katılımları sağlanmıştır. Örneklem

belirlenirken asıl olan doyum noktasıdır. Dolayısı ile doyum noktasına ulaşıldığı düşünüldüğünden araştırma 21 kişiye ulaşıldıktan sonra sonlandırılmıştır.

Tablo.2’de mevcut araştırmaya katılan yönetici ve öğretmenlere ilişkin bazı demografik verilere yer verilmiştir. Bu kapsamda yönetici ve öğretmenlerin görevine, branşına, cinsiyetine, kıdem yılına ve yönetici olarak görev yapıp yapmadıklarına dair bilgiler verilmiştir.

Tablo 2. Nitel Araştırmaya Katılan Yönetici ve Öğretmenlere İlişkin Bazı Demografik Veriler

	Görevi	Branşı	Cinsiyeti	Kıdem Yılı	Yönetici Olarak Görev Yapıp/ Yapmadığı
K ₁	Okul müdürü	Muhasebe-Finans	Erkek	22 yıl	14 yıl
K ₂	Müdür yardımcısı	Edebiyat	Kadın	32 yıl	10 yıl
K ₃	Müdür Yardımcısı	Muhasebe-Finans	Erkek	21 yıl	10 yıl
K ₄	Müdür Yardımcısı	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	Erkek	22 yıl	10 yıl
K ₅	Öğretmen	Rehberlik	Erkek	26 yıl	-
K ₆	Öğretmen	Rehberlik	Erkek	26 yıl	-
K ₇	Öğretmen	Yiyecek İçecek Hizmetleri	Kadın	5 yıl	-
K ₈	Öğretmen	Edebiyat	Kadın	9 yıl	-
K ₉	Öğretmen	Din Kültürü	Kadın	5 yıl	1 yıldan az
K ₁₀	Öğretmen	Edebiyat	Kadın	28 yıl	-
K ₁₁	Öğretmen	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	Kadın	12 yıl	-

Araştırmaya 1 okul müdürü ve 3 müdür yardımcısı olmak üzere 4 okul yöneticisi ve 7 öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan okul yöneticilerinden 1’i kadın 3’ü erkektir. Okul yöneticilerinden 1’inin branşı edebiyat, 2 okul yöneticisinin

branşı muhasebe ve finans, diğer okul yöneticisinin branşı ise konaklama ve seyahat hizmetleridir. Öğretmenlerin araştırmaya gönüllü olarak katılımları esas olmak ile birlikte farklı branşlardan olmasına ve mesleki kıdem sürelerinin en az 5 yıl olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 2'si erkek 5'i kadındır. Araştırmaya 2 rehberlik öğretmeni, 2 edebiyat öğretmeni, 1 din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmeni, 1 yiyecek içecek hizmetleri dersi öğretmeni ve 1 konaklama ve seyahat hizmetleri dersi öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya toplamda kıdemi 5-10 yıl aralığında olan 3 öğretmen, kıdem yılı 10-20 yıl aralığında olan 1 öğretmen ve kıdem yılı 20 yıldan fazla olan toplam 7 okul yöneticisi ve öğretmen katılmıştır. Okul yöneticilerinin yöneticilik görevinde bulunma süreleri 10-14 yıl aralığındadır. Okul yöneticilerinin dışında 1 öğretmen yöneticilik yapmış ve görev süresi 1 yıldan azdır.

Tablo.3'te mevcut araştırmaya katılan velilere ilişkin bazı demografik verilere yer verilmiştir. Bu kapsamda katılımcıların cinsiyetine ve öğrencilerinin bulundukları sınıf kademelerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Nitel Araştırmaya Katılan Velilere İlişkin Bazı Demografik Veriler

Katılımcı	Cinsiyeti	Öğrencisinin Bulunduğu Sınıf
K ₁₂	Kadın	9.sınıf
K ₁₃	Kadın	9.sınıf
K ₁₄	Kadın	9.sınıf
K ₁₅	Kadın	10.sınıf
K ₁₆	Kadın	9.sınıf
K ₁₇	Erkek	11.sınıf
K ₁₈	Kadın	10.sınıf
K ₁₉	Kadın	11.sınıf
K ₂₀	Kadın	10.sınıf
K ₂₁	Kadın	9.sınıf

Araştırmaya 10 öğrenci velisi gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmaya katılan velilerden 1'i erkek 9'u kadındır. Araştırmaya katılan velilerin öğrencilerinin farklı sınıf kademelerden olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmaya 5 dokuzuncu sınıf velisi, 3 onuncu sınıf velisi ve 2 on birinci sınıf velisi katılmıştır.

Temaların, kategorilerin ve kodların sunulduğu bulgular başlığı altında katılımcıların demografik özelliklerine daha anlaşılır bir biçimde yer verilebilmesi için katılımcıların tamamına aşağıdaki gibi kodlar verilmiştir:

Görevi/ Konumu

↑

K₁(OM, E)

↓

↓

Sırası Cinsiyet

Katılımcıların tamamını ifade etmek için verilen kod ‘katılımcı’ ifadesinin kısaltması olarak K’dır. K kodunun sağ tarafında yer alan sayı katılımcılara araştırmacılar tarafından atanmış sırayı ifade etmektedir. K kodunun sağ üstünde yer alan parantezin içerisinde bulunan ilk kısaltma katılımcıların görevlerini/konumlarını ifade etmektedir. Okul müdürü için ‘OM’, okul müdür yardımcıları için ‘OMY’, öğretmenler için ‘Ö’, veliler için ‘V’ şeklinde kısaltmalar kullanılmıştır. K kodunun sağ üst köşesinde yer alan parantezin içerisindeki ikinci kısaltma katılımcının cinsiyetini ifade etmektedir. Bu kısaltma kadınlar için ‘K’, erkekler için ‘E’ şeklindedir.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler yüz yüze görüşme, gözlem ve doküman analizi ile elde edilmiştir.

3.5.1. Yüz yüze görüşme

Yüz yüze görüşme yoluyla söylenen ifadelerin yüzeysel anlamlarının yanı sıra söylenen ifadenin derinliği ortaya konulabilmekte, yazı ile ortaya çıkabilecek yanlış anlamaların önüne geçilebilmekte ve ek açıklamalarda bulunabilme olanağı ortaya çıkabilmektedir. Görüşmeler katılanların sayısına göre bireysel ve grup görüşmeleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bireysel görüşmelerde görüşmeci ile kaynak kişi dışında başka bir kimse bulunmaz iken grup görüşmelerinde çok sayıda kaynak kişinin bir araya gelerek konuyu birlikte tartışması durumu söz konusudur.

Görüşmeler araştırmada uygulanan kuralların katılığına göre ise yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç grupta sınıflandırılmaktadır. Yapılandırılmış görüşmede, görüşmede ne tür soruların ne şekilde sorulacağını önceden ayrıntılı şekilde planlanması ve cevapların denetiminin sağlanarak esnekliğe yer verilmemesi söz konusudur. Yapılandırılmamış görüşmelerde, görüşme sırasında sorulacak soruların ana hatları araştırmacı tarafından

Çizilmiş olsa da görüşme sırasında yeni ve farklı sorulara yer verilebilmekte ve esneklik sağlanabilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise sorulacak sorular kısmen belirlenmiş olsa da esnekliğe yer verilebilmektedir.

Görüşme sorularının taşınması gereken birtakım nitelikler bulunmakta ve bu nitelikler ‘anlaşılrlık, tek amaçlı ve varsayımsız olma, istenen verilerin bilirliliği, istenen verilerin verilmek istenirliliği ve yansızlık’ olarak sıralanmaktadır.

Bu nitelikler dikkate alınarak araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmış ve soruların hazırlanmasında ilk aşamada kavramsal çerçeve, ikinci aşamada benzer çalışmalarda kullanılmış görüşme soruları incelenmiştir. Kavramsal çerçevenin ve benzer çalışmaların incelenmesinin ardından araştırmanın amacına uygun olarak 10 adet yarı yapılandırılmış temel görüşme sorusu hazırlanmıştır. Oluşturulan görüşme soruları eğitim yönetimi alanında uzman üç kişi tarafından incelenmiş, görüşme soruları üzerinde düzenlemeler yapılmış ve soru sayıları 10 adetten 6 adete düşürülmüştür. Uzman görüşünün alınmasının ardından görüşme soruları iki Türk Dili Edebiyatı öğretmeni tarafından dil geçerliliği bakımından incelenmiştir. Yeniden düzenlenmiş olan taslak görüşme soruları ile 1 yönetici ve 2 öğretmene pilot uygulama yapılmış ve uygulama sonucunda görüşme sorularına son hali verilmiştir. Görüşmelerde kullanılan görüşme soruları ek-7’de sunulmuştur.

3.5.2. Gözlem

Araştırmada kullanılan bir diğer veri toplama aracı gözlem tekniğidir. Araştırma süresi kapsamında öğrencilerin akranlarına ilişkin okul içerisinde sergiledikleri davranışlar, öğrencilerin akranlarına yönelik sergiledikleri davranışlar karşısında okul yöneticileri ve öğretmenlerin öğrencilere verdikleri tepkiler, okul içerisinde yönetsel çerçevede uygulanmakta olan genel kurallar, okul yöneticileri-öğretmen-öğrenci ilişkileri ve iletişimleri gözlemlenmiştir. Ayrıca okulun fiziki şartları incelenmiş ve okula ilişkin (giriş-çıkış saatleri, ders sayıları, öğrenci sayıları, devam-devamsızlık, sosyal faaliyetler vb.) birtakım bilgiler edinilmiştir.

- Okulun kendine ait bir bahçesi bulunmamaktadır. Başka bir okul ile ortak kullanım alanına sahiptir. Okul dersleri kapsamında ‘Beden Eğitimi’ dersi bulunmamaktadır. Sınıflarda öğrencilerin derse interaktif katılımlarını sağlayabilecek akıllı tahtalar bulunmamaktadır. Okulda bir yiyecek-içecek atölyesi bir de konaklama atölyesi olmak üzere iki atölye bulunmaktadır. Sınıf mevcudu genel olarak 38-50 öğrenci aralığındadır.

- Dersler sabah 08.30'da başlamakta ve 16.00'da son bulmaktadır. 9.sınıflarda ders saati 4 gün 9 saat, 1 gün 8 saattir. 10./11. ve 12. sınıflarda ise ders saatleri 9-10 saat aralığındadır. 10. ve 11. sınıf öğrencileri ders yılının ikinci döneminde staja gitmektedir.
- Okulda devamsızlık sorununun fazla olduğu, sene başında 38-39 öğrenci mevcuduyla başlayan sınıflarda mevcudun 18-19'a kadar düştüğü, 50 civarında öğrencinin ise okula fiilen hiç devam etmediği bilgisi edinilmiştir. Araştırma süresince velilerin çoğunun okula gelerek ve bir belge doldurarak çocuklarının özürsüz devamsızlıklarını kolaylıkla izine çevirebildikleri durumlara sıklıkla rastlanılmıştır.
- Çocuk Şube'den görevli bir polisin sürekli okul içerisinde bulunduğu ve öğrencilerin okul içerisinde bulunan polisten haberdar oldukları izlenmiştir. Yönetici ve öğretmenler tarafından polisin okul içerisindeki görünürlüğünün okul içerisinde yaşanabilecek olası şiddet olaylarında caydırıcı bir nitelik taşıdığı ayrıca ifade edilmiştir. Okul kapısında ayrıca bir güvenlik görevlisi bulunmaktadır.
- Öğrencilerin cep telefonlarının okul içerisinde gün boyunca serbest olduğu görülmüştür.
- Araştırma süresince okul yöneticileri ile öğretmenler arasındaki iletişim, öğretmenlerin birbirleri ile olan iletişim, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin öğrencileri ile olan iletişim, araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Okul yöneticilerinin öğretmenler ile okul içerisinde olumlu bir iletişim içerisinde oldukları gözlemlenen birkaç olay ile saptanmıştır. Özellikle okul müdürünün bir konu üzerine öğretmenlerin görüşlerini aldığı, konuşmalar sırasında olumlu bir dil kullandığı, mazereti olan ve izin isteyen öğretmenlere ılımlı yaklaştığı ve yardımcı bir tavır sergilediği yaşanan birkaç olay kapsamında görülmüştür. Okul yöneticilerinin ayrıca öğrencilere karşı dinleyici bir tavır sergiledikleri ve aynı şekilde sorun yaşayan öğretmen-öğrenci arasında yapıcı bir davranış sergiledikleri yaşanan birkaç olayda izlenmiştir.
- Araştırma süresince öğretmenlerin öğrencileri ile olan iletişim ancak teneffüslerde gözlemlenebilmiş ve nöbetçi öğretmenlerin öğrenciler ile olan iletişim bu süreç dahilinde izlenmiştir. Öğretmen ve öğrencilerin teneffüslerde sohbet ettiği ve aralarında olumlu bir havanın mevcut olduğu bazı zaman dilimleri görülmüştür.
- Araştırmacı eğitim-öğretim yılı içerisinde yapılan veli toplantılarına gözlemci olarak katılmıştır. Toplantıya katılımın oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir. Veli toplantısının başlangıcında ilk olarak konferans salonunda velilere yönelik birçok

konuda okul rehber öğretmenleri tarafından bilgilendirmeler yapılmıştır. Rehber öğretmen tarafından yapılan genel bilgilendirmeler sonrasında ise veliler sınıflara gitmişler ve sınıfın genel durumu ile ilgili ders öğretmenlerinin bilgilendirmelerini dinlemişlerdir. Toplantı sırasında öğretmenlerin çoğunun derslerde gördüğü temel sorunun, ders sırasında çocukların cep telefonu kullanımlarının önüne geçilememesi olduğu ifade edilmiştir.

3.5.3. Doküman Analizi

Doküman analizi, var olan kayıt ve belgelerden veri toplama tekniği olarak tanımlanmaktadır. Araştırma kapsamında okul yönetiminin izni doğrultusunda okul zümre toplantı tutanaklarında akran zorbalığı konusuna dair alınan kararlar ve rehberlik servisine ulaşmış olan zorbalık vaka örnekleri incelenmiştir.

Okul yönetiminin ve okul rehber öğretmenlerinin izinleri dahilinde akran zorbalığına ilişkin iki vaka örneği ve tutanağı incelenmiştir. Bu vaka örneklerinden biri 9 kişilik bir öğrenci grubunun bir öğrenciye yapmış olduğu sözel zorbalıktır. Tutanakta, zorbalığa uğrayan öğrencinin zorba öğrenci grubu tarafından ‘Pis Arap, Afganlı, Suriyeli, çık git ülkemizden’ şeklinde aşağılayıcı ve ötekileştirici söylemlere maruz kaldığı ifade edilmiştir. Diğer vaka örneği ise bir öğrencinin başka bir öğrenciye yapmış olduğu fiziksel temasa dayalı fiziksel zorbalıktır. İki öğrenci arasında yaşanan bir tartışma sonucunda zorbalığa uğrayan öğrencinin dışının kırılması ve iki öğrenci arasında yaşanan bu olaya başka öğrencilerin de dahil olması ile tutanak tutulmuştur.

3.6. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırma verilerinin toplanması için Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığı ile öncelikle İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve İstanbul Valiliğinden araştırmanın yapılabilmesi için gerekli izinler alınmıştır (İzin sayısı: 91632738). İlgili izin yazısı araştırmanın sonunda ek-5 olarak sunulmuştur.

Araştırmada veriler yüz yüze görüşme yoluyla elde edilmiştir. Araştırmaya 1 okul müdürü ve 3 müdür yardımcısı olmak üzere 4 okul yöneticisi, 7 öğretmen ve 10 öğrenci velisi gönüllü olarak katılmıştır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilecek yüz yüze görüşmelerden önce katılımcıların hem görüşmenin içeriği hem de görüşmeye ilişkin etik kuralların nasıl işletileceği hakkında bilgilendirilmeleri amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme protokolü e-posta aracılığı ile katılımcılara ulaştırılmış ve ayrıca basılı şekli katılımcılara elden teslim edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan görüşme protokolü ek-6’da sunulmuştur. Görüşme protokolünde araştırmacı tarafından temel araştırma sorusu açıklanmadan araştırmanın

amaçları, aşamaları, sağlayacağı katkılar, araştırmaya katılımında gönüllülüğün esas olduğu, katılımcının görüşmeden istediği zaman ayrılabilceği ve görüşmeciyile ilgili bilgilerin gizlilik esasına göre korunacağı detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Yüz yüze görüşmeler yaklaşık 50-60 dakika aralığında sürmüştür. Görüşmelerin tamamı katılımcıların istekleri doğrultusunda okul içerisinde kendilerine uygun bir zaman aralığında özel bir odada gerçekleşmiştir. Ayrıca katılımcıların kendi doğal çalışma ortamlarındaki davranışları gözlemlenerek görüşmeler esnasında notlar alınmıştır. Görüşmeler sırasında yönetici ve öğretmen katılımcılardan izin alınarak görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Öğretmen katılımcılardan sadece 1 öğretmen ses kaydının alınmasına izin vermemiş ve öğretmenin sorulara verdiği yanıtlar görüşme esnasında bilgisayara araştırmacı tarafından anında kaydedilmiştir. Alınan ses kayıtları görüşmenin hemen ardından araştırmacı tarafından yazılı metin haline dönüştürülmüştür. Yazılı metin haline dönüştürülen görüşmeler katılımcının teyidini alabilmek için e-posta yoluyla katılımcılara gönderilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan veliler ise araştırma sorularını basılı form üzerinde cevaplandırmıştır.

Gözlem süreci, araştırma için önceden saptanmış olan 3 aylık süre boyunca okul içerisinde gerçekleşmiştir. Bu süre dahilinde okulun fiziki şartları, öğrencilerin birbirlerine karşı davranışları, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları, yönetici- öğretmen ilişkileri ve iletişimleri, okul içerisinde uygulanmakta olan kurallar ve kuralların işleyişleri incelenmiştir.

Doküman analizi için gerekli verilerin elde edilmesi sürecinde ise okul müdürünün izni dahilinde eğitim-öğretim yılı başında yapılmış okul toplantı tutanağı, zümre başkanları toplantı tutanağı, zümre toplantı tutanakları taranarak akran zorbalığı ve yönetimine ilişkin alınmış herhangi bir karar olup olmadığı saptanmış ve alınmış kararlar incelenmiştir. Ayrıca doküman analizi kapsamında okul müdürünün izni dahilinde okul rehberlik servisine ulaşmış çeşitli zorbalık vakaları ve tutanaklar incelenmiştir.

3.7. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında katılımcı görüşlerine ait verilerin analizinde içerik analizi (content analysis) ve betimsel analiz (descriptive analysis) kullanılmıştır. “İçerik analizi, kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramlar ve kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkaran, olgu ve olayların köküne odaklanan tümevarımcı bir analiz türüdür” (Baltacı, 2019, s.377).

Betimsel analiz ise amaç, görüşme ve gözlem sonucu toplanan verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuyla buluşturulmasıdır” (Baltacı, 2019, s.379).

Yapılan analizler sonucunda akran zorbalığı tanımı, zorbalığı ortaya çıkaran faktörler, zorbalığı önleme yolları, okul müdahale programlarında olması gereken bileşenler, güvenli okul oluşumunda yer alan temel bileşenler ve okul müdahale programlarının etkililiği olmak üzere altı temaya ulaşılmış ve araştırmanın bulguları başlığı altında detaylı bir biçimde sunulmuştur.

Veri toplamada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme soruları gözlem ve doküman analizi ile desteklenmiştir. Veri toplama araçlarından biri olan gözlem, görüşme formunda yer alan ve güvenli okul oluşumunda etkili olan faktörlerden okul iklimi ve yöneticilik yetkinliklerinin akran zorbalığı ile ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan görüşme sorusuna yönetici ve öğretmenler tarafından verilen yanıtların doğal ortamında izlenerek yanıtlar ile sergilenen davranışlar arasındaki tutarlığın incelenmesinde önem taşımıştır.

Veri toplama araçlarından bir diğeri olan doküman analizi ile okul rehberlik servisine ulaşmış zorbalık vakaları incelenmiştir. Bu kapsamda görüşme formunda yer alan ve yönetici ve öğretmen görüşleri ile zorbalık tanımını ortaya koymayı amaçlayan görüşme sorusu verilen yanıtların yanı sıra yazılı kayıtlar ile ayrıca betimlenmiş ve tutanağa geçirilmiş örnek vaka kayıtları ile okullarda en çok görülen zorbalık türü ortaya konulmuştur.

3.8. Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel bir araştırmada geçerlik ve güvenirlik hususunda kabul gören stratejiler inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirliktir.

Tablo.4’te geçerlik ve güvenirlik konusunda nitel araştırmada kabul gören kavramlara ve bu kavramların niteledikleri özelliklere, kavramların ölçütlerine ve bu kavramlar bağlamında kullanılması gerekli görülen yöntemlere yer verilmiştir.

Tablo 4. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nitel Araştırmada Kabul Gören Kavramlar

Ölçüt	Kavramlar	Yöntemler
Araştırma sonuçları yoluyla gerçeğin doğru temsili	İnandırıcılık	Uzun süreli etkileşim Çeşitleme Uzman incelemesi Katılımcı teyidi

Sonuçların uygulanması	Aktarılabilirlik	Ayrıntılı betimleme Amaçlı örnekleme
Tutarlılığı sağlama	Tutarlık	Tutarlık incelemesi
Nesnel, yansız olma	Teyit edilebilirlik	Teyit incelemesi

Kaynak: Şimşek ve Yıldırım (2008)'dan uyarlanmıştır.

3.8.1. İnandırıcılık

Bir araştırmanın inandırıcılığının sağlanabilmesi bazı stratejilere dayandırılmaktadır. Araştırma süresince uzun süreli etkileşime, çeşitlemeye, uzman incelemesine ve katılımcı teyidine önem verilmesi araştırmanın inandırıcılığı hususunda etkilidir. Bu doğrultuda araştırmada yüz yüze görüşme, gözlem ve doküman analizi yöntemlerine yer verilerek çeşitleme yapılmıştır. Görüşme sorularının hazırlanma sürecinde uzmana danışılarak uzman incelemesine yer verilmiş, görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri bir ortamda sohbet şeklinde yaklaşık 50-60 dakika aralığında gerçekleşmiş ve katılımcılar ile uzun süreli etkileşim sağlanmıştır. Görüşmelerin sonrasında ses kayıtlarının dökümleri yapılmış ve katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar yazılı metin haline getirilerek e-posta yolu ile katılımcı teyidine sunulmuştur.

3.8.2. Aktarılabilirlik (Transfer Edilebilirlik)

Aktarılabilirlik, araştırma sonuçlarının doğrudan benzer ortamlara genellenmek yerine sonuçların uygulanabilirliğine ilişkin geçici yargılara ulaşılabilmesi ve test edilebilir denenceler oluşturulmasıdır. Araştırmanın aktarılabilirliğinde etken olan iki temel husus ise ayrıntılı betimleme ve amaçlı örneklemedir. Bu doğrultuda, araştırmada katılımcıların görüşlerini ortaya koyan doğrudan alıntılara ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bunun yanı sıra görüşmeler esnasında alınan notlara ayrıca yer verilerek katılımcı görüşlerinin orijinal ifadeleri ile yansıtılması sağlanmıştır.

3.8.3. Tutarlık

Tutarlık, tekrar edilebilirliğe işaret etmektedir. Fakat nitel bir araştırmada değişkenlik söz konusu olabileceği için olay ve olguların değişkenliği kabul edilerek bu değişkenliğin tutarlı olarak yansıtılması ifade edilmektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sırasında araştırmacı tarafından görüşme soruları farklı yollarla katılımcılara tekrar sorularak verilen cevaplar arasında tutarlık aranmış ve kontrol sağlanmıştır.

3.8.4. Teyit Edilebilirlik

Teyit edilebilirlik, araştırmacıdan ulaşılan sonuçları toplanan verilerle sürekli teyit etmesi ve okura mantıklı bir açıklama sunabilmesi beklentisidir. Bu doğrultuda yapılan bu nitel araştırma kapsamında araştırmacı araştırma alanına ve veri kaynaklarına mümkün olabildiği kadar nesnel bir bakış açısıyla yaklaşmış ve ulaşılan sonuçları mantıklı bir anlam çerçevesinde sürekli olarak teyit etmiştir.

3.9. Araştırmacının Rolü

Araştırmacının mesleki kıdemi 9 yıl olmak ile birlikte tüm görev süresi lise kademesinde gerçekleşmiştir. Araştırmacı 3 yıl Güneydoğu'da bir Anadolu lisesinde, 5 yıl İstanbul'da bir Anadolu lisesinde ve 1 yıl İstanbul'da bir proje okulunda görev yapmıştır. Dolayısı ile araştırmacının farklı lise türlerindeki öğrenci profiline, öğrencilerin okul içerisindeki genel tutum ve davranışlarına hakim olduğu söylenebilir. Araştırmacının hem öğrenci olarak eğitim hayatının (ilkokul-ortaokul-lise) hem de öğretmen olarak mesleki görev süresinin büyük bir kısmının aynı ilçede geçmesi ve hem bir öğrenci hem de öğretmen bakış açısı ile aynı ilçede yer almış olması sebebi ile gözlem konusunda birincil olarak izlenimlere sahip olabileceği düşünülmüş ve bu doğrultuda araştırmanın yapılacağı ilçe belirlenmiştir. Dolayısı ile akran zorbalığı kapsamında ön plana çıkan faktörler arasında yer alan okulun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik konumu ve okulun çevresel faktörleri gibi unsurlara araştırmacının yakın ve hakim olduğu ifade edilebilir.

Araştırma, araştırmacının şu an görev yaptığı kurumda yürütülmemiş, araştırmanın daha nesnel bir yaklaşımla gerçekleştirilebilmesi amacı ile araştırmanın farklı bir kurumda yürütülmesi uygun görülmüştür. Bu doğrultuda araştırma kapsamında kullanılan veri toplama tekniklerinden biri olan gözlem sürecinde okul dahilindeki yönetici-öğretmen-öğrenci iletişiminin, öğrenci-öğrenci ilişkilerinin, okul kapsamında alınmış olan kuralların ve önlemlerin uygulanabilirlik derecesinin, olası mevcut eksikliklerin ve yetersizliklerin objektif olarak gözlemlenebileceği düşünülmüş ve böylece araştırmacının bu gözlem sürecine istemsiz olarak kendi bakış açısını yansıtmamasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

4. BULGULAR

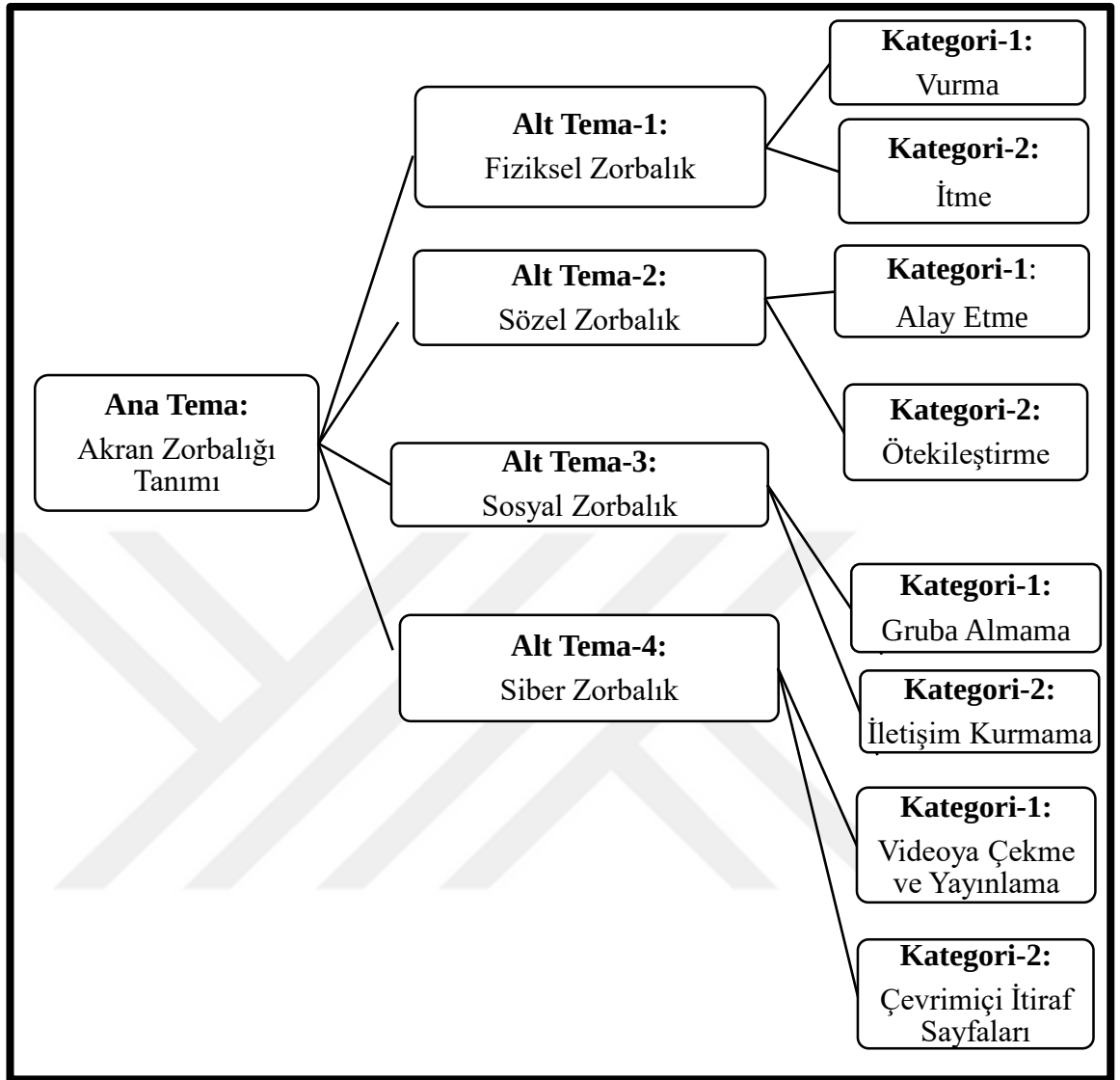
Araştırmaya ilişkin verilerin, araştırmanın alt araştırma sorularına uygun olarak yapılan içerik analizi sonucunda akran zorbalığı tanımı, zorbalığı ortaya çıkaran faktörler, zorbalığı önleme yolları, okul müdahale programında olması gereken bileşenler, güvenli okul oluşumunda temel bileşenler ve okul müdahale programlarının etkililiği temalarına ulaşılmıştır.

4.1. Tema-1: Akran Zorbalığı Tanımı

Akran zorbalığı tanımı ana teması; okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin akran zorbalığı olgusunu nasıl tanımladıklarına ve açıkladıklarına ilişkin görüşlerinden oluşmaktadır. Akran zorbalığı teması ‘fiziksel zorbalık’, ‘sözel zorbalık’, ‘sosyal zorbalık’ ve ‘siber zorbalık’ olmak üzere dört alt temayı kapsamaktadır.

Şekil.9’da mevcut araştırmanın katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşan ve 1.temaya ilişkin verileri gösteren bir şema yer almaktadır. Şemada, akran zorbalığı tanımı ana temasına, alt temalarına ve kategorilere yer verilmiştir.

Şekil 9. Akran Zorbalığı Tanımı Ana Teması, Alt Temaları ve Kategoriler

Fiziksel zorbalık alt teması, ‘vurma’ ve ‘itme’ olmak üzere iki kategoriden oluşmaktadır. Zorbalığı fiziksel şiddet olarak tanımlayan yönetici, öğretmen ve öğrenci velileri bu şiddetin ‘vurma’ ve ‘itme’ şeklinde ortaya çıktığını ifade etmiş ve zorbalığı bu şekilde açıklamayı tercih etmiştir. Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısının akran zorbalığı tanımına ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K₂(OMY,K): “Bir öğrencinin başka bir öğrenciyi fiziksel ya da psikolojik olarak baskı altında tutması bana göre zorbalık. Mesela özellikle alt sınıflarda 9. sınıflarda bir öğrenci gözüne kestirdiği fiziksel olarak daha güçsüz bir öğrenciye sürekli bir şeyler yaptırma amacı ile kafasına vurma, vücuduna zarar verme şeklinde tavırlar sergileyebiliyor. Yani birinin bir başkasını fiziksel, psikolojik baskı altında tutması. Bana göre tanımı bu.”

Sözel zorbalık alt teması, ‘alay etme’ ve ‘ötekileştirme’ olmak üzere iki kategoriden oluşmaktadır. Zorbalığı sözel şiddet olarak tanımlayan yönetici, öğretmen ve öğrenci velileri bu şiddetin ‘alay etme’ ve ‘ötekileştirme’ şeklinde görüldüğünü ifade etmiş ve sözel zorbalığı bu şekilde açıklamayı tercih etmiştir. Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmenin zorbalık tanımına ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K₈(Ö, K): *“Akran zorbalığı kavramını belli yaş grupları arasındaki öğrencilerin, çocukların birbirlerine karşı uyguladıkları baskı, sözel şiddet olarak tanımlayabilirim.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmenin zorbalık tanımına ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

K₉(Ö, K): *“Okulda en çok görülen zorbalığın yaygın olarak sözel zorbalık olduğunu düşünüyorum. Çünkü zorbalık yapmadığını düşünen öğrenciler bile zorbalık yapıyor. Suriyeli göçmenlerin de Türkiye’de, özellikle İstanbul’da bu civarlarda çok olması sebebiyle öğrencilerin onları ‘sen Arapsın, sen şöylesin, sen böylesin’ tarzı ötekileştirmelerine çok şahit oldum. Hatta dersim ile ilgili olması sebebiyle öğrencilerden bana hocam ırkçılık günah değil mi? şeklinde çok soru yöneltiyor. Hiç böyle bir şeyle karşılaşacağımı tahmin etmemiştim açıkçası. Dolayısıyla sözel zorbalığın ırklar, milliyetler üzerinden ötekileştirerek yapıldığına şahit oldum okulumuzda.”*

Araştırmanın katılımcılarından bir diğer okul müdür yardımcısının akran zorbalığına ilişkin tanımı şu şekildedir:

K₃(OMY, E): *“Liselerde çalıştığımız için ben akran zorbalığını özellikle ergenlik öncesi ve ergenlik döneminde aynı yaş grubunda olan çocukların, güçlü olanın zayıf olan üzerinde uyguladığı fiziksel ve psikolojik baskı olarak nitelendiriyorum.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmenin zorbalık tanımına ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

K₁₁(Ö, K): *“Zorbalık, elinde erkin bulunduğunu hisseden çocuğun daha zayıf olduğunu gördüğü arkadaşı üzerinde hegemonya kurmak, baskı oluşturmak adına güç kullanıyor olması. Çoğunlukla fiziksel şiddet bu. Ama bununla birlikte seyreden psikolojik şiddet de var. Küçük düşürme gibi. Çok değişik davranış biçimleri var. Şöyle ki bu zorbalığı uygulayanlar çok büyük ihtimalle yoksun bırakılmış çocuklar aynı zamanda. Nedir? Kendilerine zorbalık yapılmıştır. Bu ekonomik zorbalık da olabilir. Dolayısıyla bu öfkeyi en zayıf olandan çıkarıyor.”*

Araştırmanın katılımcılarından bir veli akran zorbalığını şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₃^(V, K): *“Akran zorbalığı, bir kişinin ya da grubun bilinçli olarak ve isteyerek karşı tarafa fiziksel, sözel, duygusal olarak zarar vermesidir. Akran zorbalığı kavramı benim için şiddeti ifade ediyor.”*

Araştırmanın katılımcılarından bir başka veli ise akran zorbalığını şu şekilde tanımlamıştır:

K₁₅^(V, K): *“Akran zorbalığı bir çocuğun sürekli kasıtlı bir biçimde kötü muameleye maruz kaldığı bir istismardır ve belki de çocuklarda özgüven eksikliğinden olabilir.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer okul müdür yardımcısı ise akran zorbalığını şu şekilde ifade etmiştir:

K₄^(OMY, E): *“Kişinin kendi alanını oluşturmak için diğer alanları yok sayması aslında, yani sadece kendi alanını ön plana alması. Ben varım demesi. Benlik kavramını çok güçlü tutmaya çalışmak ya da hayatında eksik olan, yanlış olan bir şeyleri başkaları üzerinde düzeltmeye çalışmak. Bunu da tabii daha çok zorbalıkla yapması. Bu sözlü olarak yapılabilir. Aşağılama, hakaret şeklinde. Fiziksel olarak da yapılabilir.”*

Sosyal zorbalık alt teması, ‘gruba almama’ ve ‘iletişim kurmama’ olmak üzere iki kategoriden oluşmaktadır. Zorbalığı sosyal şiddet olarak tanımlayan yönetici, öğretmen ve öğrenci velileri bu şiddetin ‘gruba almama’ ve ‘iletişim kurmama’ şeklinde görüldüğünü ifade etmiş ve sosyal zorbalığı bu şekilde açıklamayı tercih etmiştir. Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen zorbalığı şu şekilde tanımlamaktadır:

K₇^(Ö, K): *“Bazı çocuklar bazı çocuklarla hiç iletişim kurmak istemiyor. O çocuğu yok sayıyor. Dalga geçmenin dışında onunla hiç iletişim kurmuyor, arkadaşlık yapmıyor, onu arkadaş grubuna dahil etmiyor. Onu dışlayarak ona zorbalık yapmış oluyor aslında.”*

Siber zorbalık alt teması, ‘videoya çekme ve yayınlama’ ve ‘çevrimiçi itiraf sayfaları’ olmak üzere iki kategoriden oluşmaktadır. Zorbalığı siber şiddet olarak tanımlayan yönetici ve öğretmenler bu şiddetin ‘videoya çekme ve yayınlama’ ve ‘çevrimiçi itiraf sayfaları’ şeklinde görüldüğünü ifade etmiş ve siber zorbalığı bu şekilde açıklamayı tercih etmiştir.

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen akran zorbalığını şu şekilde açıklamıştır:

K₆(Ö, E): “Akran zorbalığı güçlünin güçsüz üzerinde baskı oluşturmaları şeklinde tanımlanabilir. Daha çok fiziksel, psikolojik yönlü görülebiliyor. Göz devirme, tehdit etme, omuz atma şeklinde görülebiliyor. İzinsiz görüntü çekip yayınlama gibi siber zorbalık şeklinde de görülebiliyor. Okulun öğrenciler tarafından oluşturulan çevrimiçi bir itiraf sayfası olduğunu ve öğrencilerin burada birbirleri ile ilgili söylemlerde bulunduklarını biliyoruz. Ama açıkçası müdahale edemiyoruz.”

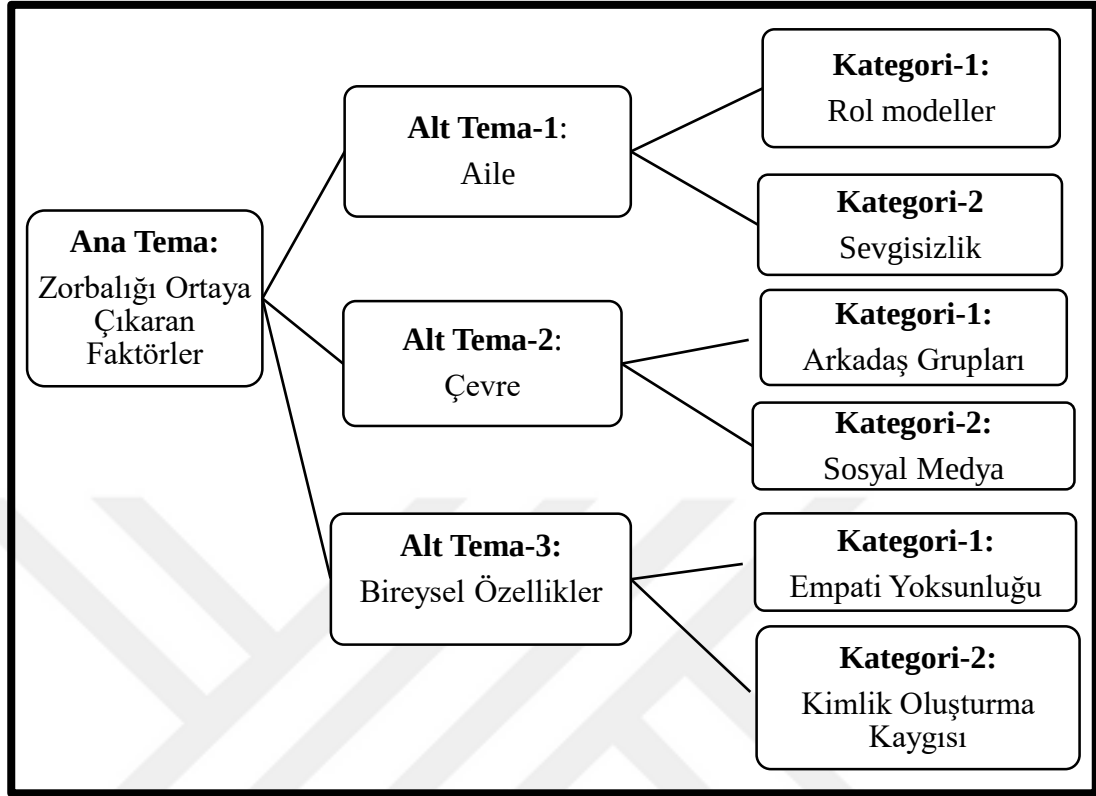
Genel olarak değerlendirildiğinde okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin akran zorbalığı tanımına ilişkin görüşleri zorbalık tanımına fiziksel, sözel, sosyal ve siber zorbalık kapsamında bir çerçeve sunmaktadır.

4.2. Tema-2: Zorbalığı Ortaya Çıkaran Faktörler

Zorbalığı ortaya çıkaran faktörler ana teması; okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin akran zorbalığının ortaya çıkmasına sebep olan faktörlere ilişkin görüşlerinden oluşmaktadır. Zorbalığı ortaya çıkaran faktörler teması ‘aile’, ‘çevre’ ve ‘bireysel özellikler’ olmak üzere üç alt temayı kapsamaktadır. Aile alt teması, ‘rol modeller ve sevgisizlik’ kategorilerinden oluşmaktadır. Çevre alt teması, ‘arkadaş grupları ve sosyal medya’ kategorilerinden oluşmaktadır. Bireysel özellikler alt temasını ise ‘empati yoksunluğu ve kimlik oluşturma kaygısı’ oluşturmaktadır.

Şekil.10’da mevcut araştırmanın katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşan ve 2. temaya ilişkin verileri gösteren bir şema yer almaktadır. Şemada, zorbalığı ortaya çıkaran faktörler ana temasına, alt temalarına ve kategorilere yer verilmiştir.

Şekil 10. Zorbalığı Ortaya Çıkaran Faktörler Ana Teması, Alt Temaları ve Kategoriler

Aile alt teması, ‘rol modeller’ ve ‘sevgisizlik’ kategorisini kapsamaktadır. Zorbalığı ortaya çıkaran temel faktör olarak aileyi kaynak gösteren okul yöneticileri ve öğretmenler çocukların aile bireylerini rol model olarak benimsediklerini ve onların birbirlerine karşı sergiledikleri davranışları örnek aldıklarını vurgulamıştır. Bazı katılımcılar ise sevgisiz ve ilgisiz bir aile ortamında yetişen çocukların daha fazla zorbalık gösterme eğilimlerinde bulunduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdürü akran zorbalığını ortaya çıkaran faktörleri şu şekilde ifade etmiştir:

K₁(OM, E): “*Hakikaten burada çok fazla etken var. Ama sanırım birinci etmenin aile olduğunu düşünüyorum. Neden diye soracak olursanız. Aslında çocuklar ailelerinin birer yansıması oluyor. Tabi %100 olmamakla beraber elbette her çocuk özeldir. Ya da parmak izi gibi her çocuğun davranışları farklı olmakla beraber temel parametreler, temel unsurlar aslında aileden geliyor. Eğer çocuk sağlıklı bir aile ortamında büyüyorsa sağlıktan kastım; şiddetin olduğu bir ortamda bu sözlü ya da fiili olabilir ya da temel ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarının giderilmediği bir ortamda büyüyorsa bunun gerçekten çocuğa çok ciddi yansımaları oluyor. Çocuk*

model olarak aileyi örnek alıyor ve soruna çözüm olarak şiddeti görüyor. Bir sorunun çözümünü düşündüğünde şiddete başvurabiliyor. Yani temel faktörün ben aile ortamı olduğunu düşünüyorum akran zorbalığının. Ama sadece bu mu? Hayır tabii ki değil.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısı temel faktörün aile olduğunu belirterek şu şekilde ifade etmiştir:

K₄(OM, E): *“Öncelikle aile. Çünkü çocuk, birey önce ailede yetişiyor. Ailesinde günlük yaşamın devamındaki sorunları çözmek için diyelim zorbalıkla karşılaşrsa bunu meşru görüyor. Çünkü burada gördüğünü başkasına yapabileceğini düşünüyor.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen temel faktörün aile olduğunu ifade ederek şu şekilde görüşlerini belirtmiştir:

K₇(Ö, K): *“Bence aile kesinlikle. Çünkü her şeyi ailede öğreniyoruz. Empatiyi de ailede öğreniyoruz. Çocuk evde ne görüyorsa ya da çevresinde ne görüyorsa onu aynı şekilde okulda uygulamayı bilinçsiz de olsa sürdürüyor. Bence eğer ailede bunu gördüyse okulda arkadaşları da bunu destekliorsa çevresinde de varsa devamını getiriyor. Ama kesinlikle aile. Yani zaten bazı şeyler var ki biz burada ne kadar eğitim verirse verelim, ne kadar bunun yanlış olduğunu anlattırsak anlatalım ailede gördüğü o kavramları, yerleşmiş olan kavramları bozmak çok zor oluyor. Etkili olan faktör aile.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen temel faktörün aile içi ilişkiler olduğunu belirterek şu şekilde açıklama yapmıştır:

K₈(Ö, K): *“Akran zorbalığının temel sebebinin aile içi ilişkiler olduğunu düşünüyorum. Çünkü ailesinde zorbalığa uğrayan çocuk, okulda gücünün yettiği çocuğa zorbalık yapıyor. Aile içerisinde zorbalığa uğrayan çocukların okullarda daha çok zorbalık yaptığını görüyoruz. İşin arka planına baktığımızda, aileleri ile konuştuğumuzda ailede birtakım sıkıntılar olduğunu keşfediyoruz. Maalesef ailesinde zorbalık gören çocuk, zorbalık yapmaya daha yatkın oluyor. Akran zorbalığının ortaya çıkmasında çocuğun içinde yetiştiği aile büyük bir etken.”*

Çevre alt teması, ‘arkadaş grupları’ ve ‘sosyal medya’ olmak üzere iki kategoriye kapsamaktadır. Okul yöneticileri ve öğretmenler zorbalığı ortaya çıkaran temel faktörler arasında aile faktörünün dışında çevre unsurunu da kaynak olarak göstermiş ve çevreyi hem içinde yaşadıkları semt ve arkadaş grupları hem de sosyal medya olarak sınıflandırmışlardır. Zorbalığı ortaya çıkaran temel faktörler noktasında aile unsurunu birinci sıraya alan katılımcılar çevreyi de ikinci faktör olarak görmüşlerdir. Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdürü ailenin yanı sıra

çevrenin de etkin bir rol oynadığını belirterek teknolojiyi ve sosyal medyayı olumsuz yönde ele almış ve şu şekilde ifade etmiştir:

K₁(OM,E): “Son zamanlarda tabii teknoloji, teknolojiyle beraber gelen unsurlar oldu. Hani teknolojiye genel olarak baktığımızda olumlu kategoriler kuruyoruz ama aslında teknoloji bir nevi bıçak gibi. Teknoloji çocukların hayatına inanılmaz şekilde girdi. Çok fazla alan kaplamaya başladı. Şu an çocukların pek çoğunun evinde ekonomik durumları ne olursa olsun akıllı telefon var. Zaten bu durum onları başlı başına küresel vatandaş yapıyor. Küresel vatandaş olmak belki temyiz kudreti olan yani iyiyi kötüyü ayırt edebilen çocuklar için doğru olabilir ama bu şekilde ergen çocuklarla ya da henüz temyiz kudreti oturmamış çocuklarda küresel vatandaşlık sıkıntı olabiliyor. Çünkü orada hiçbir filtre yok. Bugün bazen çocuklara baktığımız zaman bu ne saygısızlık, nasıl yapar dediğimiz şey muhtemelen çocuk için çok olağan doğal bir davranış haline geldi. Onu öğrendiği kaynak büyük ihtimalle teknolojidir. Örneğin en basit bir örnek olarak eskiden bir büyüğün yanında ne bileyim sigara içilmezdi, bir ayak ayaküstüne atılmazdı hani öyle küfürlü argo konuşulmazdı. Ama şu an bakıyorum, çocuklar bu konuda çok rahatlar. Çünkü sosyal medya üzerinde gençlere olumsuz örnek olabilecek tavırlar sergileyen ‘influencer’ diye nitelendirilen bazı içerik üreticisi kişileri örnek alıyorlar.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısı çevre faktörünü şu şekilde ifade etmiştir:

K₄(OMY,E): “Çevreyi ikiye ayırıyoruz. Hem yaşadığı muhit olarak hem de dijital çevre olarak düşünüyoruz. Çocuğun yaşadığı çevre, semt şiddete meyilli ise veya oradaki sorunlar şiddet ile çözülüyorsa çocuklar şiddeti meşru görüyor. Biz bu konuda onları ikna etmekte zorlanıyoruz. Ama çevreyi ele alırken artık sadece yaşanan muhitten öte artık dijital çevre diyebileceğimiz bir çevre de var. Bir de tabii kendi yaşanmışlığı da. Yani şöyle söyleyeyim, arkadaş çevresi de burada çok önemli oluyor. Çünkü hani kendisi gibi düşünen arkadaşlarla bir araya geldiği zaman aralarındaki etkileşim daha güçlü hale geliyor. Bir de insanız sonuçta. Üstün olmak veya birilerine üstünlük kurmak, kabul edilme, kabul görme güduları bizi şiddete yöneltiyor.”

Bireysel özellikler alt teması, ‘empati yoksunluğu ve kimlik oluşturma kaygısı’ kategorilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısı temel faktörü empati yoksunluğu olarak belirtmiş ve şu şekilde ifade etmiştir:

K₃(OMY, E): “Akran zorbalığının ortaya çıkmasındaki en etkili, önemli sebeplerden bir tanesi bir defa ülke olarak genel anlamda görülen empati yoksunluğu. Empati kurmada, karşı tarafın hissedebileceği şeyin ne olduğu konusunda bir problem var. Yıllar öncesine gidecek olursak eğer işte biz okulda kavga ettiğimiz zaman kavganın sebebi her ne olursa olsun kavga ettiğimiz için biz evde suçlanırdık. Şimdi ise ebeveynler genelde çocuklarını biri sana bir şey söylerse sakın ha onun üzerine git, kendini ezdirme ya da işte cevap ver, mutlaka altta kalma gibi söylemlerle yönlendiriyorlar maalesef. Bunun etkisi olduğunu düşünüyorum. Yani akran zorbalığı bence ailenin duyarlılık düzeyinin düşük olmasıyla başlıyor, empati yeteneğinin yoksun olmasıyla başlıyor. Tamamen ben diliyle ailenin, çocuğun iletişim kurmasıyla başlıyor.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen ise birçok bireysel özelliğin temel faktör olarak görülebileceğini belirterek temel faktörleri şu şekilde ifade etmiştir:

K₅(Ö, E): “Burada bir sürü etken var gerçekten. Çocuğun sosyal ilişkilerinin zayıf olması, yetersiz olması, arkadaş ilişkilerini bilememesi, ailenin görmüş olduğu eğitim düzeyi, psikolojik olarak çocuğun yoksunluk çekmesi sebep olabilir. Ya da çocuk içinde yaşamış olduğu duyguları bastırabilmek için, kendini gösterebilmek için zorbalık yapıyor olabilir. Dikkat çekme isteği olabilir. Ve temelinde sosyal davranışsal bozukluklar da olabilir. Çocuk bir şekilde bunu farkında olmadan yansıtıyor olabilir.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir veli temel faktör olarak aile ve çevrenin etkin olduğunu belirterek şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₇(V, E): “Akran zorbalığının ortaya çıkmasında etkili olan temel faktörü aile, çevre, ilgisizlik ve başıboşluk olarak görüyorum. Aile içerisinde sevgisiz bir ortamda büyüyen, ailesinden sevgi görmeyen çocuklar şiddete eğilim gösteren ve zorbalık yapan çocuklardır.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer veli de temel faktör olarak aile ve çevrenin etkin olduğunu belirterek şu şekilde açıklama yapmıştır:

K₁₃ (V, K): “Akran zorbalığının ortaya çıkmasında etkili olan en önemli faktör öncelikle ailedir. Çünkü bir çocuk anne-babayı örnek alarak büyüyor. Kendine onları rol ediniyor. Aile içerisindeki iletişim kuvvetliyse ailedeki bireyler birbirlerine saygı gösteriyorlarsa çocuk böyle bir ortamda yetişiyor. Bunun aksine kavgalı, şiddetin olduğu, saygının olmadığı bir ortamda yetişen çocuklar bunun normal olduğunu varsayarak günlük hayatında bu davranışları benimsiyor. Akran zorbalığında aile

kadar çocuğun arkadaş grubu da çok önemlidir. Bir çocuk vakit geçirdiği arkadaşlarını iyi seçmelidir. Şiddeti seven, şiddete eğilimi olan kişilerden uzak durmalıdır. Günümüzde teknoloji bu kadar ilerlemişken cep telefonlarından, bilgisayar ve TV'den izledikleri filmler, diziler, oynadıkları oyunlar, şiddet içerikli olmamalıdır. Çünkü gençlerimizin birçoğu özellikle buralarda sergilenen olumsuz davranışlara, şiddete özenmektedir.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir başka veli ise temel faktör olarak aile ve çevrenin etkin olduğunu belirterek şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₈ (V, K): *“Akran zorbalığının ortaya çıkmasında etkili olan temel faktörün aile yaşantısı (aile profili), arkadaş seçimi ve toplum yaşantısı olduğunu düşünüyorum.”*

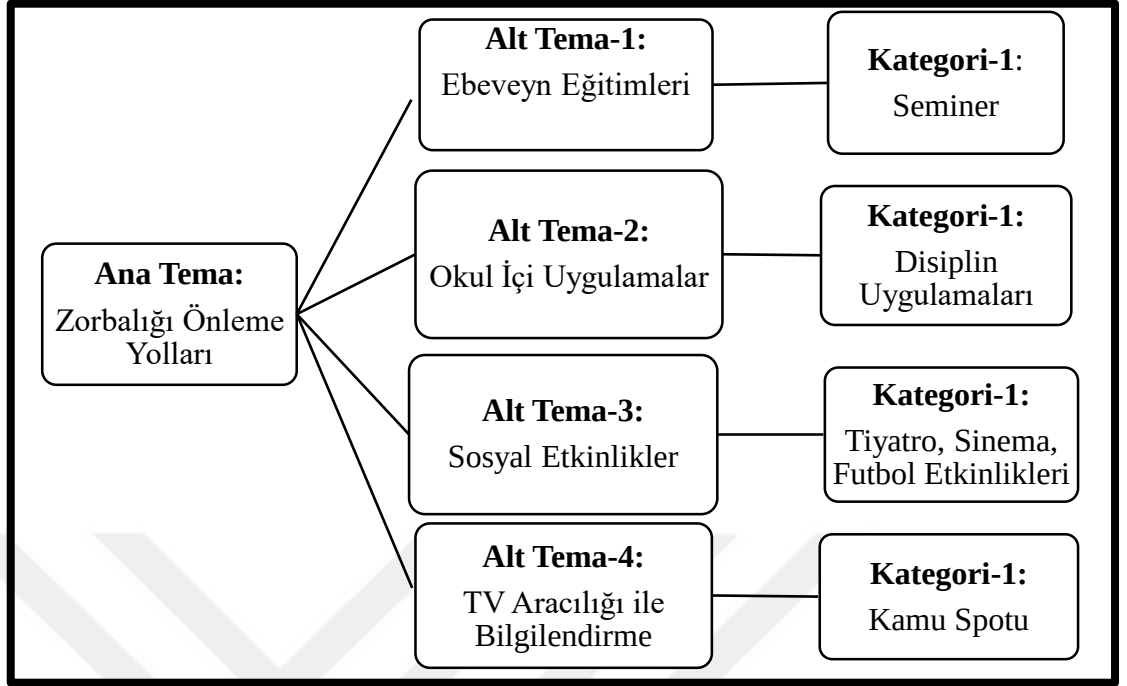
Genel olarak değerlendirildiğinde okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin zorbalığı ortaya çıkaran faktörlere ilişkin görüşleri aile, çevre ve bireysel özellikler kapsamında bir çerçeve sunmaktadır.

4.3. Tema-3: Zorbalığı Önleme Yolları

Zorbalığı önleme yolları ana teması; okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin akran zorbalığının önlenmesine ilişkin görüşlerinden oluşmaktadır. Zorbalığı önleme yolları ana teması altında ‘ebeveyn eğitimleri’, ‘okul içi uygulamalar’, ‘sosyal etkinlikler’ ve ‘TV aracılığı ile bilgilendirme’ olmak üzere dört alt tema yer almaktadır.

Şekil.11’de mevcut araştırmanın katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşan ve 3. temaya ilişkin verileri gösteren bir şema yer almaktadır. Şemada, zorbalığı önleme yolları ana temasına, alt temalarına ve kategorilere yer verilmiştir.

Şekil 11. Zorbalığı Önleme Yolları Ana Teması, Alt Temaları ve Kategoriler

Katılımcılar, ‘ebeveyn eğitimleri’ alt temasını, okullarda verilebilecek olası ebeveyn eğitimlerinin yeterliliği ve yetersizliği noktasında ele almış ve bunun üzerine görüşlerini bildirmişlerdir. Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdürü ebeveyn eğitimlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁(OM, E): “Bizim ebeveynleri okula getirme noktası çok zorlandığımız bir alan. Tabii okul türlerine göre bu durum değişebilir. Bizim okul türümüzde ebeveynleri okula getirmek zor. Çünkü bizim okul türüne gelen öğrencilerin ebeveynleri ile olan iletişimleri bir fen lisesine giden öğrencinin velisi ile olan iletişimine göre bile farklıdır. Bu farklılık çocuklara değer verme, ihtiyaçlarını giderme konusunda. Ebeveynler ile sadece okul kayıt dönemlerinde buluşuyoruz. İlk temas noktası bu. İkinci temas noktası veli toplantılarımız. Veli toplantılarımıza katılım düzeyi oldukça düşük. Ebeveyn eğitimi bizim okul olarak yapma ihtimalimiz katılımı sağlama noktasında çok zayıf.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısı ebeveyn eğitimlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₂(OMY, K): “Eğitimin içinde olan bizler buna inanmıyoruz. Açıkçası ben inanmıyorum. Yani ebeveyn çocuğu ile ilgilenmiyor. Çocuğun eğitimiyle ilgilenmiyor. Ne olduğunun farkında değil. Yani o çocuk başboş bir şekilde büyütülmüş. Hani yedirilmiş içilmiş buraya gönderilmiş. Sonra velilerle konuşunca çocuklara da

üzülüyorum. Öyle bir gruba eğitim nasıl verilebilir? Ebeveyni ben 4 aydır çağırıp okula getirtemedim. Ben ulaşamıyorum. İşte 13-15 yaşındaki çocuğun eğitimiyle ilgili onlara nasıl bir eğitim verebilirim?”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer okul müdür yardımcısı ise ebeveyn eğitimlerine ilişkin görüşlerini şu yönde ifade etmiştir:

K₃(OMY, E): “Biz ne zaman burada ebeveynlere yönelik bir organizasyon gerçekleştirmek istesek asıl hitap etmek istediğimiz ebeveynler burada asla olmaz. Yani toplantılarda ya da işte bu tarz seminerlerde ya da eğitimlerde ebeveynlere ulaşmak gerçekten çok zor. Sosyo-ekonomik durumları çok kötü ebeveynlerden oluşan bir kurum burası. İnsanların derdi sadece çalışmak oluyor ve vakit ayırıp buraya gelemiyorlar. Yani birinci öncelikleri bu olmuyor açıkçası. Ve açıkçası akran zorbalığını bir sorun olarak da görmüyorlar. Yani bu olayı bir sorun olarak düşünmüyorlar. Yani çocuğa biri vurmadıysa onlar için geri kalanın hiçbir önemi yok. Yani çocuğun duygusal dünyasındaki gelişmelerle çok ilgilenmiyorlar maalesef. Ebeveynlerin bu konuda katılımlarının çok yüksek olduğunu ben 20 yıldır görmedim.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer okul müdür yardımcısı ise ebeveyn eğitimlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₄(OMY, E): “Ebeveyn eğitimleri tabii ki önemli ama ebeveyni burada ne kadar eğitirseniz eğitin buradan çıkıp yaşantısında sorunlarla karşılaştığı zaman yine o alışkanlığına geri dönecektir. Ama ebeveyn eğitimleri tabii ki önemli. Yani hani iklimin düzeldiğini görürse ebeveyn çocuğunu da ona göre yönlendirecektir. Ama ebeveynlerin eğitime katılımlarını sağlamak çok zor. Şurada etkili olabilir. Bir kolejde eğitim gören çocuklar için veliler gelebilir. Çünkü çocuklarını çok önemsiyorlar. Ya da bir proje okulunda veliler bu tür eğitimlere katılabilirler. Ama bizim gibi meslek lisesinde veliler gelir mi bence gelmez.”

Araştırmanın katılımcı öğretmenlerinden olan bir öğretmen ebeveyn eğitimlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

K₇(Ö, K): “Ebeveyn eğitimleri bence başarılı olmaz. Çünkü velilerimiz çok fazla öğrencileri ile yani çocuklarıyla ilgili olan veliler değil maalesef. Bu da hayatın getirdiği zorluklardan diye düşünüyorum. Bir de zaten ekonomik olarak da düşük gelirli oldukları için ve hep iş güç para kazanma derdinde oldukları için çocukları ile mecburen ilgilenmiyorlar. Biz mesela veli toplantıları yaptığımızda bile o istediğimiz sayıyı alamıyoruz. Yeterli veli okula maalesef gelmiyor.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen ebeveyn eğitimlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₈(Ö, K): “Ebeveyn eğitimleri okullarda verilemez. Bir kere bu çok büyük bir organizasyon ve çok büyük bir iş yükü devlete de okullara da. Bir kere bunun için yeterli personel var mı? Bunlar karşılanabilir mi? Aileler buna iştirak eder mi? Sonuçta herkes çalışıyor. Bir şekilde işleri var, gelirler mi gelmezler mi yani bu çok büyük bir problem olur. Lafta kalır. Pek bir sonuca varmaz. Gelse katılsa, hadi her şey organize edildi, geldi katıldı. Evet anladı oldu. Bunu hayata geçirmek çok zor. Çünkü küçüklüğümüzden getirdiğimiz birtakım problemler var. Kendi travmalarımız var. Çocuklarımızın travmaları var. Bunları çözmek bir günlük iki günlük iş değil. O yüzden ebeveyn eğitimlerinin çok da bir fayda sağlayacağını zannetmiyorum. Ama şöyle olsaydı, ebeveynler eğitilmiş olsaydı ve çocuklarını akran zorbalığına karşı eğitseydi olur muydu? Evet, olurdu. Ama bu ebeveynlerin zaten içten güdülenmiş olmaları gerekiyor. Yani dışarıdan ben onlara bir eğitim vereceğim ve onlar tamamen akran zorbalığını ya da evdeki zorbalığı bitirecekler. Böyle bir şey çok ütopyik duruyor.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmenin ebeveyn eğitimlerine ilişkin görüşleri şu yöndedir:

K₉(Ö, K): “Öncelikle akran zorbalığının önlenmesinde ebeveyn eğitimlerinin çok fonksiyonel olduğunu, çok uygulanabilir olduğunu düşünüyorum. Yani biz burada veli toplantısı yaptığımızda öğrencisiyle ilgilenen, zaten akademik durumu iyi olan ve sorun çıkarmayan öğrencilerin velilerinin toplantılara geldiğini görüyoruz. Yani sıkıntı çıkaran öğrencilerin velilerinin çoğu gelmiyor. Gelseler bile hani orada iki saat ayıracak belki ama o iki saatlik süreye bile tahammül edemiyorlar, o iki saati ayırmanın çocuğu için ne kadar önemli olduğunun bile farkında değil. Veli gelmiyor. İşi var, başka bir çocuğu var, başka bir meşgalesi var. Dolayısıyla bunun çok fazla etkili olacağını düşünüyorum.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen ise ebeveyn eğitimlerine olumlu yönde bakmış ve görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₅(Ö, E): “Kesinlikle ebeveyn eğitimlerinin etkili olabileceğini düşünüyorum. Çünkü bu bir ekip işi. Öğrenci, öğretmen ve velilere seminerler verilebilir. Verilen eğitimler ile veliler çocuklarındaki belirtileri keşfedebilir. Düzenli toplantılar yapılabilir. Aileden zorba çocuklar ile ilgili bilgi alınmalı, ne gibi eksiklikleri var değerlendirilmeli.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir veli ebeveyn eğitimlerine olumlu yönde bakmış ve görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₃^(V, K): *“Ebeveyn eğitimlerinin etkili olacağını düşünüyorum. Okulda verilecek seminerler ile veliler bilinçlendirilebilir. Böylece aile çocuğa evde nasıl davranması gerektiğini, çocuğun yaşıtlarına karşı davranışlarının nasıl olması gerektiğini, aile içindeki iletişimin nasıl olması gerektiğini öğrenip çocukları daha bilinçli bir şekilde uyarabilirler.”*

Okul içi uygulamalar alt teması, disiplin kategorisini kapsamaktadır. Okul yöneticileri ve öğretmenler okul içi uygulamalar teması kapsamında okullardaki disiplin uygulamalarını ön planda tutmuş ve disiplin uygulamalarını olumlu yönde ele almışlardır. Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdürü okul içi uygulamalara ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁^(OM, E): *“Çeşitli çalışmalar yapıyoruz. Ama tek işimiz akran zorbalığı olmadığı için ve çatı akmasından tutun tuvaletin tıkanmasına, güvenlik personeline tutun temizlik personeline kadar, öğretmen eşleştirmelerden tutun ücretli öğretmenlere kadar, mali haklar, özlük hakları derken bir sürü sorun çıkıyor. Özel uygulama alanları konulmadıkça bu soruna zaman ayırmak zor oluyor.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdür yardımcısı okul içi uygulamalara ilişkin görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

K₂^(OMY, K): *“Okul içi uygulamalar diyorsunuz? Çocuklar derslere giriyorlar, çıkıyorlar gördünüz. Saatlerimiz var, zil çalıyor, teneffüsler. Hocalar otur, yapma çocuğum, kavga etme çocuğum derken zaten doğru dürüst ders de işlenmiyor. Çocuk dışarı çıkıp beden eğitimi yapamıyor. Bahçemiz yok. Resim, müzik dersleri var ama çocuğun ilgisi yok. Onu böyle lay lay lom ders zannediyor. Öteki derslerde bile kitap defter getirmeyen bir öğrenci kitlesi var. Hani gerçek bir öğrenci kitlesine eğitim verilir de burada sanki böyle dadılık yapıyoruz sadece. Hani kavga etmesin, bir şey olmasın, evine gitsin, yatsın uyusun, tekrar gelsin modunda. İnanın dolaşırsanız, şimdi baksanız öğrencilerin çoğunda şu anda kalem yok, kitap yok. Defter getirmemiş. Veliler ödevi yok mu hocam? diye bana soruyor. Böyle bilinçsiz grupla nasıl bir eğitim yapalım? Okul içindeki uygulamaları nasıl düzeltelim? Benim yapabileceğim okul içinde sadece çocuğun derse girmesini sağlamak.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer okul müdürü okul içi uygulamalara ilişkin görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K₄(OMY, E): “Okul içi uygulamalar önemli. Okul disiplini ne kadar sıkı tutarsa ve bunu uygularsa etkili olur. Okul içi uygulamalarda okullara daha çok yetki verilmesi lazım diye düşünüyorum. Caydırıcı disiplin müeyyidelerin uygulanması gerekir bence. Ama şu an bu disiplin uygulamaları çok yetersiz.”

Araştırmının katılımcılarından olan bir öğretmen okul içi uygulamalara ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₈(Ö, K): “Disiplinden bahsediyoruz. Bence bu etkili bir yöntem ama bu da korkutma kültürü üzerine kurulu maalesef. Çünkü korkutma kültürü olmazsa okullarda bu disiplini sağlamak çok zor olur. Evet, belki Montessori eğitim modelinin esas alındığı okullarda ya da işte Finlandiya modeli gibi okullarda uygulanabilir bir şey. Ama bizimki gibi Esasici öğretmenlerin Esasici olarak yetiştirdiği çocuklar bu eğitim ekolü içerisinde tabii ki biraz korkutma kültürü ile yetiştiriliyor. Ama bu etkili bir yöntem. Arkadaşına zorbalık uygularsa bir şekilde bir yaptırımla karşılaşacağını söylemek çocukları bir adım geri attırıyor. Engelliyor mu? Hayır. Biz görmeden, duymadan bir şekilde zorbalık devam ediyor.”

Araştırmının katılımcılarından olan bir diğer öğretmen ise okul içi uygulamalara ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₉(Ö, K): “Disiplin kısmen etkili olur diyebilirim, çünkü sadece sorunları bastırıyor ama o sorunun ortaya çıkmasını sağlayan asıl faktörleri ortadan kaldırmıyor. Yalnızca kontrol altında tutuyor disiplin ama maalesef sorunu kökten çözmiyor.”

Sosyal etkinlikler alt teması, tiyatro, sinema, futbol etkinlikleri alt kategorilerini kapsamaktadır. Katılımcılar sosyal etkinlikleri olumlu yönde ele almış ve zorbalığın azalmasında sosyal etkinliklere geniş yer verilmesinin olumlu akran ilişkilerinin oluşumunda etkili olacağını açıklamışlardır.

Araştırmının katılımcılarından olan okul müdürü sosyal etkinliklere ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁(OM, E): “Çocuğun okula kaynaşmasında önemli bir rolü var. Çocuğun bir filme, tiyatroya, müzeye götürülmesi önemli. Ama kağıt üzerinde gösterildiği kadar basit olmuyor bu. Yasal boyutu var velilerden izin alınması gibi, mali boyutu var. Götürülmesi gerekiyor ama hem mevzuat ve hem de maddi alanlarda zorluk yaşıyoruz. Bir de doğrudan sorumluluk bize ait oluğu için çekiniyoruz. Çocuğun başına bir şey geldiğinde biz sıkıntı yaşıyoruz. Düşük ihtimal ama olmayacak şeyler yaşanabiliyor. Evet, güzel duruyor sosyal etkinlikler ama arka planda kolay değil.”

Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdür yardımcısı sosyal etkinliklere ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₃(OMY, E): “Sosyal etkinlikler bence önemli. Yani zorbalık yapan 3-5 tane çocuk oluyor. Hani böyle ya gücüyle ya boyutuyla ya da bir şekilde o ortama hükmeden birkaç öğrenci oluyor. O çocukları engellersek aslında oradaki akran zorbalığını engellemiş oluyoruz. Bu çocuklar sosyal aktivitelere yönlendirilmeliler. Okul içindeyken bizi sevmiyorlar. Mesela ben bu tarz sorunlu, problemlili öğrencileri topluyorum ve etkinlik planlıyorum. Erkekse bu çocuklar mesela bir defasında birlikte halı saha maçına gittik. Aramızda bir şey oldu ve benim onlara yaptığımız etkinlikten sonra o sosyal etkinlikten sonra herhangi bir konuda ‘şunu yapmayın’ demem daha kolaylaştı. Ve bana sanki kendilerinden biriymişim gibi davrandılar ve beni dinlemeye başladılar. Bu konuyla alakalı düşüncelerimi önemsemeye başladılar. Sadece hani yasak olduğu için değil, hoca istiyor diye değil. Bence zorbalık çocukların okul ortamı dışında öğretmenleri ile kendi arkadaşları ile başka bir ortamda bir araya gelmeleri ile çözümlenebilir. Çünkü o zaman gerçekten birbirlerini tanıyorlar. Ve bence akran zorbalığının en büyük sebebi çocukların birbirlerini tanımamaları. Sadece dış görünüşte ön yargıları var. Herkes böyle belli bir gruplaşma içerisinde. Bunu aşmanın en güzel yolu bence bu sosyal etkinliklerin artırılmasıdır. Öğretmenler de bu etkinliklere katılsın. Mesela çocuk öğretmenini top oynarken görsün ya da işte sinemaya gidip bir film üzerine konuşulsun.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen sosyal etkinliklere ilişkin görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

K₈(Ö, K): “Sosyal etkinlikler çok etkili. Aileyi çok önemsiyorum. Okulun disiplinini de çok önemsiyorum ama bizim esas temel dinamiğimiz öğrenci. Yani öğrenci bunu neden yapıyor, sorunun köküne inmek ve o sorunun kökünden sonra bunu nasıl değiştirebileceğimizi düşünmek önemli. Çocuk belki yapacak başka iş bulamadığı için arkadaşına zorbalık uyguluyor olabilir. Sosyal medyadan gördüğü için zorbalık yapıyor olabilir. Öğrencilere sosyal etkinlikler düzenlemek bence çok etkili bir yöntem olabilir. Bu sosyal etkinliklerden kastımız da sadece zihinsel etkinlikler ile ilgili değil, bedensel etkinlikler ile ilgili olmalı. Çünkü çocuk ne kadar zıplarsa, koşarsa, oynarsa, enerjisini ne kadar atarsa başkasına sataşacak gücü kalmıyor, başka bir şey aklına bile gelmiyor çocuğun. Çünkü o kadar kendisiyle meşgul ki o anda. Diğerleri ile uğraşacak vakti kalmıyor.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen ise sosyal etkinliklere ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₉^(Ö,K): *“Öğrencilere sosyal etkinlik alanı tanımamız gerektiğini düşünüyorum. Bu gerçekten etkili oluyor. Mesela bizim okulumuz bu anlamda çok yakın bazı sergilere. Ücretsiz birçok sergi var. Çocukları yönlendirdiğiniz zaman gidiyorlar. Mesela birkaç tane sergi vardı ben çocukları yönlendirdim. Gönüllü olarak sergiye gidenlere artı puan vereceğim şeklinde söylediğimde giden öğrenciler oldu. Bu şekilde yönlendirdiğimiz çocukların gittiğine ve beğendiklerine de şahit oldum. Çocuklara böyle alanlar tanımamız gerekir. Ya da mesela gezi düzenlemiştik. Okulda çok yaramaz olan öğrencilerin aksine gezi süreci içerisinde beni yormadıklarını gördüm. Dolayısıyla öğrencilere yönelik yapılacak sosyal etkinliklerin etkili olacağını düşünüyorum. Çünkü bizim öğrencilerimiz genellikle kötü sosyal grupların olduğu yerlerde yaşıyor. Eğer biz bu öğrencilere farklı bir hayatın olduğunu açabilirsek onlar için etkili, faydalı olacaktır.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen ise sosyal etkinliklere ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₁^(Ö,K): *“Sosyal etkinlikler çok önemli. Yani bedenen bu çocukların yorulması lazım. Çünkü onların enerjisi çok fazla. Yani on saat birini dört duvar arasına kapattığınızda agresyonu yüksek olmayan birinin bile agresyonu yükselir. Dersler azaltılmalı. Öğleden sonraları tamamen egzersize ayrılmalı. Yani mümkünse her okulda spor salonları inşa edilmeli. Çok zor olduğu kanaatinde değilim. Para ayrılabilir bunlara.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir veli sosyal etkinliklere ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₆^(V, K): *“Sosyal etkinliklerin akran zorbalığının önlenmesinde etkin bir rolü vardır. Çocuklar etkinlikler aracılığı ile sosyalleşmeyi, iletişimi, anlamayı öğrenir. Arkadaşlarıyla hareket etmeyi öğrenir. Bu doğrultuda birlikte hareket edebilecekleri, görüş ve fikir alışverişi yapabilecekleri uygulamalar yapılabilir. Geziler düzenlenebilir. Proje ödevleri verilebilir. Bu sayede kaynaşabilirler.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer veli sosyal etkinliklere ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₉^(V, E): *“Sosyal etkinliklerin akran zorbalığının önlenmesinde kesinlikle etkin bir rolü vardır. Sosyal çocuk mutlu çocuktur.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir başka veli sosyal etkinliklere ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₃^(V,K): *“Bir çocuk sporla, müzikle, sanatla uğraşıyorsa bunların dışında sinema, tiyatro, konser vb. etkinliklere katılıyorsa bu çocuğun arkadaş grubu da kendisi gibi çocuklardan oluşur. Her çocuk nasıl bir karaktere sahipse, nelerden hoşlanıyor, neyle vakit geçiriyorsa kendine seçtiği arkadaşları da aynı şeyleri yapmaktan keyif alan, hobileri olan, iyi yetişmiş, bilinçli özgüvenli çocuklar oluyor.”*

TV aracılığı ile bilgilendirme alt teması, kamu spotu kategorisini kapsamaktadır. Katılımcılar, TV aracılığı ile prime time zamanlarda akran zorbalığına ilişkin kamu spotlarının verilmesinin farkındalık oluşturma noktasında etkin olabileceğini ifade etmişlerdir. Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdürü görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

K₁^(OM,E): *“Kamu idaresinin kamu spotlarıyla, kamu tanıtımlarıyla prime time zamanlarda bu konularda yayın yapması gerekiyor. Sevilen simalar ile TV’lerde kamu spotları ile farkındalık yaratılmalı. Çünkü Anadolu kültürü hala devam ediyor. İşte kadın erkek hala eşit olarak görülüyor. Ya da şiddet hâlâ bir çözüm yolu olarak görülebiliyor. İşte o çocuktur gençtir olur gibi söylemler yaygın olarak yer alıyor. Yani kültürel kodlarımızda da aslında bu var. İşte Finlandiya şöyle, Almanya böyle diye konuşuyoruz. Bizden farklı olan şey onların bizden daha zeki olması değil, kültürel kodlarla alakalı. Yani orada insanlar biliyorlar ki sen başka bir insana vuramazsın, bir insana vurmamalıydın. Şiddet çözüm yolu değil. Hakaret edersem bunun bir bedeli var, onun bir yaptırımı var. Bu şekilde oturmuş işleyen bir sistem var oralarda. Evet bizde de var. Ama biz biliyoruz ki bir hakarete uğramanın karşılığı olur böyle şeyler diye geçirtililecek sıradanlaşmış söylemlerden ibaret. Dolayısı ile sadece bu konuda kurulacak bir ekip, okulda yapılacak rehberlik hizmetleri ve bununla alakalı mevzuatın çalışılması, arada bir raporların yazılması bu sorunu çözecek gibi görünmüyor. Bunun için çok ciddi makro planlar gerekiyor.”*

Genel olarak değerlendirildiğinde okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin zorbalığı önleme yollarına ilişkin görüşleri ebeveyn eğitimleri, okul içi uygulamalar, sosyal etkinlikler ve TV aracılığı ile bilgilendirme kapsamında bir çerçeve sunmaktadır.

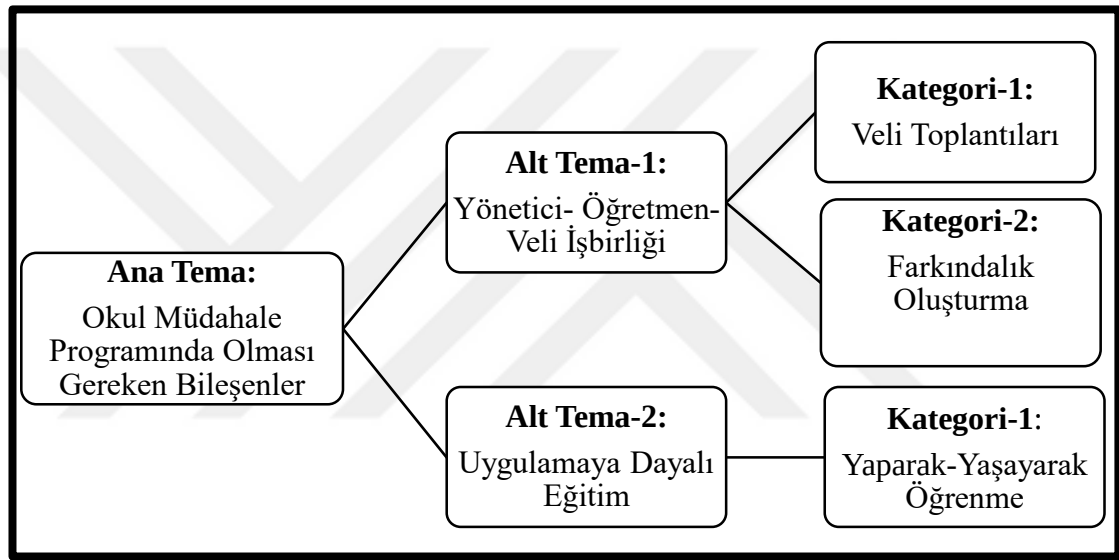
4.4. Tema-4: Okul Müdahale Programında Olması Gereken Bileşenler

Okul müdahale programında olması gereken bileşenler ana teması; okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin okullarda uygulanabilecek okul müdahale

programında yer alması gereken bileşenlerin neler olduğuna ilişkin görüşlerinden oluşmaktadır. Okul müdahale programlarında olması gereken bileşenler teması, ‘yönetici-öğretmen-veli işbirliği’ ve ‘uygulamaya dayalı eğitim’ olmak üzere iki alt temayı kapsamaktadır.

Şekil.12’de mevcut araştırmanın katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşan ve 4. temaya ilişkin verileri gösteren bir şema yer almaktadır. Şemada, okul müdahale programında olması gereken bileşenler ana temasına, alt temalarına ve kategorilere yer verilmiştir.

Şekil 12. Okul Müdahale Programında Olması Gereken Bileşenler Ana Teması, Alt Temaları ve Kategoriler

Yönetici-öğretmen-veli işbirliği alt teması, ‘veli toplantıları’ ve ‘farkındalık oluşturma’ kategorilerini kapsamaktadır. Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısı yönetici-öğretmen-veli işbirliğine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₂(OMY,K): “Öğretmenler arasındaki işbirliği önemlidir. Her şey sorun olabilir ama herkes elini taşın altına koyarsa, birlikte bir şeyler yapılırsa, takım halinde yapılırsa sorunlar biraz daha azalabilir. Ekip olarak bunu yapmak önemli. Bazı öğretmen arkadaşlarımızı, bazı velileri görüyorum. O kadar ilgisizler ki. Yani böyle hasbelkader gelmiş, maaşını alıyor. Derslere gireyim çıkayım ama bir şeye bulaşmayayım derdindeler. Çocukla ilgilenmiyor mesela. Çocuk bir şey yapıyor, uyarıyor. Kendisi sınıfa giriyor, farklı davranıyor, işte söylememesi gereken kelimeler söyleyebiliyor. Örnek olması gerekirken tam tersini yapabiliyor. Öğrenci

olumsuz bir davranış sergilediğinde öğretmene tutanak tutmalısın diyorum; ‘ben hiç bulaşmam, işte 25 senedir yazmadım, ne uğraşacağım’ şeklinde cevaplar veriyor. Uğraşacaksın, uğraşmalısın. Sen yapmayınca benim işim zorlaşıyor. Yani bunlar hep birbirini etkileyen şeyler zincir misali ve buna çare bulamamak beni yıpratıyor.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer okul müdür yardımcısı ise işbirliğine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₃(OMY, E): *“Rehberlik servislerinin önemi çok büyük okullarda bu anlamda. Sınıf öğretmenliği yapan arkadaşların özellikle o öğrencileri tanımak adına doldurdıkları formları incelenme konusundaki eksiklikleri gidermeleri gerekiyor. Çocuk oraya genelde 1-2 tane anahtar kelimeyle kendini ifade edebilecek bir şey yazabiliyor. Ve aslında üzücü olanı da zaten akran zorbalığına uğrayan çocuk bir yerden sonra bakıyor ki kimse yardım etmiyor durumu kabulleniyor. Rehberlik servisini sadece o hır gür çıkaran tiplerin yöneldiği bir yer olmaktan çıkarmamız lazım. Yani burada da bence yine en önemli iş öğretmenlere düşüyor. Çünkü sınıfa giriyor öğretmen, sessizi de görüyor, konuşanı da görüyor. Hiç konuşmayanı biz seviyoruz ama bunu değiştirmemiz gerekiyor galiba. Çünkü hiç konuşmadığı zaman çocuk belki sorunlar içerisinde yüzüyor da olabilir. O anlamda ben okullarda daha etkin bir rehberlik olmasını isterdim. Olmasını sağlamak isterdim.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen veli toplantılarının ve işbirliğinin etkinliğini vurgulayarak görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₈(Ö, K): *“Akran zorbalığının tek bir sebebi yok. Dolayısıyla çözümü de tek bir şekilde sağlanamaz. O yüzden bütün sebepler oturup tartışılıp bir şekilde uzman görüşleri alınıp sonuçlar da yapılabilecekler de o şekilde listelenmelidir. Okul düzeyinde müdahalesi mümkün mü? Mümkün. Bunun paydaşları, bileşenleri ne olur? İşte veli toplantıları yapılabilir, veliler bilgilendirilebilir. Okul yönetimi öğrencilere zorbalık uygulamanın yaptırımlarını söyleyebilir. Daha çok sosyal faaliyete yer verilebilir okullarda. Ancak veli, okul yönetimi, öğretmen ve öğrenci işbirliğiyle sağlanabilir.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen ise görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K₉(Ö, K): *“Disipline gitmekten öğrenciler korkmuyorlar ya da işte veline haber verilecek ya da sınıfta kalacaksın denildiğinde öğrenciler bunu önemsemiyor. Hocam ben sınıfta kalırsam zaten okulu bırakacağım şeklinde konuşuyor öğrenciler. Böyle bir hava hakim öğrencilerde. Notu düşük olan öğrenciler de genellikle zorbalık gibi*

davranışlara eğilimli öğrenciler oluyor. Veli öğrencinin peşini bırakmadığı sürece, bizler de gerekli uyarıları yaptığımızda etkili oluyor. Disiplinin etkin olmasında veli işbirliğinin önemli olduğunu söyleyebilirim.”

Uygulamaya dayalı eğitim alt teması, yaparak-yaşayarak öğrenme kategorisini kapsamaktadır. Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen işbirliğinin ve veli toplantılarının yanı sıra okullarda yaparak-yaşayarak öğrenme modelinin etkili olabileceğine dikkat çekmiş ve görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₈(Ö, K): *“Mesela benim öğretmenim köy enstitüsü çıkışlıydı. Biz yaparak-yaşayarak öğrenme modeliyle büyüdük ve bu okul iklimi gerçekten çok etkiliydi. Biz o kadar çok bir şeyler üretmeye odaklanmıştık ki, üretime odaklanmıştık ki başkalarına zorbalık yapmak aklımıza bile gelmiyordu. Çünkü çok fazla yaparak- yaşayarak öğreniyorduk. Matematiği bile dışarıdaki nesneler ile öğreniyorduk. İşte uygulama bahçemiz vardı, tarım yapıyorduk. İşte nehir vardı okulumuzun kenarında nehre gidip oradan kilden vazolar yapıyorduk. Yetiştirdiğimiz çiçekleri vazolara koyuyorduk. İş eğitimi dersimiz vardı hayata dair birçok şey öğreniyorduk, bahçemizden topladığımız gıdalar ile yemek yapıyorduk. Yaparak- yaşayarak öğrenme modeli okullarda uygulansa en azından ilkokul düzeyinde olsa gerçekten etkili olur. Ama liseye kadar gelmiş bir çocuk sadece olumlu bir okul iklimiyle kesinlikle zorbalıktan vazgeçmez.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir veli görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K₁₄ (V,K): *“Akran zorbalığını önleyebilmek için genel anlamda sosyal medya kısıtlaması, evde ve okulda disiplin uygulaması yapılmalıdır.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir başka veli görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K₂₁(V,K): *“Akran zorbalığını önleyebilmek için animasyonlar düzenlenip bu animasyonlara öğrencilerin katılımları sağlanmalı ve afiş-broşür hazırlanarak okul içerisinde sergilenmelidir.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer veli görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

K₁₃(V,K): *“Okullarda öğretmenler, güvenlik personeli ve polis başta WC olmak üzere koridor ve sınıfları sık sık kontrol etmelidir. Öğrenciler, kavga, haraç kesme vb. durumlar için okula gelirken yanlarında kesici alet taşıyabilirler. Ders esnasında aniden çanta, mont, üst araması yapılmalıdır. Okulda öğrencilere bu konu ile ilgili seminerler verilebilir. Zorbalık yapan öğrenciler uyarılmalı, devam ettiği takdirde cezalandırılması gerekir. Okuldan çıktıktan sonra çocuğun direkt eve gelmesi aile tarafından takip edilmelidir.”*

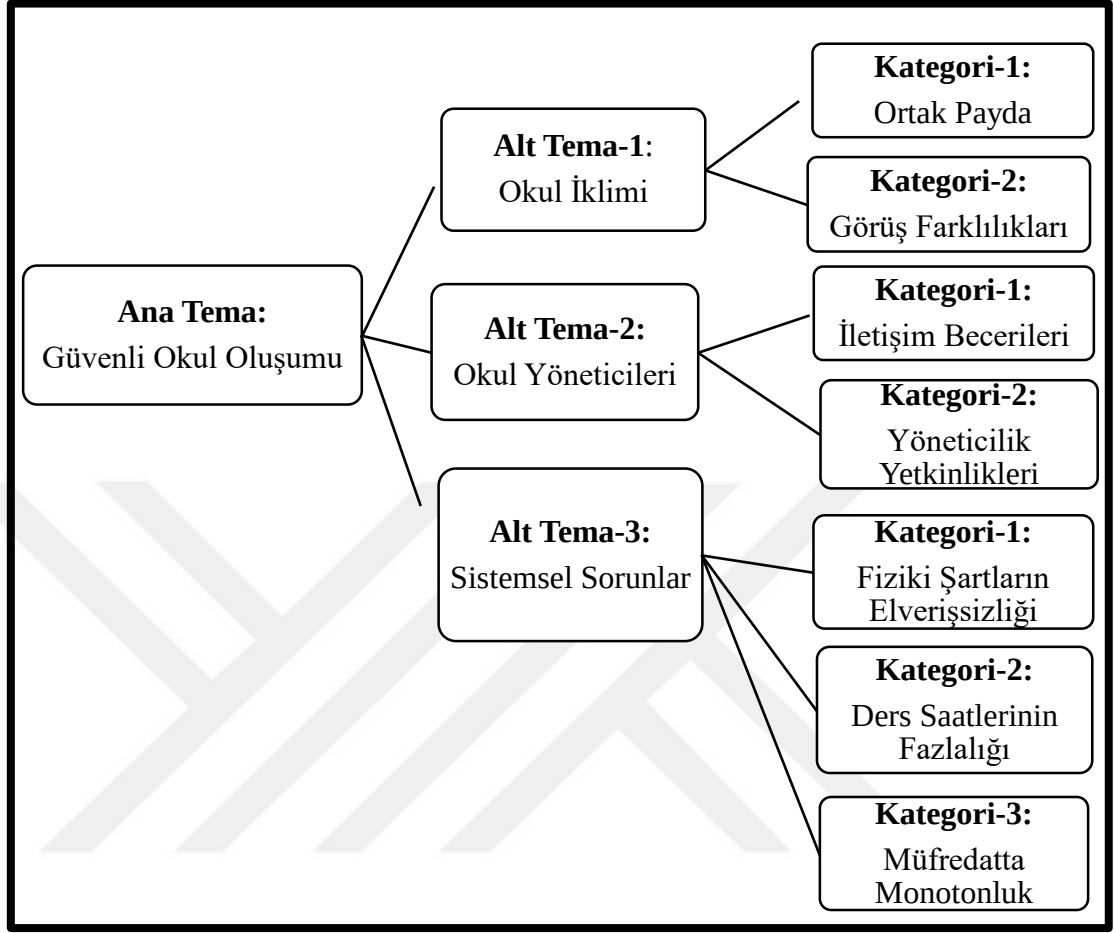
Genel olarak değerlendirildiğinde okul yöneticileri, ğretmen ve ğrenci velilerinin okul müdahale programlarında olması gereken bileşenlere ilişkin görüşleri yönetici-ğretmen-veli işbirliği ve uygulamaya dayalı eğitim kapsamında bir çerçeve sunmaktadır.

4.5. Tema-5: Güvenli Okul Oluşumunda Temel Bileşenler

Güvenli okul oluşumunda temel bileşenler ana teması; okul yöneticileri, ğretmen ve ğrenci velilerinin güvenli okul kavramının tanımına, güvenli okul oluşumunda yer alması gereken temel bileşenlerin neler olduğuna ve güvenli okul oluşumunda önemli yer tutan okul iklimi ve yönetici etkinliği bileşenlerine ilişkin görüşlerinden oluşmaktadır. Güvenli okul oluşumunda temel bileşenler ana teması, ‘okul iklimi’, ‘ okul yöneticileri’ ve ‘sistemsel sorunlar’ olmak üzere üç alt temayı kapsamaktadır.

Şekil.13’de mevcut araştırmanın katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşan ve 5. temaya ilişkin verileri gösteren bir şema yer almaktadır. Şemada, güvenli okul oluşumundaki temel bileşenler ana temasına, alt temalarına ve kategorilere yer verilmiştir.

Şekil 13. Güvenli Okul Oluşumunda Temel Bileşenler Ana Teması, Alt Temaları ve Kategoriler

Okul iklimi alt teması, ‘ortak payda’ ve ‘görüş farklılıkları’ kategorilerini kapsamaktadır. Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdürünün okul iklimine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K₁^(OM, E): “Okul iklimi soyut bir kavram. Doğrudan şöyle yapılırsa iyi okul iklimi olur, böyle yapılırsa kötü okul iklimi olur diye elbette bununla alakalı bazı veriler, tavsiyeler, maddeler falan söz konusu ama bu iki kere ikinin dört ettiği bir alan değil. Açık söylemek gerekirse okul ikliminin pek çok bileşeni var. Okulun bulunduğu yer, bulunduğu tarih, okulun türü, gelen öğrencilerin niteliği, oradaki öğretmen kadrosunun yapısı, gelen idarenin yetkinliği ya da zayıflığı, veli profili, semtin esnafı. O kadar çok bileşen var ki okul iklimine etki eden. Tek bileşen öğretmen ve okul idaresi olmadığı için okulu güvenli hale getirmek sıkıntı yaratabiliyor. Örneğin; İstanbul üzerinde konuşacak olursak hakikaten bazı böyle sıkıntılı mahalleler var. O sıkıntılı mahallelerin bulunduğu yerde bir okul olduğu zaman siz ne yaparsanız yapın orada güvenli okul iklimi oluştururken zorlanabilirsiniz. Gelen çocuklar o okul çevresindeki

yapılara uygun çocuklardan oluşuyor. İşte böyle bir yerdeyse okul tutup da güvenli bir okul iklimi oluşturacağım dersiniz, biraz ütöpik kaçabiliyor. Bu elbette sorumluluktan kaçalım, hiçbir şey yapmayalım anlamında değil ama steril bir okul iklimi oluşturmak kağıt üzerinde kalır.”

Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdür yardımcısı okul iklimine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₃(OMY, E): “Okul ikliminin güvenli okul oluşturmadaki rolü nedir diyecek olursak? Ben en önemlisinin okul iklimi olduğunu düşünüyorum. Çünkü kendi arasında sorun yaşayan bir idarenin, kendi arasında sorun yaşayan öğretmenlerin o sorunlardan kurtulup çocuğa ulaşma şansının olduğunu düşünmüyorum. Okulu güvenli hale getireceklerini de düşünmüyorum. Çünkü sorunlu ortam her zaman bireyselleşir. Ben her zaman bunu savunuyorum. Yani kolektif bir bilinç olmaz orada. Çünkü herkes birbiriyle uğraşır. Yani ben 21 yıldır yapıyorum bu işi. 21 yıllık öğretmenim, 10 yılını yönetici olarak yaptım. Kaos varsa kalite her zaman düşer. Güvenlik de düşer. Çünkü biz bir ekibiz. Ekip olarak hareket etmeliyiz.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmenin okul iklimine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K₇(Ö,K): “Okul ne kadar güvenli olursa olsun, o çocukların birebir olan iletişimlerini etkileyemeyiz. Yani onların iletişimlerine biz müdahale edemeyiz ya da duygularına, düşüncelerine. Okul müdürü ne kadar bu konuda kendini sorumlu hissetse de, bu ortamı sağlasa da okul güvenli olsa da çocukların birbirleriyle olan davranışlarına ne kadar müdahale edebiliriz ya da kendinden farklı gördüğü çocukla alakalı fikirlerine ne kadar müdahale edebiliriz? Belki seminerler verilir, etkinlikler yapılır, bir nevi fikirlerin değişmesi sağlanır ama %100 başarıya ulaşacağını düşünmüyorum. Sıfırlanacağını düşünmüyorum. Bu eğitimlerin faydasının olmayacağı çocuklar da olacaktır. Yani ben okul içerisinde %100 güvenli ortam sağlanacağını düşünmüyorum çünkü bu çok psikolojik bir durum aslında. Yani zorbalıktan kasıt şeyi engelleriz. Evet, şiddet engellenir. Ama davranış olarak kendinden farklı görmesi, dışlaması, konuşmak istememesi engellenemez. Sadece fiziksel zorbalık engellenir. Diğer türlü kendinden farklı olanı benimsemesine ne kadar müdahale edebiliriz? Yani insanların birbirleri hakkındaki fikirlerine ne kadar müdahale edebiliriz? Bu zorbalık şiddet olarak azalabilir. Okulda olay olmaz ama o çocukların düşüncelerinin değişmesi biraz kolay değil. Zaman alan bir şey bu.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmenin okul iklimine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K₁₁^(Ö, K): *“Şimdi şöyle söyleyeyim, okul yöneticisinin tabii ki görevi çok yüksek. Ben bu okulda bir buçuk sene önce bir öğrenciden şiddet gördüm. 28 yıllık meslek hayatım boyunca hiçbir öğrencimle düzeysiz bir iletişimim söz konusu olmadı. Ama bir buçuk sene önce burada şiddete uğradım. İşte karnıma tekmeler, hayatımda hiç duymadığım küfürler. 14 yaşında bir kız çocuğu okulun hemen kapının dışında bir başka öğrenciye zorbalık uygulayacaktı, müdahale edince şiddet bana yöneldi. Gazetelere de çıktık. Hatta o dönem kapıda giriş çıkışının kontrolünü sağlayabilecek herhangi biri yoktu. Devlet göndermemişti. Okul kendisi bulacak deniyordu. Hangi parayla bulacak, nasıl bulacak? Şimdi hep devletten bekleniyor gibi bir sonuç çıkacak ama evet devletten beklemek gerekiyor. Çünkü ben verdiğim verginin bana geri dönmesini istiyorum.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmenin okul iklimine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K₉^(Ö, K): *“Öncelikle okul iklimi çok güzel, çok huzurlu olsa da akran zorbalığı yine olur. Çünkü insan dediğimiz varlık şiddete eğilimli varlıktır. Dolayısıyla yalnızca kurumlar insanların içindekilerini, içgüdülerini yok etmeye yetmez. Yani en huzurlu okulda da birtakım sorunlar olacaktır. Fiziksel olmasa da sözel şekilde akran zorbalığı olacağını düşünüyorum. Çünkü insan böyle bir varlık.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısının okul iklimine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K₄^(OMY, E): *“Zorbalık sıfırlanamaz. İllaki bir zorbalık olacak. Ben öyle düşünüyorum. Yani koca bir yaz boyunca biz hep sıcak görmüyoruz, arada bir yağmur da görüyoruz. Zorbalık olacaktır. Ama bunun şiddeti önemli. Zorbalık yapan kişinin bunu idrak edip empati kurmasını sağlamak aslında önemli. Öğretmenleri, idareyi, öğrencileri en iyilerden oluştursak da, müthiş bir fiziksel yapı da oluştursak biz insanız ve dürtüler bizi hiçbir şey yapamıyorsanız ağacın dalını kırmaya doğru yönlendiriyor. Okul ikliminde okul idaresinin rolü çok önemlidir. Ama yeterli değildir.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir veli güvenli okul oluşumunda okul ikliminin etkisine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₂^(V, E): *“Okul ikliminin olumlu olması, idarenin etkin rol alması önemli olabilir fakat yeterli olmaz. Akran zorbalığı halledilecek gibi gözüküyor. Akran zorbalığı sıfırlanamaz. Mümkün değil. Okul içerisinde engellense, bastırılabilir bile okul*

kapısından çıkıldığında yine başlayabilir. Okul idaresi buna bir yere kadar müdahale edebilir. Onlardan da çok fazla şey beklenemez. Önemli olan ebeveynlerin bilinçlenmesi. Bunu ancak biz durdurabiliriz.”

Okul yöneticileri alt teması, ‘iletişim becerileri ve yöneticilik yetkinlikleri’ kategorilerinden oluşmaktadır. Katılımcılar okul yöneticilerinin etkili bir iletişim becerisine ve yöneticilik yetkinliğine sahip olmalarının, olumlu bir okul ikliminin dolayısı ile güvenli bir okulun oluşumunda önemli rol oynadığını ifade etmişlerdir.

Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdürü okul yöneticisinin güvenli okul oluşumundaki rolüne ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁(OM, E): *“Bu sorun sadece okul idaresine bırakılacak bir konu değil. En başarılı örnek olarak Finlandiya gösteriliyor. Hem Aile Bakanlığı hem güvenlik birimleri hem Eğitim Bakanlığı birlikte hareket ediyor. Sağlığıyla, beslenmesiyle, güvenlik riskiyle pek çok bileşenli uzun süreli bir yatırım planlaması yaparak bugünkü noktaya geldiler. Yani Milli Eğitim sadece Milli Eğitime bırakılmamalı. Hani ben kendi okul türü özelinde konuşuyorum. Bizim gibi risklerin yüksek olduğu okul çevreleri özelinde konuşuyorum. Uyuşturucuya erişim konusunda riskimiz yüksek. Evsizler, baliciler, tinerciler zaten kapılarda cirit atıyor. Çocukların gelmiş oldukları yerler semt kültürü olan yerler. Öğretmenlere bu sorunu çözün demek olmuyor. Okul yöneticilerine tabii ki rol düşüyor. Birincisi tanınması gerekiyor öğrenci profilini, velisini. Sonraki aşamalarda gerek Milli Eğitim kaynakları, gerek diğer kaynaklar varsa fiziki şartların iyileştirilmesi ya da okulun değişik birimlerinin güzelleştirilmesi sağlanmalı. Önce kişileri, çevreyi tanıyıp anlayıp ona uygun bir planlama program yapmak gerekiyor”.*

Araştırmanın katılımcılarından bir okul müdür yardımcısı okul yöneticisinin güvenli okul oluşumundaki rolüne ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₃(OMY, E): *“Okul yöneticisinin güvenli okul oluşumundaki etkisi nedir? Ben şunu söyleyebilirim. En etkili olacak kişi okul yöneticisidir. Mesela biz neler yapıyoruz? İşte yoklamaları giriyorum, gelen veliler ile görüşüp devamsızlıkları izne çeviriyorum ya da raporlarını teslim alıyorum, ders programlarını hazırlıyorum, maaşları yapıyorum. Sosyal etkinlikler ile ilgili çalışmaları yapıyorum. Bu kağıt üzerindeki işleri tek bir kişi yapabilir. Yöneticilerle ilgili en önemli sorun iletişim. İletişimi yüksek yöneticiler ile çalışmıyoruz çoğu zaman. Yöneticinin iletişimi eğer yüksek değilse sıkıntı oluyor. Yönetici aslında veli, öğrenci, öğretmen arasında bir köprü. Ve bu üçüyle iletişimi sağlıklı kurmuyorsa orada iyi bir okul ikliminden söz*

edemeyiz aynı zamanda güvenli bir okuldan da söz edemeyiz. Ama benim için çok daha basit düşünerek söylüyorum, bunların hepsinin dışında söylüyorum. Bence güvenli okul, güvenlik deyince kimsenin içeriye girememesi, içeriden kimsenin dışarı çıkamaması ve ailenin çocukla ilgili aklının burada kalmaması. Mesela, ben eğer çocuğu hastaysa velisini arıyorsam ve buraya çağırıyorsam ya da işte ders boşsa, çocuğun geç gelmesi gerekiyorsa ve bununla ilgili veliyi zamanında bilgilendiriyorsam, ortaya çıkacak aksaklıkları zamanında kapatabiliyorsam bu önemli. Ben idareciye büyük iş düştüğünü düşünüyorum açıkçası bu anlamda. İletişim gücünün çok yüksek olması gerekiyor. Çünkü herkesle iletişim kuran aslında idare. Çoğunlukla idare kaynaklı okul iklimi bozulur. Yani idareciler gerekli iletişim gücüne sahip olurlarsa ben onların olumlu okul iklimini sağlayacağını aynı zamanda da güvenli okulun oluşmasında da oldukça büyük bir rol oynayacaklarını düşünüyorum.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen okul yöneticisinin güvenli okul oluşumundaki rolüne ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₉(Ö, K): *“Her şeyi okul müdürüne yıkmak, tek başat faktörün okul müdürü olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Öğretmen işini yapmazsa okul müdürünün yapacağı şey bir yere kadar olacaktır. Yani öğretmen gördüğü yerde gerekli müdahaleyi yapmazsa okul müdürünün tek başına etkili olacağını düşünmüyorum. Bu hayalperestlik olur.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısı okul yöneticisinin güvenli okul oluşumundaki rolüne ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₄(OMY, E): *“Okul idaresinin rolü çok önemlidir kabul ediyorum ama ne kadar çabalarsa çabalasın fiziki yapı yardım etmiyorsa, çevre etkenleri yardım etmiyorsa onun da eli kolu bir yere kadardır.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen okul yöneticisinin güvenli okul oluşumundaki rolüne ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₅(Ö, E): *“Okul idaresi el birliği ile görevini sağlıklı bir şekilde yaptığında, ciddiye aldığı anda düzene giriyor her şey. İnsan ilişkilerini kullanarak, yöneticilik yetkinliklerini kullanarak öğretmenlerle iletişim kurabilir. Güzel bir ortam ortaya çıkabilir. Böyle olduğu zaman okulun iklimi değişiyor. Güvenli olması, çocukların okula bakışı, öğretmenlerin okula bakışı, aidiyet duyguları her şey olumlu yönde değişebiliyor.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir veli okul yöneticisinin güvenli okul oluşumundaki rolüne ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₃^(V, K): *“Okul idaresi tek başına rol oynayamaz. Zorbalığın önlenmesinde okul idaresi, veliler ve öğrenciler birlikte ilerlemelidir.”*

Araştırmanın katılımcılarından olan bir başka veli okul yöneticisinin güvenli okul oluşumundaki rolüne ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₁₇^(V, E): *“Okul idaresi tek başına çözüm olamaz. Aileler ile sık sık toplantılar yapılmalı. Aileler çocukları ile daha fazla vakit geçirmelidir. Aileler çocuklarına sevgiyi, iyiliği aşılamalıdır.”*

Sistemsal sorunlar alt teması, fiziki şartların elverişsizliği, ders saatlerinin fazlalığı ve müfredatta monotonluk kategorilerinden oluşmaktadır. Katılımcılar, güvenli okul oluşumunda sistemin önemli bir rol oynadığını belirtmişler ve fiziki şartların elverişsizliği, ders saatlerinin fazlalığı ve müfredattaki monotonluk gibi olumsuz hususların sistemi olumsuz etkilediğini ve sistemin olumsuz işleyişinin ise güvenli bir okul oluşumunu olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir.

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen güvenli okul oluşumunda sistemin etkisi olduğunu vurgulamış ve görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₉^(Ö, K): *“Güvenli, olumlu bir okul ikliminin oluşabilmesi için sistemin genel olarak sorgulanması gerekir. Bazen okulun içindeyken düşünüyorum. Hani biz burada ne yapıyoruz diyoruz. Derslere giriyoruz, çıkıyoruz. Yani böyle bir sistemle mi eğitim vermeliyiz gerçekten? Mesela şurada çocuğun gördüğü küçük bir ağaç var. Doğadan kopuk bir eğitim ile ne kadar huzuru sağlayabiliriz? Yalnızca binalarımızın düzgün olmasıyla, derse vaktinde girip çıkmak ile çocukları hayata nasıl ne kadar hazırlayabiliriz? Bazen gerçekten bu okul sisteminin hapisane gibi olması ve belirli bir monotonlukta gitmesinin sorgulanması gerektiğini düşünüyorum ben. Güvenli okul sağlanmasında öncelikle içinde bulunduğumuz bu eğitim sisteminin genel olarak sorgulanması gerek.”*

Genel olarak değerlendirildiğinde güvenli okul oluşumundaki temel bileşenlere ilişkin okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin görüşleri okul iklimi, okul yöneticileri ve sistemsal sorunlar kapsamında bir çerçeve sunmaktadır.

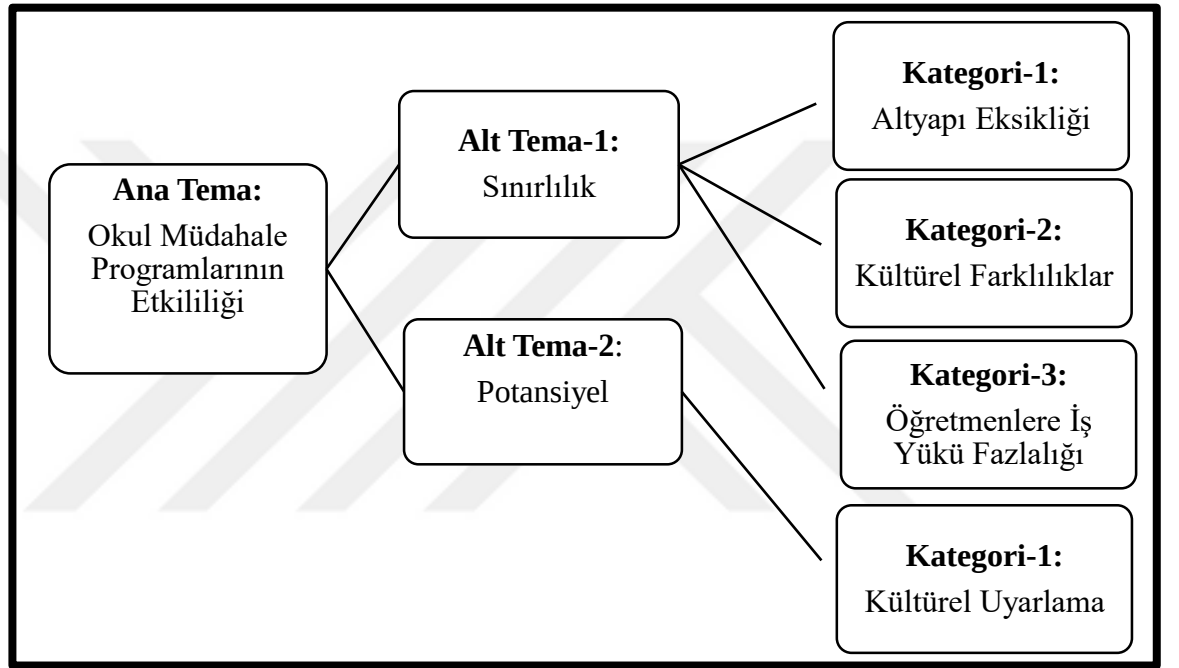
4.6. Tema-6: Okul Müdahale Programlarının Etkililiği

Okul müdahale programlarının etkililiği ana teması; okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin okul müdahale programlarının rolüne ve etkililiğine

ilişkin görüşlerinden oluşmaktadır. Okul müdahale programlarının etkililiği ‘sınırlılık’ ve ‘potansiyel’ olmak üzere iki alt temayı kapsamaktadır.

Şekil.14’de mevcut araştırmanın katılımcılarının görüşleri doğrultusunda oluşan ve 6. temaya ilişkin verileri gösteren bir şema yer almaktadır. Şemada, okul müdahale programlarının etkililiği ana temasına, alt temalarına ve kategorilere yer verilmiştir.

Şekil 14. Okul Müdahale Programlarının Etkililiği Ana Teması, Alt Temaları ve Kategoriler

Katılımcılar, okul müdahale programlarının etkililiğine ilişkin görüşlerini uygulanabilirlikleri açısından ‘sınırlılıkları ve potansiyelleri’ noktasında açıklamışlardır. Sınırlılık alt teması; ‘altyapı eksikliği, kültürel farklılıklar ve öğretmenlere iş yükü fazlalığı’ kategorilerini kapsamaktadır. Araştırmanın bazı katılımcıları okul müdahale programlarının etkililiğini uygulanabilirlikleri açısından olumsuz yönde ifade etmişlerdir. Araştırmanın katılımcılarından olan okul müdürünün okul müdahale programlarının sınırlılığına ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K₁(OM,E): “Şimdi tabii eğitimle alakalı kuramlar, kavramlar, ilkeler, prensipler maalesef genelde dışarıdan oluyor, yani biz bunlara çok kafa yormuyoruz ya da literatüre çok katkı sağlayamıyoruz bilmiyorum ama hep gördüğümüz, danıştığımız kaynaklar yabancı oluyor. Bunlar da onlar. Mesela KiVa Finlandiya kökenli. Mesela orada diyor ki işte biz çalışmalarımıza öğrencileri dahil ettik ve % 80-90 başarılı

olduk. Şimdi bir kurallı toplumlar var bir de kuralla çatışan toplumlar var. Bizde kurallar çiğnenmek içindir diye bir klişe vardır ve bu toplumdaki önemli bir kesimin aklında yer edinmiş bir prensiptir. Programlar, kuramlar, kurallar oluşturuluyor. Ama bunlar yabancı menşeli olduğu için onların kültürlerine uygun olabilir. Ama Türk kültürlerinde bunlar nasıl adepte edilir, nasıl yapılır? İyi bir çalıştay gerekiyor bununla alakalı. Hakikaten kültür çok önemli. Yani bunu göz ardı edemeyiz. İnsanların belki genlerine kadar işlemiş, davranışlarını şekillendiren bir olaydan bahsediyoruz. O yüzden hani orada geliştirilen bir programın orada başarılı olmuş olması bizde de olacağı anlamını taşımaz. Bunu söylemeye çalışıyorum. Yurt dışına gittiğimizde ve okulları gözlemlediğimizde bizden farklı bir çevresi, iklimi olduğunu anlayabiliyoruz. Şimdi onlar doğal olarak kendi sorunlarına, kendi insan yapısına, kendi kurumlarına, kendi kurallarına göre bir model belirliyorlar. Bu bize ne kadar oturur bilmiyorum. Ama tabi örnek olarak alınıp bizde de yeni model geliştirilebilir. Bence geliştirilmeli de. Çünkü akran zorbalığı hakikaten ülkemizin önemli bir sorunu oldu.”

Araştırmamanın katılımcılarından olan bir öğretmen okul müdahale programlarının sınırlılığına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₉(Ö, K): “Bu soru sorulduğunda ilk görev yaptığım okul aklıma geldi. Doğu’da çevresel olarak kötü nitelendirilebilecek bir ortaokulda görev yapmışım ve akran zorbalığı çok fazla idi. Velilerimizden hapse girip çıkmış olanlar vardı. Dolayısıyla çocuk şiddetin içinde büyüyor. Çünkü anne babası da zaten çocuğa şiddet uyguluyor. Dolayısıyla çocuk şiddeti kötü bir şey olarak görmüyor. Bu onun için bir iletişim haline gelmiş artık. Bazı öğrencilerin velileri Türkçe bilmiyordu, öğrenciyle iletişim kuramıyorduk mesela. Öğrenci ne dediğimi anlamıyordu. Böyle bir iletişim, dil sorunu vardı. Dolayısıyla KiVa, Olweus gibi programlar bazı yerlerde uygulanabilir. Neden olmasın? Ama tüm Türkiye’de uygulanabileceğini düşünmek hayalperestlik olur. Çünkü Türkiye gerçekten bölgeden bölgeye, coğrafyadan coğrafyaya çok değişiklikler arz eden bir ülke. Her yerin dinamiği o kadar farklı ki aslında. Fakat işte pilot okul olarak seçilebilecek güzel bir okulda mesela bir Anadolu lisesinde uygulanabilir. Neden uygulanmasın? Ama bu tür programların Türkiye’nin genelinde uygulanacağını düşünmek hayalperestlik olur.”

Araştırmamanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen okul müdahale programlarının sınırlılığına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₈(Ö, K): “Yani KiVa ve Olweus gibi modeller nasıl modeller tam olarak bilmiyorum. Bu tarz uygulamalar ilköğretim kademesinde etkilidir. Bütün o bizim işte

milli değerlerimiz, manevi değerlerimiz ya da işte değerler eğitimi kapsamında işlediğimiz o dersler çocukken ekilmeli çocukların zihnine. Arkadaşını üzmenin ne kadar kötü bir şey olduğu empatisi o süreçte yaratılmalı. Yoksa siz yetişkinliğe çok yaklaşmış bir bireye şimdi yekten işte sen empati kurmalısın, bak arkadaşın çok üzülüyor demek ile bunlar çözülmez ve Türkiye'de açıkça söyleyeyim, liselerde uygulanırsa öğretmenlerin üstüne bir yük daha bindirilir. Hiçbir gerçekçiliği ve altyapısı yok ama ilkokullarda verimli olabilir. Çünkü onlar küçük ve o tohumu o filizi küçük yaşlarda beyinlerine ekersek, evet orada yeşerir ama kalkıp köklenmiş bir ağacı toprağa yerleştirmek nasıl zorsa lisedeki çocuğa da akran zorbalığının kötü bir şey olduğunu, empati kurmasının ne kadar önemli olduğunu anlatmak öylesine zor. Hiç mi etkili olmaz yani birkaç çocuğumuzda etkili olabilir ama bu genele yayılabilir mi? Hiç sanmıyorum, çok ütopik duruyor.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen okul müdahale programlarının sınırlılığına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₂(OMY, K): “Keşke uygulansa ama yapacak kişiler mevcut değil şu durumda, yani çok profesyonellik gerektirir. Bu programların varlığından bile haberdar değiliz. Kaldı ki bu okullarda uygulansın. Bu konuda çok uzman birileri gelse bile baş edebileceklerini zannetmiyorum. Yani öğretmenlerin yetersizliği ile beraber velilerin yetersizliğini de düşününce bu çocuklara bizim ne faydanız olacak. Çok böyle negatif konuşuyorum ama maalesef bunlar gerçek. Keşke güzel şeyler olsa da söylesem.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir diğer öğretmen okul müdahale programlarının sınırlılığına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₄(OMY, E): “Bunun faydasının olacağı bölgeler vardır ama her yerde olmaz. Bizim ülkemizin sosyal yapısı çok farklı. Ve bunun alt yapısını oluşturabilecek işte teknolojik altyapıya ihtiyaç var. Yani toplumsal bir paylaşım alanıyla ilgili sıkıntı yaşıyoruz. Biz hep kavga ederek hakkımızı elde etme peşindeyiz.”

Araştırmanın katılımcılarından olan bir okul müdür yardımcısı okul müdahale programlarının sınırlılığına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₃(OMY, E): “Bunların hepsi bir altyapı gerektirecektir. Entegre edilmesi gerekecektir. Çünkü toplumsal farklılıklar da tabii ki eğitimi etkileyen faktörlerdir. Yani birebir almak çok mümkün olmayacaktır. Olabilir mi? Olabilir ama ben açıkçası çok fazla etkisi olacağını düşünmüyorum. Bizdeki akran zorbalığının boyutu biraz daha farklı. Hani fiziksel şiddete varacak akran zorbalıklarından bahsediyoruz. Sağduyusunu kaybetmiş şekilde bir akran zorbalığı. Bir de hep biz haklıyız ve hiç

empati yok. Yani hiçbir öğrenciyi haksız görmedim. Bir defa şunu bence yapmamız gerekiyor bunların hepsinin sonucunda bir insan hep haklı olamaz. Yani bence çocuklara bunu anlatmak da gerekiyor. Yani hep haklı olduğu için yaptığı her şeyin doğru olduğunu zannediyor.”

Potansiyel alt teması, ‘kültürel uyarlama’ kategorisini kapsamaktadır. Araştırmanın bazı katılımcıları okul müdahale programlarının uygulanabilirliğini olumlu yönde ifade etmişler ve programlar üzerinde kültürel uyarlama yapılarak bu programların etkili olabileceğini belirtmişlerdir.

Araştırmanın katılımcılarından olan bir öğretmen okul müdahale programlarının potansiyeline ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K₆(Ö,E): *“Etkin olabilir. Bir şeyin üstüne gidilirse yapılmaz mı? Yeni bir düzenleme getirildiğinde her zaman uygulanması çok zor görünüyor. Öğretmen zorlanırım diyor. Öğrenci yapmam diyor. Bir önyargı var. Yani yapıldıktan sonra, yapılırsa niye olmasın? İşe yarar. Yani üzerine düşülürse mümkün. Ama tabii uygulamalar ve şu imkanlarla, öğrenci kalabalıklığı ile gerçekleşmiyor. Öğretmenimizin bakış açısıyla bir şeyler soyut kalıyor.”*

Genel olarak değerlendirildiğinde okul müdahale programlarının etkililiğine ilişkin okul yöneticileri ve öğretmen görüşleri doğrultusunda bu programların etkililiğine olumsuz kanaat getirilmiş ve bu programların sınırlılıklarına yer verilmiştir. Programların sınırlılıkları ise kültürel farklılıklar ile gerekçelendirilmiştir. Bazı öğretmen görüşleri ise bu programların etkili olabilme potansiyeline sahip olduğunu desteklemiş ve görüşler doğrultusunda bu programlar denenebilir görülmüştür.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde okullarda yaşanan akran zorbalığı vakalarına karşı yürütülen akran zorbalığı yönetimi kapsamında okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenci velilerinin akran zorbalığının tanımına, zorbalığı ortaya çıkaran temel faktörlere, zorbalığı önleme yollarına, okul müdahale programlarında olması gereken temel bileşenlere, güvenli okul oluşumunu etkileyen bileşenlere ve okul müdahale programlarının etkililiğine ilişkin görüşleri araştırmanın amacı ve alt amaçları doğrultusunda teorik ve mantıksal bir çerçevede ve kavramsal çerçevenin sunduğu bilimsel bulgulara dayandırılarak tartışılmıştır.

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması desenine uygun olarak tasarlanan bu çalışmada birbirinden farklı alt araştırma amaçlarına yönelik nitel verinin toplanması, analiz edilmesi ve bulguların sunulması aşamaları gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde ise benimsenen araştırma yöntemi ve desenine uygun olarak nitel verilerin analizi yoluyla ulaşılan bulguların teorik ve mantıksal bir çerçeve içerisinde harmanlanarak tartışılması gerekmektedir. Araştırma bulgularının bir araya getirilerek tartışıldığı ve yorumlandığı bu bölümde nitel araştırma yönteminin bir gereği olarak araştırmacının yapacağı analizlerin ve ulaştığı sonuçların kendi görüşleri ve bakış açısı doğrultusunda anlamlandırılması kaçınılmaz olabilmektedir. Araştırma hedeflerine ulaşılması noktasında en belirleyici hususlardan biri araştırmacının gerçek dünya ile sahip olduğu ve araştırmaya yansıttığı kendi bakış açısının uyumunu ve dengesini sürekli olarak dikkate alması gerekliliğidir. Bu uyumu ve dengeyi sağlama noktasında araştırmacı özverili davranmıştır. Sonuç olarak bu bölümde araştırmacı ulaşılan bulguların bütünlük oluşturacak şekilde bir araya getirilerek yorumlanması ve çıkarımda bulunulması sürecinde kendi bakış açıları ve düşüncelerinin yansımaları noktasında gerçekliklerin tam anlamı ile araştırma sonuçlarına aktarılmasında özen göstermiştir.

Yönetici, öğretmen ve veliler olmak üzere araştırmanın tüm katılımcılarının okullarda yaşanan akran zorbalığına ilişkin farkındalıklarının yüksek olduğu ve

zorbalığı ciddi bir sorun olarak gördükleri ve bu soruna karşı yoğun bir çaresizlik içinde bulundukları araştırma sonucunda saptanmıştır. Araştırma sonucunda okullarda zorbalığın farklı şekillerde görüldüğü; zorbalığın fiziksel, sözel, sosyal ve siber zorbalık şeklinde ortaya çıktığı katılımcıların ifadeleri ile belirlenmiştir. Okullarda görülen bu zorbalık türlerinden sözel zorbalığın görülme oranının diğerlerine göre çok daha fazla olduğu saptanmış ve sözel zorbalık kapsamına giren söylemlerin öğrencileri ötekileştirdiği sonucu ortaya çıkmıştır. Sözel zorbalık kapsamına giren söylemlerin öğrenciler arasında genel anlamda ‘şaka’ olarak nitelendirildiği ve bu zorbalık türünün sıradanlaştırılarak neredeyse bir zorbalık türü olarak görülmediği ifade edilmiştir.

Zorba davranışların ortaya çıkmasında görülen temel faktörler noktasında araştırmanın tüm katılımcılarının ilk olarak belirttikleri faktör ‘aile’ faktörü olmuştur. Akran zorbalığının nedenleri ve çözüm yolları üzerine yapılan araştırmalarda çocukların yetiştiği aile ortamlarının çocukların olumlu davranışlar edinmelerini sağlayabileceği gibi birtakım olumsuz davranışların da çocuklar tarafından edinilmesine sebep olabileceği ifade edilmektedir. Aile içi şiddet ile okuldaki zorbalık ilişkisini incelemek amacı ile yapılan bir çalışmada aşağılamak, cezalandırmak, zorlamak, güç göstermek gibi aile içi olumsuz iletişim biçimleri nedeniyle çocukların olumsuz etkilendiği, şiddetin öğrenilmiş bir davranış olduğu ve şiddetin var olduğu aile ortamlarında yetişen çocuklarda şiddet davranışının ortaya çıkma eğiliminin daha fazla olduğu ortaya konmuştur (Baloğlu vd., 2011). Araştırmanın katılımcıları bu savı destekleyecek nitelikte görüş bildirerek çocukların aile bireylerini rol model aldıklarını ve dolayısı ile aile içi ilişkilerin çocukların davranışlarını şekillendirdiğini belirtmişlerdir. Çocukların aile bireylerinin sergiledikleri olası şiddet içerikli davranışları örnek alarak sorunlar karşısında şiddeti bir çözüm yolu olarak benimsedikleri ifade edilmiştir. Aile bireyleri arasında kökleşmiş olan ve sorunları çözme noktasında sıradan hale gelen bu zorba davranışların önüne geçilemeyeceği vurgulanmıştır. Aile faktörünün yanı sıra ‘sosyal çevre’ faktörü zorbalığın ortaya çıkmasında etkin görülen bir diğer faktör olarak ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından sosyal çevre hem içerisinde yaşanılan muhit/semt ve arkadaş grupları hem de sosyal medya olarak sınıflandırılmıştır. Çocukların şiddet içerikli davranışları yaşadıkları muhit içerisindeki arkadaş gruplarından, akranlarından örnek aldıkları ve bu davranışları tekrarladıkları ifade edilmiştir. Akran zorbalığının nedenleri ve çözüm yolları üzerine yapılan birçok araştırmada sosyal medyanın çocukların davranışları üzerinde olumsuz etki yarattığı ve çocukların zorba davranışlarda bulunma

eğilimlerini artırdığı savunulmaktadır. Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yapılan bir çalışmada teknolojinin ve internetin çocukların gelişimlerini etkileyen önemli bir çevresel faktör haline geldiği ifade edilmiş ve çocukların internette bulundukları ortamların etkisinin fiziksel, bilişsel ve ahlaksal açıdan davranışlarına yansıdığı ve birtakım olumsuz davranışlar göstermelerine sebep olduğu belirtilmiştir (Otrar & Ökte, 2014). Bu görüş doğrultusunda araştırmanın katılımcıları özellikle son zamanlarda sosyal medyada hızla sayıları artmakta olan ‘influencer’ adı ile yer edinen içerik üreticilerinin gençlere olumsuz örnek olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar tarafından sosyal medya üzerinde etkin olan içerik üreticilerinin gençlere olumsuz rol model oldukları ve bu kişilerin kendilerini rol model alan gençlerin toplumsal ve kültürel anlamda sahip olunan değerleri kaybetmelerine sebep oldukları ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar ise çocukların bireysel özellikleri çerçevesinde zorba davranışlar gösterme eğiliminde bulunduklarını ifade etmiştir. Bireysel özellik ifadesi çocukların ‘kimlik oluşturma kaygısı’ ve ‘empati yoksunluğu’ şeklinde açıklanmıştır. Çocukların kimlik oluşturma kaygısı ile kendilerini ön planda göstermek, dikkat çekmek ve güçlü olduklarını ispat etmek amacı ile zorba davranışlara başvurdukları belirtilmiştir. Araştırmanın bazı katılımcıları ifade edilen bu savı destekler nitelikte görüş bildirmiş ve katılımcılar tarafından ülke genelinde bir empati yoksunluğunun mevcut olduğu ve herkesin yaşanan olaylar karşısında ne olursa olsun kendilerini haklı gördükleri ifade edilmiştir. Araştırmanın katılımcılarından öğrenci velileri zorba davranışların ortaya çıkmasında kendilerinin yani ebeveynlerin temel etken olduğunu belirterek ‘sevgisizlik’ faktörü üzerinde durmuşlardır. Sevgisiz ve ilgisiz bir aile ortamı içerisinde yetişen çocukların daha fazla şiddete eğilim gösterdikleri ifade edilmiştir. Çevre ve sosyal medya faktörleri yine ebeveynler tarafından gösterilen bir diğer önemli etken olmuştur. Zorba davranışların ortaya çıkmasına etki eden faktörlere yönelik araştırmanın tüm katılımcılarının zorbalığın ortaya çıkmasında birincil faktör olarak aileyi ve ikincil faktör olarak ise çevre ve sosyal medyayı gösterdikleri sonucu ortaya çıkmış ve tüm katılımcıların bu noktada ortak düşüncede birleştikleri görülmüştür.

Olası okul müdahale programlarının bileşenleri noktasında katılımcılara okullarda yapılabilecek olası ebeveyn eğitimlerine yönelik görüşleri sorulduğunda araştırmanın katılımcı velileri ebeveyn eğitimlerinin etkin olabileceğini ifade etmişlerdir. Buna karşı araştırmanın yönetici ve öğretmen katılımcılarının çoğu ebeveyn eğitimlerinin başarısız olacağı, okullarda yapılan olağan veli toplantılarına

bile katılım göstermeyen ebeveynlerin böyle bir eğitim seminerine katılımlarının sağlanamayacağı, katılımları sağlansa bile eğitim sürecinde edindikleri bilgileri yaşantılarına adapte etme noktasında başarısız olacakları ve yaşantılarında sergiledikleri mevcut davranış biçimlerinde değişiklik yaratamayacakları görüşünü savunmuşlardır. Okul içi uygulamalara ilişkin katılımcılara görüşleri sorulduğunda disiplin faktörünün ön plana çıktığı görülmüştür. Katılımcılar disiplin yolu ile ancak zorbalığın bastırılabilceğini fakat disiplin yoluyla yaşanan sorunların köküne inilemeyeceğini vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra yönetici ve öğretmenler daha fazla yetki ve caydırıcı müeyyidelerin okullara ve kendilerine sunulması gerekliliğini ifade etmişlerdir. Bu hususta ayrıca katılımcılar tarafından sosyal etkinliklerin önemi vurgulanmış fakat uygulanabilirliğinin çok fazla mümkün olamayacağı ifade edilmiş ve okullarda sosyal etkinliklere daha fazla öncelik verilmesi noktasında okulların bakanlık tarafından desteklenmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Akran zorbalığının genel anlamda önlenmesine yönelik çözüm yollarına ilişkin yönetici ve öğretmenler 'okul-öğrenci-veli' işbirliğinin önemli olduğunu belirtmekle birlikte bir başka görüşme sorusunda mevcut olan ebeveyn eğitimlerine katılımın olmayacağını ifade etmişlerdir. Bir tarafta velilerin okul yönetimi ile işbirliği içerisinde olmaları gerekliliği üzerinde durulurken diğer tarafta veli katılımlarının sağlanamayacağının ifade edilmesi ise çelişki yaratmaktadır. Ayrıca araştırmanın katılımcı okul yöneticileri ve öğretmenleri zorba davranışlarda bulunan öğrencilere müdahale ettiklerinde öğrencilerin ebeveynleri ile karşı karşıya geldikleri durumların yaşandığını ve ebeveynlerin kendilerine yönelik olumsuz tepkilerde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada ebeveynlerin yönetici ve öğretmenler ile zorba davranışların ortadan kaldırılmasına yönelik işbirliği içerisinde olmak yerine soruna müdahale eden yönetici ve öğretmenlere tepki gösterdikleri ve hatta bazı durumlarda yönetici ve öğretmenlere karşı şiddete başvurdıkları belirtilmiştir. Bu süreçte öğretmenlerin yalnız bırakıldığı ve öğretmenlere uygulanan şiddeti kınamanın ötesine geçilemediği ve dolayısı ile bu konuda öğretmenlerin gereken desteği ve saygınlığı göremedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın öğretmen katılımcıları tarafından eğitim sisteminin sorgulanması gerektiği belirtilmiş; derslere zamanında girilip çıkılması ve derslerin müfredatın sunduğu çerçevede dahilinde sadece ezbere bilgiler doğrultusunda işlenmesi ile öğrencilerin akademik anlamda hayata hazırlandıkları fakat davranışsal anlamda hayata hazırlanamadıkları ifade edilmiştir.

Araştırmanın yönetici ve öğretmen katılımcıları okullarda ciddi anlamda güvenlik zafiyetinin yaşanmakta olduğunu ifade etmiş ve öğrencilerin akranları tarafından maruz kaldıkları fiziksel şiddetin engellenmesinde kendilerinin yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler zorba davranışlarda bulunan öğrencilerin uyarılması ya da öğrencilere ceza uygulanması sürecinde zorba davranışlarda bulunan öğrenci ebeveynlerinin şiddet eğilimli tepkilerine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmen katılımcılardan bazıları geçmişte köy enstitülerinin öğrencilerin fiziksel ve ruhsal gelişimlerinde önemli bir rol oynadığını ve köy enstitülerinde yetişen öğrencilerin, çoğu şeyi yaparak-yaşayarak öğrendiğini, bu sistem kapsamında öğrencilerin birbirleri ile sürekli etkileşim içinde olduklarını, birbirleri ile paylaşımlarda bulunduklarını ve dolayısı ile bu durumun olumlu akran ilişkilerine zemin hazırladığını ifade etmişlerdir.

Akran zorbalığının incelendiği bilimsel çalışmalarda okullarda yaşanan zorbalık vakaları güvenli okul kavramı kapsamında ele alınmaktadır. Güvenli okulun oluşturulmasına ilişkin kavramsal bir çözümlemenin yapıldığı bir çalışmada okullarda yaşanan zorbalık vakaları güvenli okul oluşumu- okul iklimi bağıntısı kurularak ele alınmıştır. Güvenli bir okul ortamının oluşumunun ön koşulunun olumlu okul iklimi olduğu, olumlu iklimin mevcut olduğu bir okulda yöneticilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve tüm okul personelinin kendilerini değerli hissedebileceği, birlikte işbirliğinin sağlanabileceği ve öğrencilerin davranışsal ve duygusal anlamda daha az sorun yaşayabileceği ifade edilmiştir (Çalık & Kurt, 2011). Bu doğrultuda katılımcılar okul ikliminin önemli olduğunu ifade etmişler fakat sadece olumlu bir okul iklimi yaratılarak zorbalığın tam anlamı ile sıfırlanamayacağını belirtmişlerdir. Katılımcılar tarafından sadece okul içerisinde olumlu bir iklim oluşturularak zorbalığın okullarda tamamen ortadan kalkmasının mümkün olamayacağı vurgulanmıştır.

Katılımcılar tarafından okul yöneticilerinin olumlu okul iklimini dolayısı ile güvenli okul oluşumunu sağlamada önemli bir role sahip oldukları belirtilmiş fakat bu süreçte sadece okul yöneticilerinin yeterli olamayacakları ayrıca vurgulanmıştır. Bu noktada araştırmanın katılımcılarından olan öğretmenler bir tarafta okul içerisinde yaşanan zorbalığı önlemeye yönelik sadece okul yöneticilerinin yeterli olamayacaklarını ve işbirliğinin gerekliliğini ifade ederken diğer tarafta zorbalığı önlemeye yönelik geliştirilebilecek çalışmaların öğretmenlere iş yükü fazlalığı yaratabileceğini belirtmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin söylemlerinde çelişki

yaratmaktadır. Aynı şekilde okul ile işbirliğinin gerekliliğini savunan öğrenci velilerinin eğitim-öğretim yılı içerisinde sadece iki kez yapılan veli toplantılarına katılımlarının oldukça düşük olduğunun görülmesi yine velilerin görüşleri ve eylemleri arasında çelişki olduğunu göstermektedir.

Akran zorbalığını önleme sürecinde geliştirilen yönetimsel stratejiler noktasında yurt dışında uygulanmakta olan ve başarılı bulunan okul müdahale programları incelenmiştir. Araştırmanın katılımcılarının yurt dışında birçok okulda akran zorbalığını kontrol altına alma noktasında uygulanmakta olan ve başarılı bulunan KiVa, Olweus gibi okul müdahale programları hakkında bilgi sahibi olmadıkları saptanmıştır. Bu programlara ilişkin katılımcılara açıklama yapıldığında ve katılımcılar programlar konusunda bilgilendirildiğinde bu programlar katılımcılar tarafından Türk Eğitim Sistemi çerçevesinde oldukça ütöpik bulunmuştur. Katılımcılar yurt dışında uygulanmakta olan ve zorbalığa karşı başarılı bulunan bu programların Türk Eğitim Sisteminde başarılı olacağına karşı olumsuz kanaat göstermişlerdir. Katılımcıların bu programların başarılı olamayacağına yönelik kanaati ise kültürel farklılıkların mevcut olması ile gerekçelendirilmiştir. Kültürel farklılık noktasında ise toplum içerisinde mevcut kurallara uyulup uyulmaması unsuru ön plana alınmıştır. Bir kurallı toplumlar bir de kuralla çatışan toplumlar vardır ifadesi kullanılarak Türk toplumunun kurallarla çatışan bir toplum olduğu vurgulanmış ve toplum içerisinde en küçük bir kurala bile uyulmazken bu programların sistem içerisinde sorunsuz ve doğru bir şekilde yürütülmesinin mümkün olamayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca okullarda bu programları uygulayacak yetkinliğe sahip uzmanların olmadığı belirtilmekle birlikte bu müdahale programlarının öğretmenlere artı bir iş yükü getireceği ifade edilmiştir. Katılımcıların okullarda yaşanan akran zorbalığı vakalarına ve zorbalığı ortaya çıkaran faktörlere ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların soruna ilişkin farkındalıklarının yüksek olmasına, okullarda yaşanan zorba davranışların önlenememesinde mevcut eğitim sistemini gerekçe göstermelerine ve sorun karşısında çaresiz kaldıklarını ifade etmelerine rağmen yeni denenmemiş müdahale programları fikir olarak sunulduğunda bu programlara karşı önyargılı davrandıkları ve programların eğitim sistemimizde etkin rol oynayacağına ilişkin inançlarının bulunmadığı, bu programların doğrudan başarısız olacağına yönelik kanaat geliştirdikleri ve tüm bunların sonucunda yeniliklere karşı direnç gösterdikleri görülmektedir. Katılımcıların bu soruna ilişkin yüksek farkındalığa sahip olmalarına rağmen sessiz kaldıkları ve olası çözüm yollarını denemek yerine sorunu olduğu gibi

kabul ederek ve mevcut yönetmeliklerin olanak sağladığı imkanlar kapsamında disiplini sağlayarak sorunu sadece bastırmayı tercih ettikleri açıkça görülmektedir. Araştırmanın katılımcılarının belirtmiş olduğu birçok görüş ve önerinin eyleme geçirilme noktasında yetersiz kalabileceği görülmektedir.

Öğretmenlik mesleği, bireyi ve toplumu etkileme gücüne sahip, eğitim ve öğretim sürecinin planlanması ve uygulanmasında etkin rol üstlenen, sosyal, bilimsel, psikolojik ve kültürel yönü olan, özveriye dayalı insan odaklı bir meslek olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 2021). Araştırma sonucunda ortaya çıkan öğretmen özelliklerinin bu tanım ile çeliştiği görülmektedir. Araştırmada öğretmen görüşleri doğrultusunda okul müdahale programlarının öğretmenlere artı bir iş yükü getirebileceği belirtilmiş ve birçok çözüm önerisine olumsuz kanaat geliştirilmiştir. Bu durum öğretmenlik mesleğine ilişkin yapılmış tanımda geçmekte olan ‘özveriye dayalı insan odaklı meslek’ ifadesi ile bağdaşmamaktadır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının yetiştirilmesinde ve eğitim süreçlerinde öğretmenlerin taşıması gereken özellikleri karşılayıcı nitelikte eğitim verilmesi önemlidir. Yine aynı şekilde öğretmen atama süreçlerinde öğretmen adaylarının taşıması gerekli görülen özelliklerin doğru ve nesnel bir şekilde ölçülmesi ve değerlendirilmesi sonucunda atamaların yapılması önemli ve gereklidir.

Öğrenme ortamlarının çocukların gereksinim duydukları olanaklara ulaşabilmeleri ve bu olanakların çocuğa yarar sağlaması kilit nokta olarak görülmekte ve okulların altyapısı ve niteliğine ilişkin sayısal verilerin yanı sıra okulların fiziksel koşulları, okullarda fiziksel güvenlik, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ile beslenme gibi konuların öğrencinin iyi olma hali noktasında etkin olduğu ifade edilmektedir (Oral, 2015). Araştırma yapılan okulun fiziki şartları gözlemlendiğinde okullarda derslerin interaktif geçmesine imkan tanıyan akıllı tahtaların mevcut olmadığı, Beden Eğitimi dersinin olmadığı ve okulun kendisine ait bir bahçesinin bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bu noktada öğrencilerin enerjilerini atabilecekleri bir yerin ve olumlu akran ilişkilerinin oluşumuna ortam sağlayacak bir imkanın ve dolayısı ile öğrencinin iyi olma halini sağlayacak koşulların mevcut olmadığı görülmektedir. Her çocuk eğitimleri süresince eşit haklara sahiptir. Bu doğrultuda okullarda hem fiziki şartlar hem de müfradat dahilinde öğrencilerinin iyi olma halini gözetecek her türlü önlemlerin alınması ve imkanların okullar kapsamında eşit bir şekilde dağıtılması önemli olacaktır.

MEB ile İçişleri Bakanlığı arasında yapılmış olan ‘Okullarda Güvenli Ortamların Sağlanmasına Yönelik İşbirliği Protokolü’ ve ‘Güvenli Okul, Güvenli Eğitim Projesi’ ile okullar ve yakın çevrelerinin tamamen güvenli mekânlar haline getirilmesi hedeflenmiştir. Bu proje ile güvenli okul oluşumu polis gözetimi ile sağlanmaya çalışılmakta ve polis gözetimi zorbalık eylemlerinin önüne geçilmesinde caydırıcı bir unsur olarak görülmektedir. Fakat asıl önemli olan husus sürekli bir kontrol mekanizması olmaksızın çocukların bu tür zorba davranışlarda bulunmasının önüne geçebilmektir. Okulların birer kontrol mekanizmaları şeklinde hareket etmesinin aksine kalıcı davranış değişikliğinin olumlu okul ikliminin oluşturulması, etkili okul liderlerinin okullara yönetici olarak seçilmesi, okul müdahale programlarının uygulamaya geçirilmesi ile sağlanması ve olumlu yönde kalıcı davranışların bu şekilde öğrencilere kazandırılması amaçlanmalıdır. Aksi halde sürekli bir kontrol mekanizmasının denetimi altında tutulan ve sergiledikleri olumsuz hareketleri sadece bastırılan öğrencilerin denetimin olmadığı bir noktada nasıl bir hareket izleyeceği ve sergiledikleri olumsuz davranışların sonuçlarının ne olacağı kestirilemez. Bu noktada önemli olan herhangi bir kontrol mekanizması olmadan okulların tüm paydaşları tarafından öğrencilere özdenetim kazandırılmasıdır.

Akran zorbalığının azalmasına etki eden güvenli okul oluşumu ve dolayısı ile güvenli okul oluşumunu etkileyen faktörlerden biri olan etkili okul liderliği akran zorbalığı sorununun kontrol altına alınmasında büyük bir önem taşımaktadır. Okullara atanan okul yöneticilerinin taşıması gereken yetkinlikler ve sorumluluklar olumlu okul ikliminin oluşumunda ve buna bağlı olarak güvenli okul ortamının oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Okullara atanacak olan okul yöneticilerinin, taşıması gerekli görülen yöneticilik özellikleri doğrultusunda belirlenmesi ve bu doğrultuda okullara atamalarının yapılması gerekmektedir. Liderlik stillerinin olumlu okul iklimi oluşumundaki etkisini inceleyen çalışmalar yapılmaktadır. Okul yöneticilerinin liderlik stillerinin örgüt sağlığı üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışmada okulun örgüt sağlığının oluşumunda, okul yöneticisinin liderlik özelliklerinin önemli olduğu, etkili liderlik özelliklerini sergileyen okul yöneticilerinin görev yaptıkları okullarda örgüt sağlığını olumlu yönde etkiledikleri ifade edilmektedir (Cemaloğlu, 2007). Etkili liderlik özelliklerini taşıyan yöneticilerin bulunduğu okullarda öğretmenlerin birbirleriyle daha pozitif iletişim kurdukları, öğretmenlerin kendilerini mesleki yönden geliştirdikleri ve öğretmenlerde okula karşı aidiyet duygusunun güçlendiği belirtilmektedir. Etkili bir okul liderinin taşıdığı özellikler ve sorumluluklar ile

okullarda oluşturulan iklimin öğretmenlerin iş doyumu, öğrenci başarısı gibi hususlarla bağlantısı olduğu ifade edilmektedir. Bu durum, ülkemiz genelinde değerlendirildiğinde okul yöneticilerinin yönetimle ilgili mesleki bilgiler noktasında eksikleri olduğu ve yönetici atama sisteminde nesnel ölçütler yerine siyasal etkenlerin etkili olduğu görülmekte ve bu sebeple etkili okul liderlerinin taşımaları gereken ölçütler ışığında belirlenemediği ve dolayısı ile olumlu okul iklimi ve güvenli okul iklimi yaratılması noktasında eksikliklerin mevcut olduğu görülmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın sonuçları doğrultusunda hem yönetici, öğretmen ve öğrenci velilerine yönelik önerilerde hem de diğer araştırmacılara sonraki araştırmaları için önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1. Yönetici, Öğretmen ve Velilere Yönelik Öneriler

- Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar ve yapılan kavramsal tartışmalar sonucunda yönetici ve öğretmenlerin okullarda yaşanan akran zorbalığına ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu ve bu sorunu ciddi bir sorun olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler tarafından soruna ilişkin geliştirilebilecek çözüm yollarının yürütülmesinde öğretmenlere iş yükü fazlalığı olabileceği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda okullarda yaşanan zorbalığın önüne geçilebilmesi sürecinde öğretmenlerin daha fazla özveri göstererek ve daha fazla sorumluluk alarak gerekirse daha fazla iş yükü almaya gönüllü olmaları gerekmektedir.

- Okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkılarak sosyal etkinliklerin öğrencilerin gelişimlerine ve birbirleri ile olan iletişimlerine olumlu yönde katkı sağlayabileceği ve sosyal etkinliklerin zorbalık vakalarının önlenmesinde etkin olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda yönetici ve öğretmenlerin okulların sosyal etkinlikler noktasında desteklenebilmesi için öneri ve fikirler geliştirerek ilgili yerlere girişimde bulunmaları gerekmektedir.

-Araştırma kapsamında yönetici ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda yurt dışında zorbalığa karşı önlem olarak geliştirilen, bazı okullarda uygulanmakta olan ve zorbalığın önlenmesinde etkin rol oynayan programların ülkemizde uygulanmasına veya Türk Eğitim Sistemine uyarlanmasına yönelik olumsuz kanaat geliştirildiği ve bu tür programların Türk Eğitim Sistemine uygun olamayacağı ve başarısız olacağı görüşünde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yönetici ve öğretmenlerin soruna ve önlem noktasında yapılabileceklerle ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olmasına

rağmen yurt dışında başarılı bulunmuş programlar gibi yeni alternatif çözüm yolları kendilerine sunulduğunda önyargı ile yaklaştıkları ve yeni çözümlere ve yeni yapılandırmaya kapalı oldukları görülmektedir. Bu noktada yönetici ve öğretmenlerin soruna yönelik köklü çözümler geliştirilebilmesi için önyargı geliştirmek yerine yeni fikirlere, yeni uygulamalara açık olmaları ve faydalı olabilecek her türlü olası uygulamanın denenmesini destekleyici olmaları gerekmektedir.

- Araştırma kapsamında yönetici ve öğretmenlerin akran zorbalığı vakalarını önleme noktasında çaresiz kaldıkları ve kendilerini yetersiz gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada yönetici ve öğretmenlerin sorunun varlığını kabul ettikleri fakat herhangi bir çaba gösterme noktasında harekete geçemedikleri görülmüştür. Öğretmenlerin içerisinde bulundukları çaresizlik duygusundan uzaklaşarak çözüm odaklı sonuçlar yaratma hususunda harekete geçmeleri önem arz etmekte ve gerekmektedir.

- Yönetici ve öğretmen görüşleri doğrultusunda akran zorbalığı sorununa karşı yönetici-öğretmen-veli işbirliğinin gerekliliği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu işbirliğinin sağlanabilmesi için yönetici ve öğretmenler tarafından çalışmalar yürütülmeli ve işbirliğini sağlayacak etkinlikler planlanmalıdır.

- Yönetici ve öğretmen görüşleri doğrultusunda rehberlik servisinin bu sorun karşısında önemli rol oynayabileceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu noktada rehber öğretmenlerin soruna yönelik çözüm odaklı planlamalar yapması ve diğer branş öğretmenleri ile ortak hareket etmeyi sağlamaları gerekmektedir.

- Araştırma kapsamında yönetici ve öğretmen görüşleri doğrultusunda okullarda disiplinin sağlanması noktasında mevcut yönetmeliklerin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada mevcut yönetmeliklerin yeniden düzenlenmesinin önemli ve gerekli olduğu görülmektedir.

-Araştırma kapsamında yönetici ve öğretmen görüşleri doğrultusunda öğretmenlerin zorba davranışlarda bulunan öğrencilere uyarıda bulunduklarında öğrenciler tarafından ya da öğrencilerin ebeveynleri tarafından şiddete maruz kalabildikleri sonucuna varılmıştır. Bu hususta öğretmenleri destekleyecek yasalaştırılmış ciddi yaptırımların oluşturulması gerekmektedir.

-Araştırma kapsamında araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda eğitim sistemi çerçevesinde değişikliklere gidilerek öğrencilerin sadece akademik yönden gelişimlerinin sağlanmasının ötesine geçebilen ve öğrencilerin sosyal ve ruhsal gelişimlerini de olumlu yönde etkileyebilecek ve onları her yönden hayata hazırlayabilecek bir sistemin oluşturulması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

- Araştırma kapsamında yönetici görüşleri doğrultusunda akran zorbalığına yönelik bilincin ve farkındalığın daha fazla artırılması amacı ile bakanlık tarafından kamu spotları oluşturularak TV gibi medya araçları yoluyla akran zorbalığına ilişkin bilgilendirici verilerin kamuoyuna sunulmasının faydalı olabileceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda bakanlık tarafından kamuoyunu bilinçlendirici çalışmaların yapılması faydalı görülebilir.

- Araştırma kapsamında araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda okullarda öğrencilere, öğretmenlere ve tüm okul personeline zorbalığa karşı farkındalık kazandırma ve zorbalığa karşı doğru ve etkin tutum ve davranışlar geliştirme noktasında yetkin uzmanlar tarafından eğitim verilmesinin faydalı olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır.

- Araştırma kapsamında velilerin soruna yönelik farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Veli görüşleri doğrultusunda yönetici-öğretmen- veli işbirliğinin önemli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır fakat öğrenci velilerinin bir eğitim-öğretim yılı içerisinde sadece iki kez yapılan veli toplantılarına yeterli düzeyde katılım sağlamadıkları tespit edilmiştir. Bu noktada gerçek anlamda bir işbirliğinin sağlanabilmesi için velilerin özveri göstererek okul tarafından öğrenci yararını gözetmeye yönelik planlanan toplantılara ve etkinliklere ebeveynleri olarak iştirak etmeleri ve sürekli okul yönetimi ve öğretmenleri ile irtibat halinde olmaları gerekmektedir.

- Araştırma kapsamında soruna ilişkin velilerin farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu fakat bu sorun karşısında gösterilmesi gerekli tutum, davranış ve önlemler noktasında yeterli düzeyde bilince sahip olmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu hususta velilere yönelik uzman kişiler tarafından eğitimler verilmesi gerekmektedir.

- Araştırma kapsamında araştırmaya katılan velilerin görüşleri doğrultusunda öğrencilerin birbirleri ile birlikte zaman geçirebilecekleri ve birbirleri ile sağlıklı bir iletişim içerisinde bulunabilecekleri sosyal etkinliklerin faydalı olabileceği ve bu doğrultuda yapılabilir gezilerin, ortak üretilebilecek projelerin önemli bir rol oynayabileceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda okul yöneticileri, öğretmenler, belediyeler ve ilçe ve il milli eğitim müdürlükleri ve bakanlık ortak çalışmaları ile öğrenci yararına olabilecek sosyal etkinlikler planlanabilir.

- Araştırma kapsamında araştırmaya katılan velilerin görüşleri doğrultusunda öğrencilere akran zorbalığı eğitimin verilmesinin etkin olabileceği, okullarda öğrencilere animasyon filmler izlettirilerek ya da broşür ve afişler hazırlanarak

zorbalığa dikkat çekilebileceği ve öğrenciler arasında farkındalık yaratılabileceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda okulların ve ilçe ve il milli eğitimin ortak çalışmaları ile okullarda öğrencilere animasyon filmler izlettirilerek ve okul içerisinde afişler sergilenerek öğrenciler arasında soruna ilişkin daha fazla farkındalık yaratılması sağlanabilir.

-Araştırma kapsamında araştırmaya katılan yönetici, öğretmen ve veli görüşleri doğrultusunda okullarda güvenlik zafiyetinin bulunduğu ve bu güvenlik zafiyetinin giderilebilmesi noktasında okullarda sürekli bir polisin bulundurulması gerektiği ve polisin varlığının her türlü şiddet eğiliminin ortaya çıkmasında caydırıcı bir unsur olarak görülebileceği ve olası şiddet olaylarının önüne geçilebileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Bu noktada okullarda gerekli güvenlik önlemleri alınması önemli görülebilir.

-Araştırma kapsamında araştırmaya katılan yönetici ve öğretmen görüşleri doğrultusunda ebeveynlerin çocuklarının arkadaş gruplarını, sosyal medyada hangi içerikleri takip ettiğini ve davranışlarını yakından takip etmelerinin önemli ve yararlı olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır.

-Araştırma kapsamında araştırmanın öğretmen ve veli katılımcılarının görüşleri doğrultusunda yöneticilerin bir okul lideri olarak sorunun kapsamını belirleyerek etkin bir plan ve program doğrultusunda gerekli önlemleri almalarının ve okul içerisinde gerekli ve sürekli bir yetişkin gözetimini sağlamalarının yararlı olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır.

-Araştırma kapsamında araştırmaya katılan katılımcıların görüşleri doğrultusunda çocukların sergiledikleri zorba davranışların sebeplerinden biri olarak aile içi sevgisizlik faktörü ön plana çıkmış ve ebeveynlerin çocukları ile ortak zaman geçirmelerinin, çocuklarının kendilerini ifade edebilmelerine imkan tanımalarının ve onları dinlediklerini hissettirerek onları değerli gördüklerini onlara yansıtılmalarının önemli ve yararlı olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır.

-Araştırma kapsamında araştırmaya katılan katılımcıların görüşleri doğrultusunda çocukların aile bireylerini rol model aldıkları ifade edilmiş ve aile bireylerinin olumlu davranışlar sergilemelerinin çocukların gelişiminde ve sağlıklı birer birey olarak yetişmelerinde son derece önemli görüldüğü görüşü ortaya çıkmıştır.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma tek bir kurumda, bir meslek lisesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma tüm lise türlerinde ya da tüm okul kademelerinde yapılmak üzere daha geniş bir

katılımcı kitlesi ile genişletilebilir ve okul türleri ve kademeleri esas alınarak karşılaştırma yapılabilir ve sorun farklı yönlerden irdelenebilir.

- Yurt dışında uygulanmakta olan ve soruna karşı etkin rol oynadığı kanıtlanmış olan programlar daha detaylı incelenerek araştırma bu doğrultuda yeniden yapılandırılabilir. Bu programların uygulandığı okullar ile uygulanmadığı okullar arasındaki mevcut sorun düzeyi karşılaştırılabilir.

- Akran zorbalığına yönelik Türk Eğitim Sistemine özgü okul müdahale programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ihtiyaç duyulan programların geliştirilmesi için araştırmacılar tarafından gerekli bilimsel çalışmaların ve araştırmaların yapılması önemli olabilir.

- Araştırmanın yöntemi karma yöntem şeklinde belirlenerek nitel araştırmanın yanı sıra araştırma nicel yöntem ile desteklenebilir ve bu doğrultuda daha fazla kitlelere ulaşabilir ve farklı görüşler elde edilebilir.

- Bu araştırmanın katılımcılarını yönetici, öğretmen ve veliler oluşturmuştur. Okullarda yaşanan akran zorbalığına ilişkin yapılacak yeni bir araştırmaya katılımcı olarak bizzat zorbalık yapan, zorbalığa maruz kalan ve zorba veya kurban konumunda olmayıp seyirci olarak nitelendirilen öğrenciler de dahil edilerek genel anlamda öğrencilerin okullarda yaşanan bu soruna ilişkin görüşlerine, öğrencilerin gözünden okullarda görülen yönetsel eksikliklere ve çözüm önerilerine yer verilebilir ve bu hususlar araştırma kapsamında incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Ağırkan, M. (2022). Eğitimde akademik başarıyı ve sağlığı desteklemek: Bütüncül okul, bütüncül toplum, bütüncül çocuk modeli. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(11), 10-22.
- Akman, B., Akyol, N., & Yıldız, C. (2018). Öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin görüşleri ve zorbalıkla baş etme stratejileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 439-459. [https://doi: 10.16986/HUJE.2017032926](https://doi.org/10.16986/HUJE.2017032926).
- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.
- Aküzüm, C., & Oral, B. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşleri açısından okullarda görülen en yaygın şiddet olayları, nedenleri ve çözüm önerileri. *Ekev Akademi Dergisi*, (61), 1-28.
- Altan, M. Z., & Yıldırım, T. (2022). Bütüncül eğitim, bütüncül gelişim, bütüncül insan. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 68-77.
- Arslan, C., Korkmaz, İ., & Özteke Kozan, H. İ. (2020). Siber zorbalık ve siber mağduriyet. İ. H. Demircioğlu, Z. Avşar, E. Demircioğlu, C. O. Tuncer (Ed.), *Güvenli okul* (1. Baskı, s. 183-192) içinde. Pegem Akademi.
- Arslan, S., & Savaşer, S. (2009). Okulda zorbalık. *Milli Eğitim Dergisi*, (184), 218-224.
- Aslan, M., & Polat, M. O. (2023). Tüm boyutlarıyla akran zorbalığı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5)1, 43-87.
- Avşar, Z., Çakmak, M., Emre Kaya, A. E., İşler, E. İ. ve Terzi, Ü. (2020). Güvenli eğitim iletişimi. İ. H. Demircioğlu, Z. Avşar, E. Demircioğlu, C. O. Tuncer (Ed.), *Güvenli okul* (1. Baskı, s. 11-61) içinde. Pegem Akademi.
- Ayas, T. (2010). *Okullarda yaygın sorun olan zorbalığı önlemek*. Vize.
- Aydoğan, D., Gündođdu, K., Özdemir Y. ve Sağkal, A. S. (2020). Güvenli okul bağlamında suç ve şiddetin önlenmesi. İ. H. Demircioğlu, Z. Avşar, E. Demircioğlu, C. O. Tuncer (Ed.), *Güvenli okul* (1. Baskı, s. 64-96) içinde. Pegem Akademi.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, (27), 31-42.
- Balcanlı, F., & Çarkıt, E. (2020). Okullarda akran zorbalığı: Öğretmen görüşlerine göre nitel bir çalışma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(24), 1-39.
- Baloğlu, M., Demirbađ Bolat, S., & Şahin, R. (2011). Aile içi şiddet ve okul zorbalığı. *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, (11), 147-162.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci? Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başer Baykal, N., Çelik, H., & Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1), 379-406.
- Bilgin, O. (2020). Okul iklimi ve motivasyon. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1. Baskı, s. 135-143) içinde. Nobel.

- Birch, S., Dewey, J., & Dunsmir, S. (2022). *Akran zorbalığı. Ebeveynler, eğitimciler ve profesyoneller için rehber*. (Çev., N.Yener). Kuraldışı. (Orijinal çalışma 2019'da yayımlandı.)
- Cemaloğlu, N. (2007). Okul yöneticilerinin liderlik stillerinin örgüt sağlığı üzerindeki etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 165-194.
- Cığerci, F. M., Gültekin, M., & Merç, A. (2013). Holistic education. *Journal of Education and Future*, (3), 53-70.
- Creswell, J. W. (2023). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev., S.B.Demir, M.Bütün). Siyasal. (Orijinal çalışma 2013'de yayımlandı.)
- Çalık, C., Çalık, T., & Kurt, T. (2011). Güvenli okulun oluşturulmasında okul iklimi: Kavramsal bir çözümleme. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 73-84.
- Çelek Adalar, T. E., & Yıldızlar, O. (2019). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve mağduriyetinin incelenmesi. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(2), 24-31. <https://doi.org/10.33308/2687248X.201912150>
- Çetin, M. (2020). Örgüt ikliminin öncülleri ve çıktıları. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1. Baskı, s.39-53) içinde. Nobel.
- Çetin, M. ve Öge, E. (2020). Örgüt ikliminin boyutları. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1. Baskı, s.15-27) içinde. Nobel.
- Çevik, B. (2021). *Gerçek tanıklarla akran zorbalığı*. Sola Unitas.
- Dağhan, S., Kısa, Ö., & Toraman, A. (2021). Akran zorbalığını önlemede okul tabanlı müdahale programları: Sistematik derleme. *Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 359-399. <https://doi.org/10.47793/hp.936791>
- Demircioğlu, E. ve Demircioğlu, İ. H. (2020). Güvenli okul kavramı. İ. H. Demircioğlu, Z. Avşar, E. Demircioğlu, C. O. Tuncer (Ed.), *Güvenli okul* (1.Baskı, s. 1-10) içinde. Pegem Akademi.
- Değirmendere, M., Güngör, M., & Gürbüz, S. (2021). The view of school managers as public administrators on the solutions of violence incidents. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi*. 2(2), 55-73.
- Demir, K., & Küçük, S. (2020). Akran zorbalığını önleme ve müdahale programlarında güncel yaklaşımlar ve roller. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 87-102.
- Demircioğlu, E., & Demircioğlu, İ. H. Güvenli okul kavramı. H. Demircioğlu, E. Demircioğlu, Z. Avşar, & C. O. Tuncer (Ed.), *Güvenli okul*. (1. Baskı, s.1-11) içinde. Pegem Akademi.
- Doğan, A., & Şen, Z. (2021). An examination of teachers' attitudes towards bullying, their coping strategies for handling bullying, and perceived school climate. *Education and Science*, 46(207), 43-62. <https://doi.org/10.15390/EB.2021.8942>.
- Doğan, S., & Keleş, O. (2023). Nedenleri sonuçları ve çözüm önerileri bağlamında akran zorbalığı: Bir olgu bilim çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (59), 1-24.
- Doğan, Ş. (2022). Okul temelli zorbalık önleme programlarının incelenmesi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 8(16), 661-679.
- Erden, İ. O. (2017). Lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 4(1), 1-26.
- Erk, A. B. (2019). *Akran zorbalığı*. Ekinoks.
- Erk, A. B. (2022). *Akran zorbalığı önleme ve farkındalık etkinlikleri*. Ekinoks.

- Eroğlu, Y., Peker A.,& Yaman, E. (2011). *Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs.
- Finkelhor, D., Holt, M.,& Kaufman Kantor, G. (2009) Parent/child concordance about bullying involvement and family characteristics related to bullying and peer victimization. *Journal of School Violence*, (8), 42-63. <https://doi.org/10.1080/15388220802067813>
- Gencer, G., Karaca, M., & Mutlu, T. (2021). Siber mağduriyet: Kavramsal bir çalışma. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1),177-191.
- Gökçearslan Çifçi, E.,& Özkan, Y. (2009). The effect of empathy level on peer bullying in schools. *Humanity& Social Sciences Journal*, 4(1), 31-38.
- Gökler, R.(2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası Toplum Bilimleri Dergisi*,6(2),512-537.
- Gürbüz, S.,& Şahin, F. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Güven, H. İ., Özcoşkun, S.,& Sayı, S.(2023). Eğitimde akran zorbalığı ve etkilerinin incelenmesi: Bir metaanaliz. *International Social Sciences Studies Journal*, (9)109,6306-6311.
- Işık, M. (2020). Örgüt iklimi ve liderlik. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1.Baskı, s.55-72) içinde. Nobel.
- Izğır, G. (2019). *Lise öğrencilerinde akran zorbalığının yaygınlığı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].Adnan Menderes Üniversitesi.
- Karaman Kepenekçi, Y.,&Yücedağ Özcan, A.(2000). Okullarda suçun önlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33(1), 153-163.
- Karasar, N. (2022). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, ilkeler ve teknikler*. Nobel.
- KiVa Anti-bullying Program Parent's guide. <https://data.kivaprogram.net/parents/>
- Koç, M. H. (2020). Okul ikliminin ölçülmesi. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1. Baskı, s.121-134) içinde. Nobel.
- Kütük, Ö. (2008). *Liselerde okul güvenliğine yönelik bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Mert, P. (2020). Örgüt iklimi ve örgüt sağlığı. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1. Baskı, s.91-102) içinde. Nobel.
- Marzano, R. İ.,McNulty, B. A.,&Waters, T. (2021). *Etkili okul liderliği: Araştırmadan sonuca* (Çev. N. Maral). Nobel. (Orijinal çalışma 2001'de yayımlanmıştır.)
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2021). *OECD Sosyal ve duygusal beceriler araştırması Türkiye ön raporu*. https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/07170836_No19_-_OECD_Sosyal_ve_Duygusal_Beceriler_Arastirmasi.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Temel eğitimde demokrasi kültürünün güçlendirilmesi projesi: Bütüncül okul modeli*. <https://rm.coe.int/bom/1680a35ba2>
- Milli Eğitim Bakanlığı İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimi (2019). *Okullarda Güvenli Ortamların Sağlanmasına Yönelik İşbirliği protokolü*. https://merkeziisgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_01/17172000_PROTOKOL_GYvenlik_imzalY.pdf.
- Milli Eğitim Bakanlığı Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2023). *PISA Türkiye raporu*. https://pisa.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_03/21120745_26152640_pisa2022_rapor.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2024). *Uluslararası eğitim raporları: Özet ve öneriler-3*. <https://ttkbyayin.meb.gov.tr/yayin/198>

- Nirengi Derneği. *Dernek çalışmaları*. <https://www.nirengiderneği.org/siddete-maruz-kaldim-ne-yapmalıyım/>
- Okumuş, K., & Subaşı, M. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(2), 419-426.
- Otrar, M., & Ökte, A. (2014). Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 135-144.
- Özgenel, M. (2020). Örgüt ve okul ikliminin tanımı ve önemi. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1.Baskı, s.1-14) içinde. Nobel.
- Öztürk, A., Öztürk, F., & Tezel, A. (2019). Bir ortaöğretim kurumunda akran zorbalığının değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 11(1), 82-85. <https://doi.org/10.18521/ktd.392368>.
- Parlar, H. (2020). Örgüt iklimi tipleri. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1.Baskı, s.29-37) içinde. Nobel.
- Petrie, K. (2009). Student Peer Bullying: A brief overview of the problem and some associated myths. *TEACH Journal of Christian Education*, 3(1), 4-9. <https://doi:10.55254/1835-1492.1118>.
- Sarıtaş, B. (2015). Bütüncül (Holistik) öğrenme. A. Arı (Ed.), *Alternatif öğrenme öğretme yaklaşım ve yöntemleri* (1.Baskı, s. 53-65) içinde. Eğitim.
- Seydi, A. R. (2022). *Öğretim için yeni alternatifler: Bütüncül yaklaşım ve sacayağı stratejisi*. Nobel.
- Şahan, Ö. (2020). Akran zorbalığı: Arkadaşlık ilişkileri ve çatışmaları üzerine rehber. Pozitif.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Taş, İ. (2020). Okul iklimi ile psikolojik kavramlar arasındaki ilişki. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1.Baskı, s.145-157) içinde. Nobel.
- Terzi, A. R. (2018). *Kuramdan araştırmaya okul iklimi*. Detay.
- Topçu, A. (2018). Okullarda akran zorbalığının yaygınlığı ve doğası üzerine bir derleme. *Kriz Dergisi*, 26(2), 1-10.
- Topcu, İ. (2019). *Okul iklimi ve kültürü*. Anı.
- UNICEF. (2018). *UNICEF yıllık raporu*. <https://www.unicef.org/turkiye/media/7351/file/UNICEF%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20YILLIK%20RAPORU%20-%202018.pdf>
- Ural, B. (2007). *Okulda zorbalık*. Kök.
- Ünsal, S. (2021). Öğretmenlik mesleğinin tanımı, önemi ve öğretmenlerin değişen rolleri üzerine nitel betimsel bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (42), 1481-1504. <https://doi:10.46928/iticusbe.956111>.
- Yağan, E. (2020). Okul iklimi ve okul etkililiği. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1. Baskı, s.159-171) içinde. Nobel.
- Yazıcı, Ş. (2020). Olumlu ve olumsuz okul iklimi. M. Özgenel (Ed.), *Örgüt ve okul iklimi* (1. Baskı, s.103-120) içinde. Nobel.
- Yeşilbaş Özenç, Y. (2022). Eğitim araştırmalarında durum çalışması deseni nasıl kullanılır? *Uluslararası Eğitimde Nitel Araştırmalarda Mükemmellik Arayışı Dergisi*, 1(2), 57-67.
- Yıldırım, R. (2012). Okullarda akran zorbalığı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 39-51. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45882>.
- Yıldız, S. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme sorunu: Nicel ve nitel paradigmalardan örnekleme kuramına bütüncül bir bakış. *Kesit Akademi Dergisi*, (11), 421-442.

EKLER

Ek 1. Sınıf Risk Haritası Yönergesi

SINIF RİSK HARİTASI YÖNERGE

KULLANIM AMACI
Sınıf/şubelerde öğrencilerin risk gruplarında yer alma durumlarını belirlemek için kullanılır.

KİMLER KULLANIR
Sınıf/şube rehber öğretmeni tarafından doldurulur. Bir örneği rehberlik servisine iletilir.

DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR
Risk haritasında yer alan risk alanları, objektif değerlendirmeye belirlenebilecek durumlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bununla birlikte gözlem, görüşme ve bireyi tanıma teknikleri sonucunda elde edilen bilgiler ile risk grubunda olduğu belirlenen öğrenciler de "diğer" kategorisi altında rehberlik servisine bildirilir. Örneğin özgüven eksikliği olan, antisosyal davranış gösteren, okula karşı olumsuz tutum sergileyen, sınıfta dışlanan, akran zorbalığına maruz kalan, şiddet eğilimi olan, ailesinin olanaklarından dolayı sosyal yaşantı eksikliği olan, istismar türlerine (fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik) maruz kalan, anne baba tutumları dolayısıyla olumsuz davranış gösteren, ihmal türlerine (duygusal, fiziksel, eğitim, sağlık) maruz kalan, alkol, madde ya da teknoloji bağımlılığı olan öğrenciler vb.

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Ek 2. Sınıf Risk Haritası Soru Formu

SINIF RİSK HARİTASI SORU FORMU			
Adı ve Soyadı:	Nosu:	Sınıfı:	Form No:
*Annenin Mezuniyet Durumu: Sayın Kaç?	*Babanın Mezuniyet Durumu:	*Kardeş	
*Anne ve Baban Ayrı Mı Yaşıyor?	*Anne ve Baban Boşandı mı?		
*Yalnızca Annen İle Mi Yaşıyorsun?	*Yalnızca Baban İle Mi Yaşıyorsun?		
*Annen Yaşıyor Mu?	*Baban Yaşıyor Mu?	*Şehit Çocuğu musun?	
*Yalnızca Büyükkannenle / Büyükbabanla Mı Yaşıyorsun?			
*Yalnızca Diğer Akrabalarınla Mı Yaşıyorsun? (Amca/Dayı/Hala/Teyze vb.)			
*Koruyucu Aile Gözetiminde misin?	*Sevgi Evlerinde Mi Yaşıyorsun?		
*Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunda Mı Yaşıyorsun?			
*Ailende (anne/baba/kardeş vb.) Süreğen Hastalığı (Şeker, Tansiyon vb.) Olan Var Mı? Hastalığı Ne?			
* Ailende (anne/baba/kardeş vb.) Ruhsal Hastalığı Olan Var Mı? Hastalığı Ne?			
*Ailende <u>Alkol</u> ya da <u>Madde</u> Bağımlısı Olan Var mı?	Kim? Hangisini Kullanıyor?		
Söylemek İster misin?			
*Ailende Cezai Hükümü Bulunan Var Mı?	Kim? Söylemek İster misin?		
*Ailende Mevsimlik İşlerde Çalışan Var mı?	Kim?	Nasıl Bir İşte Çalışıyor?	
*Aile Bireylerinden Her Hangi Birinden Şiddet Görüyor musun?	Kimden? Nasıl?		
*Özel Yetenek (Üstün Zekâlı / Resim / Müzik vb.) Tanın Var mı?			
*Yetersizlik Alanında (Özel Eğitim Kaynaştırma Öğrencisi vb.) Özel Eğitim Raporun Var Mı? Raporun İçeriği Ne?			
*Senin Süreğen Hastalığın Var Mı?	Hastalığın Ne?		
*Senin Ruhsal Hastalığın Var Mı?	Hastalığın Ne?		
*Danışmanlık Tedbir Kararın Var Mı?	* Eğitim Tedbir Kararın Var Mı?		
*Ailenin Maddi Durumu Nasıl?	Ailenin Maddi Sıkıntısı Var Mı?		

- *Devamsızlık Sorunun Var Mı? Kaç Gün Devamsızlığın Var?
- *Okuldan Sonra Bir İşte Çalışıyor Musun? Çalışıyorsan Nerede Ne İş Yapıyorsun?
- * Genelde Ders Başarın Nasıldır? Kaç Dersin Zayıf?
- *Okul Arkadaşların Dışında Başka Arkadaş Grubun Var Mı? Kimler? Açıklamak İster Misin?
- *En Az Bir Kez Cinsel Taciz ve İstismara Uğradın Mı? Nasıl?
- *Okulda veya çevrede karıştığım bir olay nedeniyle karakola – savcılığa götürüldün mü? Neden?
- *Bağımlılık yapan maddelerden en az birini (Alkol ve Uyuşturucu Madde) denedin mi? Kullanıyor Musun?
- *Sınıf Tekrarı Yaptın mı? Kaçıncı Sınıfta? Neden?
- *Hiç Sigara Kullandın Mı? Kullanıyor Musun?
- *Okul Dışındaki Bazı Kişilerce Rahatsız Ediliyor Musun?
- *Okulda Para, Cep Telefonu vb. Eşyalarınız Diğer Öğrenciler Tarafından Zorla Alınır Mı? Zorbalık Yapan Bu Öğrenciler Kimler?
- *Okulumuzda Diğer Öğrencilere Şiddet Uygulayan Arkadaşlar veya Gruplar Var Mı?
- *Başka Bir Riskli / Zor / Kötü Durumun, Problemin Var Mı? Varsa Nedir? Açıklamak İster misin?

[illegible]

Sınıf Risk Haritası Formunda Yer Alan Sorular:

(Eğitim-öğretim yılı başında öğrencileri tanımak amacı ile sınıf rehber öğretmenleri tarafından öğrencilere uygulanan ve Ek-2’de belirtilmiş olan sınıf risk haritası soru formuna öğrencilerin verdiği yanıtlar analiz edilerek bu formda aşağıda belirtilen sorulara sınıf/şube bazında elde edilen toplam sayılar işlenmektedir. Sınıf/şube bazında yapılan bu analizler sonrasında ise verilere okul kapsamında birleştirilerek Ek-4’de belirtilen forma aktarılmakta ve okulun bağlı bulunduğu ilçe RAM’a gönderilmektedir. Bu uygulama her eğitim-öğretim yılı başında yapılmaktadır.

Anne en fazla ilkokul mezunu

Baba en fazla ilkokul mezunu

Tek çocuk olan

5 ve üstü kardeşi olan

Anne ve babası ayrı yaşayan

Anne ve babası boşanmış olan

Yalnızca annesi ile yaşayan

Yalnızca babası ile yaşayan

Annesi hayatta olmayan

Babası hayatta olmayan

Anne ve babası hayatta olmayan

Şehit çocuğu

Yalnızca büyükanne/ büyükbabasıyla ile yaşayan

Yalnızca diğer akrabalarıyla yaşayan

Koruyucu aile gözetiminde yaşayan

Sevgi evlerinde kalan

Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunda kalan

Ailesinde süreğen hastalığı olan
Ailesinde ruhsal hastalığı olan
Ailesinde bağımlı bireyler bulunan (alkol/madde)
Ailesinde cezai hükmü bulunan
Ailesi mevsimlik işçi olan
Aile içi şiddete maruz kalan
Özel yetenekli tanısı olan
Yetersizlik alanında özel eğitim raporu olan
Süreğen hastalığı olan
Ruhsal hastalığı olan
Danışmanlık tedbir kararı olan
Eğitim tedbir kararı olan
Maddi sıkıntı yaşayan
Sürekli devamsız olan
Bir işte çalışan
Akademik başarısı düşük olan
Riskli Akran Grubuna Dahil olan:

[illegible]

Ek 5. MEB İzin Belgeleri

12.12.2023		T.C. İSTANBUL VALİLİĞİ İl Millî Eğitim Müdürlüğü	
Sayı : E-59090411-44-91743673			11.12.2023
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Gülsün Birtaç GÜVENTEPE)			
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE (Eğitim Öğretim Rektör Yardımcılığı)			
İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi. b) Valilik Makamının 08.12.2023 tarihli ve 91632738 sayılı oluru.			
Valilik Makamının Anket ve Araştırma İzni konulu ilgi (b) oluru ve kullanılması uygun görülen ölçme araçlarının Müdürlüğümüzce mühürlenmiş örnekleri ekte gönderilmiştir.			
İlgi (a) genelgenin 28. maddesinde; "Araştırma uygulama izni alan kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılar tamamladıkları bilimsel araştırma ile ilgili sonuç raporlarını, izni aldıkları ilgili birime çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde göndereceklerdir." ifadesi yer almaktadır.			
Olur gereğince işlem yapılması ve araştırma sonuç raporunun ekte sunulan örneğe göre Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesi hususlarında gereğini arz ederim.			
			Ayşe Nur ÇALIKÇI İl Millî Eğitim Müdürü a. Şube Müdürü
Ek: 1- Valilik Oluru (1 Sayfa) 2- Rapor Örneği 3- Ölçekler			
Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.			
Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul	Belge Doğrulama : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys		
Telefon : 0212 384 36 30	Bilgi için : Aydın BALTA		
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr	Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni		
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr	İnternet Adresi : http://istanbul.meb.gov.tr/		
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evrak.meb.gov.tr adresinden: c828-c1c2-39e8-856b-aa22 kodu ile teyit edilebilir.			

rak No : 2312120002
rih : 12.12.2023

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-91632738
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Gülsün Birtaç
GÜVENTEPE)

08/12/2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Yıldız Teknik Üniversitesinin 27.11.2023 tarihli ve 2311270035 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 07.12.2023 tarihli tutanağı.

Araştırma Konusu : Akran Zorbalığı Yönetimine İlişkin Yönetici, Öğretmen ve Veli Görüşlerini
İncelenmesi
Araştırma Türü : Anket / Görüşme / Gözlem
Araştırma Yeri : İstanbul'da Bulunan Liseler
Araştırma Kişiler : Yönetici, Öğretmen, Öğrenci Velisi
Araştırmanın Süresi : 2023 - 2024 Eğitim ve Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarınıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Doç. Dr. Murat Mucahit YENTÜR
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR

Mustafa KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:

- 1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (3 Sayfa)
- 2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)
- 3- Araştırma Geri Dönüş Formu (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İnran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih/İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 28 Bilgi için : Aydın BALTA
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvanı : VHKİ
Kep Adresi : meb@ts01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden af24-e564-3b3e-8fdb-b37f kodu ile teyit edilebilir.

Ek 6. Görüşme Protokolü

Deneklerin Gönüllülüğü ve Aydınlatılmış Onam Formu

.././20..

KATILIMCILARIN GÖNÜLLÜLÜĞÜ VE AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DOKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi “Akran Zorbalığı Yönetimine İlişkin Yönetici, Öğretmen ve Veli Görüşlerinin İncelenmesi” başlıklı **araştırmaya** davet ediyorum. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmacının neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bana sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahiptir. Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- a. Araştırmanın Amacı:** Araştırmanın amacı, okul yöneticileri, öğretmen ve velilerin akran zorbalığı kavramına ilişkin geliştirdikleri tanımlara, akran zorbalığının oluşumuna yol açan sebepleri ne şekilde betimlediklerine ve okullarda akran zorbalığı yönetimine dair görüşlerini ortaya çıkarmaktır.
- b. Araştırmanın Nedeni:** Tez çalışması
- c. Araştırmanın Öngörülen Süresi:** 3 ay
- d. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı:** 15

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının

Adı-Soyadı:

İmzası:

Ek 7. Görüşme Soruları

GÖRÜŞME SORULARI

Akran Zorbalığı Yönetimine İlişkin Yönetici, Öğretmen ve Veli Görüşlerinin İncelenmesi

Bu çalışmanın amacı akran zorbalığı kavramının tanımına, zorbalığın ortaya çıkış sebeplerine ve okullarda akran zorbalığının yönetimine ilişkin yönetici, öğretmen ve veli görüşlerinin görünür hale getirilmesini sağlamaktır. Görüşme tamamen gizli tutulacak ve çalışmanın hiçbir yerinde adınız ya da kurumunuzun adı geçmeyecektir. Deşifre edilen görüşme kayıtları size okutulacaktır ve onaylamadığınız kısımlar çıkartılacaktır. Herhangi bir gerekçe belirtmeksizin görüşmeden dilediğiniz an çekilme hakkına sahipsiniz. Değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

Gülsün Birtaç GÜVENTEPE

GÖRÜŞME SORULARI

1. Akran zorbalığı kavramını nasıl tanımlarsınız?/ Akran zorbalığı kavramı size neyi ifade ediyor?
2. Akran zorbalığının ortaya çıkmasında etkili olan faktörler sizce nelerdir?
3. Akran zorbalığının önlenmesi için neler yapılması gerekmektedir?
 - Ebeveyn eğitimleri
 - Okul içi uygulamalar
 - Öğrencilere sosyal etkinlikler
4. Akran zorbalığının önlenmesi için okul düzeyinde müdahale edilmesini sağlayan bir programda sizce hangi bileşenler yer almalıdır?
5. Bir okulun 'güvenli okul' olarak nitelendirilmesinde rol oynayan bileşenler sizce nelerdir?
 - Okul ikliminin güvenli okul oluşturmadaki rolü nedir?
 - Okul yöneticisinin güvenli okulun oluşmasında etkileri nelerdir?
6. Okul müdahale programlarının (KiVa, Olweus gibi) etkinliği hakkında ne düşünüyorsunuz?